

T.C.
DÜZCE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
EĞİTİM PROGRAMLARI VE ÖĞRETİM BİLİM DALI

FEN VE TEKNOLOJİ DERSİ İLE DİN KÜLTÜRÜ VE AHLAK
BİLGİSİ DERSİ ÖĞRETİM PROGRAMINDAKİ ORTAK
DEĞERLERİN KARŞILAŞTIRILMASI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

SEDANUR SAKA

DÜZCE
ŞUBAT, 2014

T.C.
DÜZCE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
EĞİTİM PROGRAMLARI VE ÖĞRETİM BİLİM DALI

FEN VE TEKNOLOJİ DERSİ İLE DİN KÜLTÜRÜ VE AHLAK
BİLGİSİ DERSİ ÖĞRETİM PROGRAMINDAKİ ORTAK
DEĞERLERİN KARŞILAŞTIRILMASI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

SEDANUR SAKA

DANIŞMAN: DOÇ. DR. ABDURRAHMAN KILIÇ

DÜZCE
ŞUBAT, 2014

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü'ne,

Bu çalışma jürimiz tarafından Eğitim Bilimleri Anabilim Dalında oy birliği / oy çokluğu ile YÜKSEK LİSANS TEZİ / DOKTORA TEZİ olarak kabul edilmiştir.

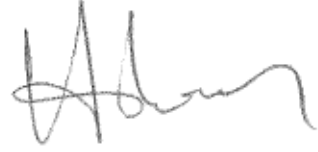
Başkan

Doç. Dr. Abdurrahman KILIÇ (Danışman)

Üye

Doç. Dr. Engin ASLANARGUN

Üye

Doç. Dr. Osman ÖZKUL

Onay

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

28.02.2014

Enstitü Müdürü

Doç. Dr. M. Selami Yıldız

ÖNSÖZ

Bu çalışmayı yapmaktaki en önemli amaç, FVT ve DKAB dersi eğitim programlarında ve ders kitaplarında eksikliği oldukça fazla hissedilen ortak değerlerin işlenişi konusunda farkındalık uyandırmak ve bu konuda yapılacak diğer çalışmalara da nitelikli bir kaynak sunabilmektir.

Çalışmam boyunca, bilgi birikimiyle her zaman bana destek olan, hep daha iyisini yapmaya yönlendiren çok değerli hocam, tez danışmanım Sayın Abdurrahman Kılıç'a teşekkürlerimi sunarım.

Sedanur SAKA

ÖZET

FEN VE TEKNOLOJİ DERSİ İLE DİN KÜLTÜRÜ VE AHLAK BİLGİSİ DERSİ ÖĞRETİM PROGRAMINDAKİ ORTAK DEĞERLERİN KARŞILAŞTIRILMASI

SAKA, Sedanur

Yüksek Lisans, Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Abdurrahman KILIÇ

ŞUBAT 2014

Bu araştırma, Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi ile Fen ve Teknoloji derslerindeki ortak değerleri belirlemek ve bu değerlerin ders kitaplarındaki metinlerde işlenişini karşılaştırmak amacıyla yapılmıştır. Çalışmada, nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Çalışma grubu; 8. sınıf düzeyine ait DKAB ve FVTD Öğretim Programları ve farklı yayınevlerine ait ikişer adet ders kitabından oluşmaktadır.

Fen ve Teknoloji dersi öğretim programındaki öğrenme alanlarından “Tutum ve Değerler” referans alınarak, Fen ve Teknoloji Dersi değerleri belirlenmiştir. TD’lerde yer alan değer cümleleri DKAB dersi öğretim programında verilen değer ifadelerinden farklı formda olduğundan, ifadeler mukayese edilebilir en küçük anlam birimi haline getirilmiştir. Veri analizinde, içerik analizi kullanılmıştır. Fen ve Teknoloji dersi öğretim programında, TD öğrenme alanında yer alan kazanım – değer cümlelerinden, değer ifade eden kelimeler çıkarılmıştır. Bu işlem yapılırken TD cümlelerinin anlamı/ içeriği değiştirilmemiştir. Böylelikle cümlelere karşılık gelen anlam muhafaza edilerek Fen ve Teknoloji dersi tutum ve değerleri karşılaştırmaya hazır duruma getirilmiştir. Bu değer ifadeleri tablolar haline getirilmiş ve bir uzman görüşüne sunulmuştur. DKAB dersi öğretim programındaki değerlerin alınmasıyla iki programdaki değerler eşleştirilerek ortak olan 10 (on) değer belirlenmiştir. Son aşamada ise ortak değerlerin ders kitabı metinlerinde işleniş durumu analiz edilmiş ve elde edilen bulgular; metinler ve tablolar şeklinde verilmiştir.

Bulgulara göre; Fen ve Teknoloji Dersi ile Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi ortak değerlerinin farklı ve bazı yerlerde karşıt anlamlarda verildiği görülmektedir. Fen ve Teknoloji ders kitabı metinlerinin pozitivist dünya görüşünü yansıtarak, manevi düşünme eğilimine kapalı anlamlar çağrıştırdığı görülmüştür. Önemli bir diğer sonuç da ortak değerlerin, tezat anlam içeren metinlerle verilmesidir. Öte yandan ön plana çıkarılan insan ögesi, her alanda etkisi olan ve gücü her şeye yeten kimse olarak dikkate verilmektedir. Dini öğretiler ise insanın cüz’i (sınırlı) iradesinden söz etmekte, Yüce Yaratıcı için “Kadir-i Mutlak” tabiri kullanılmaktadır. Kâinatı anlamada araç olarak kullanılabilir fen ile kâinatın varoluş sebebi olan din arasında ortak olan çok sayıda konu sayılabilecek iken bilginin kaynağı üzerine ortaya atılan felsefi tartışmalar kırılma noktası kabul edilerek, iki alan birbirine rakip/alternatif gösterilmektedir. Bu

yönüyle tarihçesi ilk insana dayanan dini değerlerin insana yüklediği özellikler ile etkileri 17. yy 'a dayanan fen bilimlerinde yer bulan pozitivist değerlerin “ortak değerleri” anlam bakımından başkalaştırdığı görülmektedir. Bu bağlamda ders kitabı yazarlarının, öğretmenlerin, öğretmen yetiştiren kurumların ve program geliştirme uzmanlarının, Din ve Fen alanının ortak değerleri ve ortak anlamlara atıf konusunda metinleri ve işlenişi geliştirmeye dönük çalışmalar yapması ve metinlerdeki anlam derinliğinin çok yönlü ele alınması önerilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Fen ve Teknoloji, Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi, Öğretim Programları, Değerler Eğitimi, Din ve Fen Ortak Değerleri

COMPARISON OF VALUES IN SCIENCE & TECHNOLOGY AND RELIGIOUS CULTURE AND ETHICS CLASSES

ABSTRACT

This research was done to determine the common values of Religious Culture & Ethic and Science & Technology classes. Also it was aimed to compare the way these values were presented in text books. Qualitative research method is used in this study. Study group consists of 8th grade Religious Culture & Ethic and Science & Technology Education Programs and 2 books in each course that are from different publishers.

Science & Technology course values are determined by using the “Attitude and Values” learning area that is in Science & Technology curriculum as a reference. Since value sentences in TDs and Religious Culture & Ethic are different than each other, these expressions are converted into the smallest meaningful terms. Content analysis is used to analyze the data. In Science & Technology curriculum, words that mean value were eliminated from the acquisition – value sentences that exists in TD (Attitude and Values) curriculum. The meaning/content of the TD sentences were not changed during this process. With this, while the meaning of sentences are protected, Science & Technology lesson attitude and values are ready to be compared. These value expressions are organized in a table and presented to an expert opinion. The values in two programs were matched and 10 common values were identified. In the last step, implementation of these values in text books was analyzed and findings were presented as texts and tables.

According to the findings, common values of Science & Technology and Religious Culture & Ethic classes are different and in some points they were presented with opposite meanings. It was determined that Science & Technology text book reflects positivism while spiritual thinking is not presented as a choice. Another important finding is the common values were given in the texts that contain opposite meanings. On the other hand, humans are presented as they have effect on everything and has infinite power. Religious doctrines talk about human being’s limited willpower, and Divine Creator is mentioned as Almighty. While we can discuss many mutual concepts of science -which can be used as a tool to understand the universe- and religion-which is the reason why the universe exists-, philosophical discussions which are about the source of knowledge are considered as breaking point. This causes people to see these two areas as competitors/alternatives. Religious values which is as old as the first human being, and positivist values in science whose effects started around 17th century changed the meaning of common values in their way. It is suggested for text book authors, teachers, schools who educate/train the teachers, program development experts to do studies about the common values and mutual meanings of religious and science. It is also suggested for these people to handle the depth of meaning from different point of views.

Key Words: Science and Technology, Religious Culture and Ethics, Curriculums, Education of Values, Religion and Science Common Values

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
JÜRİ ÜYELERİ İMZA SAYFASI	i
ÖNSÖZ	ii
ÖZET	iii
ABSTRACT	v
İÇİNDEKİLER	vi
TABLolar LİSTESİ	vii
1. GİRİŞ.....	1
1.1. Problem Durumu.....	1
1.2. Araştırmanın Amacı.....	12
1.3. Araştırmanın Önemi.....	13
1.4. Araştırmanın Sınırlılıkları.....	14
1.5. Sayıtlar.....	15
1.6. Tanımlar.....	15
2. LİTERATÜR.....	17
3. YÖNTEM.....	39
3.1. Araştırma Modeli.....	39
3.2. Evren ve örneklem.....	39
3.3. Verilerin Toplanması.....	39
3.4. Verilerin Analizi.....	40
4. BULGULAR VE YORUM.....	45
4.1. Fen ve Teknoloji Dersi Öğretim Programında Yer Alan Değerler.....	45
4.2. Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi Öğretim Programında Yer Alan Değerler.....	49

4.3. FVTD ile DKAB Dersine Ait Ortak Değerler Kavramlarının Kazanım/TD'ler ile İlişkisi.....	55
4.3.1.Duyarlılık Değeri.....	55
4.3.2.Açık Fikirlilik – Hoşgörü Değeri.....	56
4.3.3. Bilimsellik Değeri.....	56
4.3.4. Sorumluluk Değeri.....	57
4.3.5. Temizlik Değeri.....	58
4.3.6. İnsanlığa Saygı – Saygı Değeri.....	58
4.3.7. Doğal Çev. Koruma - Doğal Çev. Duyarlılık Değeri.....	59
4.3.8. Dayanışma Değeri.....	60
4.3.9. İnsanlığa Hizmet – Yardımseverlik Değeri.....	61
4.3.10. Tutarlılık/ Güvenilirlik Değeri.....	61
4.4. Ortak Değerlerin Ders Kitabı Metinlerinde Yer Alma Durumları.....	62
4.4.1. Duyarlılık.....	62
4.4.2. Sorumluluk.....	70
4.4.3. Açık Fikirlilik – Hoşgörü.....	76
4.4.4. Bilimsellik.....	82
4.4.5. Saygı - İnsanlığa Saygı.....	96
4.4.6.Temizlik.....	102
4.4.7. İnsanlığa Hizmet –Yardımseverlik.....	107
4.4.8. Doğal Çevreyi Koruma/ Doğal Çevreye Duyarlılık.....	112
4.4.9. Dayanışma.....	118
4.4.10. Tutarlılık/ Güvenilirlik.....	122
5. SONUÇ VE ÖNERİLER.....	127
5.1. Sonuçlar.....	127
5.2. Öneriler.....	132
KAYNAKÇA.....	134

TABLolar LİSTESİ

Tablo 1: Ortak Değer İfadelerinden Alt Kategorilerin Oluşturulması	42
Tablo 2: Ünitelerle İlişkili Kazanım Kodları	43
Tablo 3: Algılama (TD-1)Düzeyinde Yer Alan Değerler	45
Tablo 4: Tepkide Bulunma (TD-2) Düzeyinde Yer Alan Değerler	46
Tablo 5: Değer Verme (TD-3) Yer Alan Değerler.....	46
Tablo 6: Örgütlenme (TD-4) Düzeyinde Verilen Tutum ve Değerlerden Ulaşılan Değer Kavramları.....	47
Tablo 7: Yaşam Tarzı Geliştirme (TD-5) Düzeyinde Yer Alan Değerler.....	48
Tablo 8: “Kaza ve Kader” Ünitesinde Kazanım – Değer İlişkisi.....	49
Tablo 9: “Zekât, Hac ve Kurban İbadeti” Ünitesinde Kazanım – Değer İlişkisi.....	50
Tablo 10:“Hz. Muhammed (sav)” Ünitesinde Kazanım – Değer İlişkisi	51
Tablo 11:“ Kuran’da Akıl ve Bilgi” Ünitesinde Kazanım – Değer İlişkisi	52
Tablo 12: “İslam Dinine Göre Kötü Alışkanlıklar” Ünitesinde Kazanım – Değer İlişkisi.....	52
Tablo 13: “Dinler ve Evrensel Öğütleri” Ünitesinde Kazanım – Değer İlişkisi	53
Tablo 14: Duyarlılık Değeri İçin Kazanım ve TD İfadeleri.....	55
Tablo 15: Açık fikirlilik – Hoşgörü Değeri İçin Kazanım ve TD İfadeleri	56
Tablo 16: Bilimsellik Değeri İçin Kazanım ve TD İfadeleri	56
Tablo 17: Sorumluluk Değeri İçin Kazanım ve TD İfadeleri	57
Tablo 18: Temizlik Değeri İçin Kazanım ve TD İfadeleri.....	58
Tablo 19: İnsanlığa Saygı Değeri İçin Kazanım ve TD İfadeleri	58
Tablo 20: Doğal Çevreyi Koruma - Doğal Çevreye Duyarlılık Değeri İçin Kazanım ve TD İfadeleri	59
Tablo 21: Dürüstlük Değeri İçin Kazanım ve TD İfadeleri	59
Tablo 22: Dayanışma Değeri İçin Kazanım ve TD İfadeleri	60
Tablo 24: Duyarlılık Değeri Metin Analizi.....	62
Tablo 25:“Duyarlılık” Değeriyle İlgili Alt Kategorilerin Yorumu	68
Tablo 26: “Sorumluluk” Değeri Metin Analizi.....	70
Tablo 27: “Sorumluluk” Değeriyle İlgili Alt Kategorilerinin Yorumu.....	74
Tablo 28: Açık Fikirlilik – Hoşgörü Değeri Metin Analiz Tablosu.....	76
Tablo 29:“Açık Fikirlilik – Hoşgörü” Değeri Alt Kategorilerinin Yorumu	80
Tablo 30:“Bilimsellik”Değeri Metin Analizi.....	82

Tablo 30: “Bilimsellik” Değeri Metin Analizi (Tablodan Devam).....	83
Tablo 31: “ Bilimsellik” Değeriyle İlgili Alt Kategorilerinin Yorumu.....	92
Tablo 32: “Saygı – İnsanlığa saygı” Değeri Metin Analizi.....	96
Tablo 33: “Saygı- İnsanlığa Saygı” Değeriyle İlgili Alt Kategorilerinin Yorumu	100
Tablo 34: “Temizlik” Değeri Metin Analizi	102
Tablo 35: Temizlik Değeriyle İlgili Alt Kategorilerin Yorumu.....	105
Tablo 36: “İnsanlığa Hizmet – Yardımseverlik” Değeri Metin Analizi	108
Tablo 37: İnsanlığa Hizmet - Yardımseverlik Değeri Alt Kategorilerin Yorumu	111
Tablo 38:“Doğal Çevreyi Koruma/ Doğal Çevreye Duyarlılık” Değeri.....	113
Tablo 39: Doğal Çevreyi Koruma Değeri Alt Kategorilerin Yorumu	117
Tablo 40: “Dayanışma Değeri” Ana Kategori ve Alt Kategorilerin Analizi	118
Tablo 41: “Dayanışma Değeri” Metinlerinin Alt Kategorilerin Yorumu	121
Tablo 42: Tutarlılık/Güvenilirlik Değeriyle İlgili Ana -Alt Kategorilerin Analizi	122
Tablo 43: Tutarlılık Değeriyle İlgili Alt Kategorilerin Yorumu	125

1. GİRİŞ

Bu bölümde; problem durumu, ilgili araştırmalar, araştırmanın önemi, problem cümlesi, araştırma, sınırlılıklar ve gerekli tanımlara yer verilmiştir.

1.1.Problem Durumu

Değerler problemi evrensel bir problem olarak görölmektedir. Değer kelimesi her insanı bir ölçüde etkileyen ve bunların birleşimiyle toplumsal bir etki oluşturan; sosyal, psikolojik, antropolojik, felsefi ve dini ilişkileri/bağdaşımları olan bir ifadedir. Bu sebeple değerler konusu, birçok disiplin tarafından tartışılan kendine özgü bir literatürüolan fakat uzlaşı noktaları zor yakalanan bir alan olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu durumu meydana getiren çeşitli sebepler görölmektedir. Bu sebeplerin belki de en başında, yaşanılan çağın “yegâne çağ” olarak anlaşılması sorunu gelmektedir. Her bir çağbir önceki zamanın etkilerini biriktirerek varlığını tamamlamaktadır. Geçmişte olmuş olan ve şu anda çevremizde meydana gelen olaylar ile gelecekte olmasını düşündüğümüz, planladığımız faaliyetler düşünel düzeyde birbirini takip eden bir süreci ifade etmektedirler (Tecim,2004: 75). Dolayısıyla değerler problemini anlamak için literatüre *Aydınlanma Dönemi* olarak yansıyan zaman dilimini iyi tahlil etmek gerekmektedir.

Aydınlanma dönemi, Avrupa'da 15. yüzyılda sanat dalında başlayan yenilikçilik hareketlerin 18. yüzyılda bilim, din ve felsefe konularına da yayılmasıyla, aydınlanma akımı genel anlayışına göre geleneksel ve batıl inançlar yerine özgürlükçü, akılcı ve bilimsel bulguların benimsendiği, duyuşsal değerlerin ötelendiği ve anlamsızlık izafe edildiği, XVIII. yüzyıl ortalarına gelindiğinde ise artık baş döndürücü bir hızla akmaya başlayan(Çelik vd., 2011: 3), akılı ön plana alan(Kurt, 2010: 113) bir dönemin adıdır. Öte yandan, Kant'ın, '*insanın kendi kusuru nedeniyle düşmüş olduğu reşit olmama durumundan kurtulup aklını kullanmaya başlaması*' olarak tanımladığı Aydınlanma Dönemi, tarihsel olarak 18. yüzyıl Batı Avrupa kültür çevresinde kullanılan bir kavramdır (Kurt, 2010: 112).

Aydınlanma ve değerler konusuna bakıldığında çalışmamız için çıkış noktası olan değerler probleminin esasları büyük ölçüde anlaşılmaktadır. Bu dönemde birçok ideolojik düşüncenin yeniden ele alındığı, fakat Batı düzleminde İngiltere ve Kıta

Avrupa'sında, bu fikirlerin farklı şekillerde ön plana çıkartıldığı görülmektedir. Özellikle de Fransa'da tüm *Aydınlanma değerlerinin*, başta “liberal değerler” olmak üzere daha “*kati*”, daha “*köktenci*” bir şekilde ele alınarak topluma sunulması dikkat çekmiştir (Çelik vd., 2011: 1). Bu sebeple de Aydınlanma 17. ve 18. Yüzyıllarda var olan totaliterliğe, kastçı – feodal toplum yapısına, Avrupa'da kendini gösteren baskıcı dinsel dünya görüşüne karşı, yeni olgunlaşmakta olan burjuvazinin yönettiği bir özgürleşme hareketi (Aslan; Yılmaz, 2001: 95) olarak yaygın şekilde tanımlanmıştır. Fakat Aydınlanma Hareketi, bir takım özgürlükleri elde etme ihtirasıyla aydınlanma öncesinde var olan değerleri göz ardı eden bir hareket görünümündedir. Aydınlanma ile zemin bulan başkaldırı hareketi ise gün geçtikçe dini dışlayarak, Aydınlanma öncesini yok etme düşüncesini taşımaktaydı. Çünkü Batı'da Aydınlanma öncesi değerler daha çok Kilise merkezli idi. Kilisenin tutumu halk ve birçok aydın tarafından baskıcı olarak adlandırılmaktaydı. Biriken bir enerjiyle, kısa sürede Aydınlanmanın özgürlükçü ve daha çok akılcı olma sloganları, dine başkaldırı hüviyetine bürünmüştür. Bu durum batıda kendi kaynaklarına yönelik reform hareketi olarak anlaşılmiş, doğu toplumlarında ise dini ve milli kimlik yozlaşmasının yaşandığı yıllar olmuştur. Batı toplumlarında gerekçeli halk tepkisi olarak ortaya çıkan Aydınlanma Hareketi, ülkemizde ve diğer doğu toplumlarında da tesirini hızla göstermiş, yapay bir başkaldırı atmosferinin oluşturulmasına zemin hazırlamıştır. Bu konuya ilişkin Nursi, Avrupa'da Katolik kilisesine karşı yapılan reform sonucunda, bilimsel gelişmelerin önünün açıldığını, Türkiye'de de benzer bir reform yapılması gerektiğini savunanlara karşı, Katolik mezhebi ve İslamiyet arasında "akla" yaklaşım bakımından zıtlık olduğunu, Katolikliğin "aklı" azlederken, İslâmiyet'in akla revaç verdiğini belirtmiştir (Ulusal Risale-i Nur Kongresi, 2005). Avrupa'da cereyan eden bilimsel yükseliş yakın ve uzak çevrenin başını döndürmüş, kadimden beri var olan “akıl” kendini başka bir açıdan hatırlatmış, önem kazanmıştır. Bu sebeple, değerler eğitiminin bugün geldiği nokta açısından tarihi önem taşıyan bir hareket olarak, Aydınlanma Çağı önem taşımaktadır.

Aydınlanma döneminin çarpıcı sonuçlarından bir tanesi de, güçlenen ve yükselen toplumun öteki- daha güçsüz- zayıf olan topluma dair olan “şey”lerin adını koyma girişimi veya daha güçlü olan kültür veya grupların daha zayıf olan grupları tanımlamasıdır. Michel Foucault, Avrupa kültürünü ele alıp akıllı ile deli, sağlıklı ile hasta vb. arasında nasıl ayrımlar görüldüğünü ortaya koyarken

(Foucault,2012),Edward Said, yorumunu bir kültürün, yabancı olan ‘ötekileri’ tanımlaması hakkındaki yolları belirtmek için genişletir(Jackson, 2005). Değerler ile öteki kavramı arasındaki ilişkiyi anlamak ve Ulusötesi değerlerin imkânı hakkında medeniyet çalışmaları kapsamlı bilgiler sunmaktadır. Huntington, ortak değerler medeniyetinin sağlayıcı unsurlarını şöyle ifade etmektedir: “ Uluslararası sistemdeki devletler, ortak medeniyet, ortak kültür, ortak değerler, ortak menfaat sağlandığında ayakta kalabilirler”(Huntington, 2013: 68). Bu ifadeler, Batı’nın değerlere bir ideolojik devam aygıtı görevi yüklediği ve Batı Medeniyetinin de bu anlayışa göre değer üretimi yaptığı fikrini güçlendirmektedir. Oysa İslam medeniyetinde, değerler insanı temele alan ve “kemâlat” (çok yönlü olgunluk) hedefi gösteren bir anlayış vardır. İslamiyet değerlerin en geniş anlamıyla yer bulduğu yegâne din olarak, değerleri insaniyet-i kübrâ için bir basamak kabul etmektedir. Bu noktada, değerlerin hangi kaynaklardan geldiği konusu da toplum açısından önem taşımaktadır. Bu sebeple Aydınlanma Dönemi tesiri dikkate değer görülmektedir. Bu açıdan yaklaşıldığında öne çıkan akılcı değerlerin, manevi- metafizik inanışları silip atması aydınlanma dönemi içinolmasıdır. Çünkü yıldızı parlayan bilim ve beraberinde gelen rasyonalizm, pozitivizm ve materyalizm fikri akımları, söz konusu dönem için yeni bir karşı koyuşu inşa etmekteydi. Cepheleri belirleyen taraf ise bilimseller, aydınlar ve kimi düşünürlerdi. Aklın yüceliği ve bu düşüncenin hayat bulduğu saha olan fizik/fen ağırlıklı bilimin etkili bir propaganda aracı kılınabilmesi için kilisenin baskıcı tutumundan hoşnut olmayankitleyi etki altına alacak başlık, din adıyla ortaya konmuştu. Günümüze kadar gelen fen ve din ayrışmasının belki en kestirme formülü bu şekilde ifade edilebilir.

Fen ve din alanının birbirine düşman ilan edilmesinin temelindekianlam ile ilişkilendirilmesi açısından, Aydınlanma Çağı konumuz adına önem taşımaktadır. Eğitimin toplumsal olaylardan bağımsız bir sistem olmadığı gerçeği, bu büyük kitlesel hareketin her alanda kendini göstermesinin beraberinde, eğitim alanında da etkisinin varlığıyla ortaya konmuştur. Öyle ki kavramların ve disiplinlerin iç içe geçtiği (Göle, 2009) yirmi birinci yüzyılda, bütün dünyada değer bunalımı ve kültürel yozlaşmanın sebep olduğu olumsuz toplumsal olayların yaşandığı(Çubukçu, 2011: 1514) zaman diliminde, ders kitabı metinlerinin son derece değerler mahrumu olması insan yetiştirme düzenimizle (Kaya, 2010) alakalı yeniden düşünmek gerektiğini göstermektedir.Aydınlanma hareketi ile başlayan ve tabiata hükmetme çabasıyla devam eden süreç, biliminve teknolojinin hızla gelişmesi, insanın kendi eliyle yaptığı

makine karşısında neredeyse kendi mağlubiyetiyle sonuçlanmıştır (Uludağ,2008: 16).Bu bağlamda, eğitim programlarında ve ders kitaplarında pozitivist bakış açısı ve araçlarıyla ortaya konan ve değerler mahrumu metinlerönemli bir problem olarak görülmektedir.

Eğitimin toplumu şekillendiren bir sistem olduğu bilinmektedir.Toplumun dürüstlük, çalışkanlık, sorumluluk, saygı, yardımseverlik gibi değerleri kazanmış bireylerden oluşması toplumun iyileşerek devamına ve halkın refahına katkı sağlamaktadır (Ersoy ve Şahin, 2012: 1545). Eğitimin temel amaçlarından biri, bireyleri yaşama hazırlamak ve onların günlük yaşamda gerçekleşen olaylara anlam vermelerini sağlamaktır.Bu yaklaşım, eğitim felsefesi akımlarından “ilerlemecilik”olarakDewey tarafından geliştirilen görüştür (Kop, 2004: 273).

Ülken(1967), bu konuda şu ifadeleri serdetmektedir:

"Eğitimin vazifesi, değişen kültür şartlarına göre daima yeni intibaklar sağlayacak gençleri değil, fakat değişmelere müspet bir yön verme gücünde olan gençleri de yetiştirmek olmalıdır. Bu da, eğitimin sadece realist olmak, yani öğrenci-toplum-okul bütünlüğünü ele almakla kalmayarak, öğrenci – ideal – toplum – okul bütünlüğünü de düşünmesiyle mümkün olabilir"(Ülken, 1967; 37).

Yukarıdaki temel görevlerin yerine getirilmesinde Fen Bilimleri ve bu alandaki dersler önem taşır. Sosyal hayatta en az fen kadar önem taşıyan ve öğrencilerin kişilik gelişiminde olumlu etkisi yadsınamayacak derslerden biri de Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersidir. Bu konu, okulun toplum hayatına yansması olarak ele alındığında, dinin insan için en az bilim kadar gerekli olduğu görülmektedir (Gülçür, 2013). Her iki alan – din ve bilim – içinden dinin, mukayese edilebilir bir disiplin olmaktan öte, insan için olmazsa olmaz bir inanç bağlamı olduğunu aşağıdaki rakamlar açıkça göstermektedir. İlgili araştırma raporu şöyledir;

"Batıda yapılan araştırmalara göre psikiyatri (%58) ve tıbbi tedavi gören hastalar (%50), tedavileri esnasında benzer dini ihtiyaçları talep etmişlerdir. Sıklıkla dile getirilen ihtiyaçlar; birinci sırada başka bir insanın destek ve yardımı; ikinci olarak Allah'ın varlığını ikrar etme duygusu; üçüncü sırada ibadet etme isteği; dördüncü sırada hayatın manası ve gayesi; beşinci sırada da bir din adamının ziyareti ve duası olmuştur."(Gülçür, 2013).

Din öğretimine insan-din ilişkisi açısından yaklaşıldığında, insanın tabiatı gereği din ile sürekli bir ilgi ve ilişki içinde olduğu gerçeği ile karşılaşmaktadır. Bu gerçekten hareketle, insanın gerek kendisi hakkında, gerekse varlığının anlamını arayan sorularına cevap bulmada dinin verilerini kullanması kaçınılmazdır. Bunlar, insanın fizik ötesi ile ilgili sorularıdır ve bunların en doyurucu cevabı dinden gelmektedir (M.E. B, 2010: 6).

Din eğitimiyle ilgili farklı bir bakış açısı da Nursi'ye aittir. Nursi'ye göre, din eğitimi fen bilimleri ile birlikte verilmeli, ayrıca, bir ihtisas alanı olarak, uzmanı tarafından dini tedrisat olarak da sunulmalıdır (Ulusal Risale-i Nur Kongresi Sonuç Bildirgesi, 2005). Bu bağlamda yetişecek neslin, hem bilimsel süreç becerileri hem de dini duygu ve düşünceleri gelişmiş yetkin bireyler olması beklenmektedir.

Değerler eğitimi açısından öğrencinin temas ettiği her ders önem taşımaktadır fakat bazı dersler birbirini tamamlamakta, mantık ve muhakeme açısından, birbirinin anlaşılmasına katkı sağlamaktadır. DKAB ve FVT dersi de birbirinin anlaşılması ve önyargısız - nitelikli bir yorumlamanın gerçekleştirilmesi adına birlikte okutulmasında yarar görülen dersler olduğu düşünülmektedir. Öte yandan her iki alanın da kendilerine göre sınırları vardır. Bu iş bölümü, sadece gereksiz çatışmalardan kaçınmayı değil, aynı zamanda her iki düşünce tarzının kendine özgü hüviyetine sadık kalabilmelerine vesile olacaktır (Barbour; Akt, Gülçür, 2013). Gilkey'in her iki alanın kendine has özellikleri hakkında açıklamaları aşağıda verilmiştir;

1. Bilim nesnel, genel ve tekrarlanabilir verileri açıklamaya çalışır. Din ise, âlemdeki düzen ve güzelliğin varlığını ve iç dünyamızdaki (bir taraftan suç, manasızlık ve endişe, diğer taraftan da merhamet, güven ve hayırseverlik gibi) tecrübeleri araştırır (ve yol gösterici şekilde ortaya koyar).
2. Bilim nesnel olarak “nasıl” sorularına, din ise, mâna, gaye, ilk köken ve nihai kaderimize dair ferdi “niçin” sorularına odaklanır.
3. Bilimde otoritenin temeli mantıki tutarlılık ve deneysel yeterliliktir. Dinde ise nihai otorite Tanrı ve aydınlanmış Peygamberler vasıtasıyla anlaşılan ve şahsi tecrübelerimizce onaylanan vahiydir.

4. Bilim, deneysel olarak denetlenebilir nicel tahminlerde bulunmaktadır. Din ise, Tanrı aşkın olduğu için sembolik ve analogik dil kullanmak zorundadır (Barbour ve Gilkey, Akt. Gülçür, 2013).

Her iki ders açısından bakıldığında da hayatın içinde önemli bir yer tutan, anlaşılması ve değer aktarması gerekli görülen dersler olduğu görülmektedir. Bu iki alan arasındaki -esasinda- müspet ilişkinin, akıl ve kalp yörüngeli insan yetiştirilmesi açısından ortaya çıkarılması, çeşitli yönlerden irdelenmesi, geliştirilmesi ve uygulamaya konulması gerekmektedir. Çünkü koca bir asrın özeti mesabesinde, akıl ve dinin birbirinin karşıtı olarak algılanması sonucu dine ihtiyacın olmadığı anlayışı verilmeye çalışılmıştır (Tarhan, 2012a). Bu düşüncenin yansımaları sosyal hayatta normalleşen seküler yaşam biçiminden, öğretim programlarına kadar kendini göstermektedir. Neticede yaşamın anlamını mahruti bir bakışla kavrayamayan öğrencilerin, türlü içsel karmaşalara maruz kaldıkları düşünülmektedir. Bu noktadan hareketle fen ve din alanının birlikte okutulmaması bir problem teşkil etmektedir. Öte yandan bu durum öğrencilerin düşünsel bütünlüğü adına da önem taşımaktadır. Bu durumu Nursi bir örnekle açıklamıştır. Kendisine (Said Nursi) soru sormak için gelen bir grup liseli genç, kalp – kafa birlikteliğini sağlayamamaktan şikâyet ederek, okulda mahrum kaldıkları “Allah bilgisi (Marifetullah)” hakkında malumat edinmek istemeleri üzerine, liseli gençlerin ruhlarının bir yanında duydukları bu bilme ihtiyacına karşılık, Nursi şu cevabı vermiştir;

“Sizin okuduğunuz fenlerden her fen, kendi lisan-ı mahsusuyla mütemadiyen Allah’tan bahsedip Hâlık’ı tanıtıyorlar” (Nursi, 2010: 192)

Mektûbat adlı eserinde fen bilimleri ilhamının, esasında Allah’ın yaratma sanatı olduğunu ifade eden Nursi, fen ile din arasındaki yadsınamaz ilişkiyi aşağıdaki sözleriyle açıklamıştır;

“Sani’-i Zülcelal’in âlem-i ekberdekisan’atı o derece manidardır ki; o san’at, bir kitab suretinde tezahür edip, kâinatı bir kitab-ı kebir hükmüne getirdiğinden, akl-ı beşer, hakikî fenn-i hikmet kütübhanesini ondan aldı ve ona göre yazdı (Nursi, 2011: 340)”

Yukarıda verilen metinlerle açıklanan fen bilgisinden Allah bilgisine köprülerin varlığı, objektif bir açıyla Fen ve Teknoloji dersi amaçlarına bakıldığında da

açıkça görülebilmektedir. Bu açıdan fen eğitiminin amaçları ve din eğitiminin amaçları, konuyla ilişkisi bakımından aşağıda incelenmiştir.

Özetle Fen ve Teknoloji dersinin amaçları;

Öğrencilerin;

- Doğal dünyayı öğrenmeleri
- Bilimsel ve teknolojik gelişme ile olaylara karşı merak duygusu
- Fen ve teknolojinin doğasını anlamak,
- Yeni bilgileri yapılandırma becerileri kazanmak
- Fen ve teknolojiye dayalı meslekler hakkında bilgi, deneyim, ilgi geliştirmek
- Öğrenmeyi öğrenmelerini sağlamak,
- Problem çözmede fen ve teknolojiyi kullanmalarını sağlamak,
- Kararlar verirken uygun bilimsel süreç ve ilkeleri kullanmalarını sağlamak,
- Fen ve teknolojiyle ilgili sorumluluk taşımalarını sağlamak
- Bilimsel değerlere sahip olmalarını, toplum ve çevre ilişkilerinde bu değerlere uygun şekilde hareket etmelerini sağlamak,
- Bilgi, anlayış ve becerilerini kullanarak ekonomik verimliliklerini artırmalarını sağlamaktır.

Yukarıda verilen maddelerde bireyin hayatına şekil vermeye çalışan bir disiplin göze çarpmaktadır. Benzer şekilde Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi öğretim programında yer alan amaçlara göre (MEB,2010) ise işlenecek değerler şöyle tasnif edilmiştir;

- Bireysel açıdan
- Toplumsal açıdan
- Ahlaki açıdan

- Kültürel açıdan
- Evrensel açıdan

Aşağıda bu başlıklar açık olarak verilmiştir:

Bireysel Açıdan;

1. Temel dinî ve ahlaki sorulara cevap verebilmelerini,
2. İnanma ve yaşama özgürlüklerinin bilincine varmalarını,
3. Dinî inanç ve ibadetlerini başkalarının istismarına kapılmaksızın gerçekleştirmelerini,
4. Dinî kavramları doğru anlayıp kullanmalarını,
5. Doğru dinî bilgiler ile batıl inanç ve hurafeleri ayırt etmelerini,
6. Dinin içtenlik ve sevgi boyutunu fark ederek onun insan için vazgeçilmez bir öge olduğunu kavramalarını,
7. İslam dinini ve diğer dinleri ana kaynakları ile birlikte tanımlamalarını,
8. Dinin emirleriyle toplumsal beklenti ve alışkanlıklara dayalı olan davranışları ayırt etmelerini,
9. İslam'ın iman, ibadet ve ahlak esaslarını tanımlarını,
10. İslam dininin akıl ve bilimle uyum içinde olduğunu, din ve bilimin birbirinin alternatifi olmadıklarını kavramalarını,
11. Akıl, dinî sorumluluğun temel şartı olduğunu; dinin akıl kullanılmasını istediğini ve bilimsel bilgiyi teşvik ettiğini kavramalarını,
12. Kendi inancı ile mutlu ve barışık olmalarını,

DKAB dersinin bireysel açıdan ele aldığı; İslam – akıl – bilim birlikteliğini yansıması yönüyle 10. ve 11. maddeler önemlidir. Bu noktadan hareketle din alanının fen ile barışık olduğu ve ahlaki bilimsel çalışmaları desteklediği söylenebilmektedir.

Toplumsal Açıdan;

- 13.Toplumsal olarak yaşanan dinî ve ahlaki davranışları tanımalarını,
- 14.Toplumdaki farklı dinî anlayış ve yaşayışların sosyal bir olgu olduğu bilincine varmalarını,
- 15.Başkalarının inanç ve yaşayışlarına hoşgörü ile yaklaşmalarını,
- 16.Toplum içindeki hurafelere dayalı sağlıksız dinî oluşumları ayırt etmelerini,
- 17.Fiziki ve toplumsal çevreyi koruma bilincine ulaşmalarını,

Ahlaki Açıdan;

- 18.Ahlaki değerleri bilen ve bunlara saygı duyan erdemli kişiler olmalarını,
- 19.Öğrenilen ahlaki değerleri içselleştirmelerini,
- 20.İnanç ve ibadetlerin davranışları güzelleştirmedeki olumlu etkisini kavramalarını,

Kültürel Açıdan;

- 21.Dinin kültürü oluşturan unsurlardan biri olduğunu kavramalarını,
- 22.Dinin, diğer kültür unsurları üzerindeki etkilerini kavramalarını,
- 23.Doğru dinî bilgiler yardımıyla nesiller arası anlayış farklılıklarına sağlıklı bir şekilde yaklaşmalarını,
- 24.Türklerin İslam dinini kabul ediş sürecinde etkili olan unsurları değerlendirmelerini,
- 25.Dinî ve millî bayramların, milleti birleştiren temel değerlerden olduğunu kavramalarını,

Evrensel Açıdan;

26.Evrensel değerlere kendi dinî bilgi ve bilinçleriyle katılmalarını,

27.Diğer dinleri temel özellikleriyle tanıyarak mensuplarına hoşgörüyü yaklaşımlarını,

28.Evrensel insani değerlerin İslam'ın insani değerleri ile örtüştüğü bilincine ulaşmalarını amaçlanmaktadır (MEB, 2010).

Buraya kadar gelen ve esas teşkil eden problem, öğretim programlarında yer alan ortak isimli değerlerin, metinlerde farklı (birbirine muhalif) anlamlara dönük işlenmesidir. Bu konuda fen ve teknoloji dersinin bilimin doğası– *burada bilimin doğası sözcüğü ile ifade edilmek istenen sadece sınanabilir verilerin dikkate alınması inancı, pozitivistdir-* ile özdeşleşmesinden kaynaklı, duyuşsal değerleri verme/ yansıtma/ işleme problemi yaşadığı görülmektedir.Bu durum, din ile fen alanının birbirine zıt bilgiler içerdiği algısını oluşturmaktadır. Böylelikle fen bilgisi daha bilimsel ve geçerli, din bilgisininise dahaaz geçerli olduğuna yönelik inanç, yerleşik kanı haline getirilmektedir. Bu durumun bir sonucu olarak söz konusu iki disiplin hakkında çelişkiye düşüldüğünde, fen bilgisinin din bilgisinden daha güçlü bir etki uyandırdığı ve tercih edilebilirliğinin yüksek olduğu algısı oluşturulmaktadır.Burada ilahi bilginin referansının (vahiy) din alanı çalışmaları dışında pek de tercih edilmemesinin sebebi; (büyük ölçüde) pozitivist bilim anlayışından kaynaklanmaktadır. Toplumsal belleğe bu konunun yansıması ise, deney düzeneğinden geçirilemeyen bilginin güvensizliğışeklindekarşımıza çıkmaktadır. Toplumsal şuuraltı müktesebatında, din bilgisi adına bu türlü olumsuz inançların oluşmasında bilimselliği yegâne davranış olarak benimseyenlerin ve bazı aydınların rolü büyüktür. Çünkü pek çok aydın İslamiyet'in günlük toplumsal değerlerine inandıkları halde, dini kendi eğitim ve ihtiyaç seviyesinde bulmadıkları için özel hayatlarında dine tamamen kayıtsızdırlar (Karpat, 2010:).

Akıl ve kalp yörüngeli, ruh ve mana insanı yetiştirme problemi, daha önce ifade edildiği gibi, pozitivist eğitim anlayışın bir sonucu olarak ortaya çıkmaktadır. Bu anlayışın tarihsel süreçteki sağlayıcı faktörlerinden biri olan Marksist dünya görüşü ve bilimsellerin Marksizm cazibesine kapılmasıyla birlikte akıl- kalp rollerine yüklenen tabiatına ters anlamları Yayla (2011), şöyle açıklamıştır; “*Cennetle özdeşleşen*

yenidünya idealine – vaadine bir de bilimsellik eklenince Marksizm dayanılmaz bir cazibe kazanmakta. Başka bir deyişle bu adımla Marksizm'in "pençesine düşen" aydın, her yönden tam manasıyla kuşatılmakta. Tablonun unsurlarını tekrar ayırıştırarak olursak; önce kalp: acılar ve açlıklar bitmeli, eşitsizlikler sona ermeli. Sonra bilim: toplumların tabiat kanunları gibi değişmez kanunları var. Ardından seçilmiş adamlar: yalnızca Marx gibi üstün yetenekli entelektüeller bu kanunları keşfedebilir.(Bunu kim yaparsa, insanıyet adına ona şükran duyarız). Bu kanunlar eşyanın arzın merkezine doğru çekilmesi gibi toplumları belli bir istikamete doğru itiyor”(Yayla, 2011; 12).Bu türlü bir bilimsel zihniyete adapte edilen toplumun, bilginin kaynağına bakışı veya bilginin referansına duyacağı güven de bilimin kutsiyeti inancıyla doğru orantılı olmuştur. Böylelikle kutsal olan “ilahiyat” diğer yönüyle vahdet inancı, sahaya sokulan bilim ile birbirine alternatif bilgi formunda sunulmuştur. Birisi ilahi kaynaklı olduğu için, diğeri (bilim) karmaşık olan evreni formüllere indirgeyebileceği (çözümeye yaklaşma)inancıyla, kutsal sayılmıştır.

Vahiy bilgisinin diğer bilgilerle mukayese edilebilirliği; modern batı düşüncesinde de tartışılan konulardan olmuştur. Bu konuyla alakalı sorular (bilimsel bilgi ve vahiy bilgisi arasındaki ilişki) vahyedilmişbilgi ile tabii ve rasyonel bilgi arasındaki fark çerçevesinde cevaplandırılmıştır (Kılıç, 2004:52). Kılıç (2004), konuyla ilgili fikirlerini şöyle ifade etmiştir;

“Bu çocuk (vahiy ile bilimsel bilginin arasındaki farkın ne olduğunu bir çocuk dahi söyleyebilirdi, ifadesindeki çocuğa atıf), insanların, Tanrı'nın ve ilahi şeylerin bilgisini elde edebileceği birbirine zıt iki yolun olduğunu, bunların birisinin dışarıdan herhangi bir yardım almaksızın insanların kendi düşünme güçlerinin faaliyeti olduğunu, diğerrinin ise Tanrı'nın doğrudan kendisinin bildirmesi olduğunu açıklardı.”

Yukarıdagörüldüğü gibi, fen ve din alanında iki ayrı ders olarak okutulan; Fen ve Teknoloji Dersi ile Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersinin ortak değerlerinin vurgulanmamasıyla, bir başka deyişle bu derslerin ayrı okutulmasıyla, menfi bazı sonuçlar ortaya çıkmaktadır. Nursi, bu konuyla alakalı fikirlerini şöyle beyan etmiştir;

“Vicdanın ziyası ulûm-i diniyedir. Aklın nuru, fûnûn-u medeniyedir. İkisinin imtizacıyla hakikat tecelli eder. O iki cenah ile talebenin himmeti pervaz eder. İftirak

ettikleri vakit birincisinde taassup, ikincisinde hile, şüphe tevellüt eder” (Nursi, 2009: 291).

Bu noktadan hareketle fen bilgisi ile din bilgisi öğretiminde değer temelli yaklaşımın önemi bir kez daha görülmektedir. Yukarıda verilen metinde akıl ve vicdan sahasının ayrı ayrı hüviyetinden ve en son tahlilde öğrencilerin başarısı ve hayatı okuma, anlama biçimine etki eden bir birlikteliğin gerekliliğinden söz edilmiştir. Bu çalışmanın çıkış noktasını oluşturan Nursi'nin yukarıdaki ifadesi, Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersi ile Fen ve Teknoloji dersine ait ortak değerlerle ilgili bulgularla aynı yöndedir. Bu konuya ilişkin eski bir milli eğitim bakanının sözleri dikkat çekmektedir; *“Yeni yetişecek gençlerin daha huzurlu ve dengeli bir toplumu yaratabilmeleri için, yalnızla doğruyu, fena ile iyiyi, çirkin ile güzeli ayırabilecek ortak değer hükümlerine, ruh zenginliklerine sahip olmaları lazımdır”*(Kaya, 2009: 383).

Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersi ile Fen ve Teknoloji dersi değerlerinden elde edilen ortak değerlerin, ders kitabı metinlerinde yer alma durumları ve içerikleri bu tezin ana problemini oluşturmaktadır.

1.2.Araştırmanın Amacı

Bu araştırmada, her iki dersin; değerler, öğretim programları ve ortak olarak belirlenen değerlerin ders kitabı metinlerindeki işleniş biçimleri açısından karşılaştırılması amaçlanmıştır. Bu noktadan hareketle, 8. Sınıf düzeyine ait Fen ve Teknoloji dersi ve Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersi öğretim programında yer alan ortak değerlerin ders kitabı metinlerinde yer alma biçimlerinin anlam boyutuyla incelenmesi amaçlanmıştır. Araştırmanın amacına ulaşma bağlamında aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır:

- ✓ Fen ve teknoloji dersi öğretim programında hangi değerler yer almaktadır?
- ✓ Din kültürü ve ahlak bilgisi dersi öğretim programında hangi değerler yer almaktadır?
- ✓ Fen ve Teknoloji ve Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersi öğretim programında yer alan ortak değerler nelerdir?

- ✓ Fen ve teknoloji dersi ve din kültürü ve ahlak bilgisi dersi öğretim programında yer alan ortak değerlerin ders kitabı metinlerinde yer alma durumu nasıldır?

1.3.Araştırmanın Önemi

Toplumların ayakta kalabilmesisahip oldukları birlik ve beraberlik dinamikleriyle doğru orantılıdır. Birlik ve beraberlik duyguları insani diyalogların harekete geçmesi, barışın ve huzurun hâkim olduğu bir evren için son derece önem taşımaktadır. Bu bağlamda değerler eğitimi, eğitim yoluyla toplumun nitelik kazanması rolünü yerine getirmede ciddi bir rol almaktadır. Öte yandan yüzyıllardır siyasi, iktisadi ve sosyal hayatın en büyük problemlerinden olan demokrasi, karşılıklı anlayış ve hoşgörü probleminin de değerler aktarımı yoluyla aşılabileceği düşünülmektedir.

Temel demokratik değerler ve adalet, barışçıl olmak, iyimser olmak/ iyi niyet taşımak, yardımseverlik, dürüstlük gibi bireyin insani – manevi değerlerin,kişiler arası ilişkileri/ iletişimi düzenleyen ana değerler olması yönüyle öğretim programlarında yer alması önem taşımaktadır. Öğretim programlarında yer alan değerlerin tam anlamıyla aktarılması ya da öğrenciler üzerinde beklenen tesiri göstermesi ise oldukça zaman alan ve çok farklı metotlar geliştirmeyi gerekli kılan bir süreçtir.Ayrıca bu süreç dinve fen alanı için ayrı ayrı değil bir bütünlük içinde düşünülmesi gereken bir süreçtir. Bu açıdan, kültürel antropoloji ve daha genel anlamda sosyal bilimler literatüründeki son tartışmalar, din eğitimiyle (ve eğitimcileriyle) özellikle ilgilidir (Jackson, 2005). Öte yandan öğrencilerin bütünlük içinde eğitim görmeleri ihtiyacı, fen ve teknoloji dersi açısından benzer bir çalışma ve düzenlemeyi gerekli kılmaktadır. Bu süreç, öğretim programlarının, değerleri biçimsellikten daha işlevsel hale getirmesi gerektiği anlamına geldiği gibi, Türk milli eğitim sisteminin öğretmen yetiştirme sorununa kadar uzanan geniş bir alanı da içine almaktadır. Bu sebeple değerler eğitimi alanında çok bakış açısı olmasına rağmen net olarak bir yöntem geliştirilememiştir. Gerek öğretim programlarında değerlerin örtüklüğü problemi, gerekse de ders kitabı metinlerinin anlam derinliğinden yoksun olması, değerlerin anlaşılması ve ortak değerlere vurgu yapılmasına yeterli imkân tanımamaktadır. Son yıllarda dünyadaki değerler eğitiminin yükselerek ortaya çıkışı ile bazı değer başlıklarının önem kazandığı görülmektedir. Fakat değer odaklı yaklaşım henüz yeni bir model olduğundan,disiplinler arası bütünlüğü sağlamada yetersiz kalmaktadır. Değer

olanağını sağlamada yapılandırmacı eğitim yaklaşımı, böylelikle önem kazanmıştır. Fakat ders kitapları incelendiğinde bilginin sunulduğunda pozitivist yöntem/biçimin hâkim olduğu görülmektedir. Bunun yanı sıra Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi ders kitaplarının da benzer şekilde maddeden manaya tam bir köprü kuramadığı görülmektedir. Yer yer salt bilgi aktarımı olarak karşımıza çıkan DKAB ders kitabı metinleri de değer taşıma/aktarma işlevini tam olarak yerine getirmemektedir. Her iki ders için de düşünüldüğünde, aynı öğrenci kitlesine farklı bilgi içerikleriyle – ağırlığı muhtevaya bağlı değişkenlik göstermek suretiyle – pozitivist çağrışımlara oldukça yer verildiği görülmektedir. Konuyla alakalı olarak akla şu soru gelmektedir; pozitivist ders kitaplarında açık ya da örtük yer alması neden problem oluşturmaktadır? Çünkü pozitivist değerler eğitime muhalif öğretiler taşımaktadır. Değerler eğitiminin dünyanın birçok ülkesinde yankı bulmasında, pozitivist maddenin imkânından ve biçimsel sınırlarından, daha kolektif bir tahayyüle, manevi bir değerler sistemine kaçış etkili olmuştur. 21. yy’ da üzerinde uzunca durulan “yenidünya” motifinin, bu ve benzeri dönüşümlerin sonucu olarak ortaya çıktığı görülmektedir. Dünyadaki bu değerlere yönelişin, insan yaşamının büyük bir kısmını meşgul eden eğitim faaliyetlerinden bağımsız olması, eğitimin özelliklerine aykırıdır. Bu noktadan hareketle, metot ve içerik olarak eksik görülen ortak değerlerin, anlam derinlikleriyle birlikte öğrenciye aktarılması, günümüz ve gelecekteki insan yetiştirme politikası adına önem taşımaktadır.

1.4.Araştırmanın Sınırlılıkları

Bu araştırma için geçerli olan sınırlılıklar;

- Milli Eğitim Bakanlığı tarafından tavsiye edilen farklı yayınevlerine ait dört adet ders kitabı (2 adet Fen ve Teknoloji Dersi ve 2 adet Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersi);
 - DKAB Ders Kitabı 1: Bilge Ders Kitapları, Basım Yılı- 2012
 - DKAB Ders Kitabı 2: MEB Yayınları, Basım Yılı- 2012
 - FVT Ders Kitabı 1: Altın Yayınları, Basım Yılı- 2012
 - FVT Ders Kitabı 2: MEB Yayınları, Basım Yılı- 2012

- İlköğretim Fen ve Teknoloji Öğretim Programı ve İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi Öğretim Programıdır.

1.5. Sayıtlar

Bu araştırma için geçerli sayıtlar aşağıda görüldüğü gibidir.

- Alınan uzman görüşüne göre fen ve teknoloji öğrenme alanı olan TD'lerden elde edilen değer ifadeleri ile düzenleme yapılan fen değerleri uyumludur.
- TD'lerden çıkarılan değerler, asıl metnin anlamından uzaklaşmadan düzenlenmiştir.
- Çalışma grubu olarak tanımlanan ders kitapları seçilirken metin zenginliği açısından, birbirine yakın olmamalarına dikkat edilmiştir.

1.6.Tanımlar

Değer:Bireyin kendi cinsi ve dışında kalan tüm varlıklarla ilişki kurması sırasında ortaya koyduğu/koymayı istediği ilişki düzeyi, davranış kalıbı, bakış açısı onun ilişkiye yüklediği anlamı ifade eder (Kılıç, 2012: 1593)

Öğretim Programı: Bir eğitim kurumu tarafından, belli bir hedef kitleye yönelik, bir içerik sınırlamasına sahip ve yöntemli olarak uygulanan, bunun yanısıra programı hazırlayan kurumun veya Milli Eğitimin amaçlarına dönük ortaya konan birçok faaliyet türünü kapsayan plandır.

Fen ve Teknoloji Öğretim Programı: Program, 30.06.2005 tarih ve 189 sayılı kararı ile en son değişikliği kabul edilmiş ve 2008- 2009 eğitim öğretim döneminde uygulamaya konulan öğretim programıdır.

Fen ve Teknoloji Değerleri/ Fen Değerleri:Öğrencilerinbilimsel ve teknolojik bilgiler edinmesini, bu bilgilerin kendilerinin, toplumun ve çevrenin karşılıklı faydası gözetilerek kullanmasını destekleyen *tutum ve değerlerdir* (MEB,2010).

Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi Öğretim Programı: 28.12.2006 tarihli, 410 sayılı karar ile yayımlanan DKAB programı ile öğrencilerin din ve ahlak hakkında sağlıklı bilgi sahibi olmaları, temel becerilerini geliştirmeleri ve böylece Millî

Eğitimin Genel Amaçlarının gerçekleştirilmesine katkıda bulunulması hedeflenmektedir (MEB, 2010).

2. LİTERATÜR

Eğitim, insanın tekâmül etme sürecinin adıdır. Eğitim yoluyla insan, eşyayı ve tabiatı daha iyi duyan, çevresiyle yakından alakalı, duyarlı, milli ve evrensel değerlere ilgili ve tüm insanlığı kuşatıcı sevgi ve hoşgörü anlayışına sahip bir varlık haline gelir. Bu süreç eğitim anlamına geldiği gibi eğitimi içine alan “kendini bilmek” anlamını da taşımaktadır. Kendini bilmek, fiziksel ve biyolojik özelliklerimizle sınırlı bir farkında oluş değildir. İnsani özümüzü kavramak, daha iyi ve daha olgun bir insan olmanın yolunu araştırmaktır (Hökelekli, 2011). Eğitim uzmanlarının yaygın kanaatine göre ise; eğitim, davranışları istendik yönde değiştirme sürecidir (Sönmez,2002; Varış,1996; Demirel,2010). Fakat bu tanımlama günümüz dünyasında eğitimin araç olduğu faaliyetleri ifade etmekte eksik kalmaktadır. Bu sebeple, yeni eğitim tanımlamaları yaparken, 21. yy insanının sahip olması beklenen donanımları dikkate almakta yarar görülmektedir. Dolayısıyla, eğitimin amacı ve okulların işleyişini yeniden tanımlamanın bir zorunluluk haline gelmesinin temelinde, toplumsal yapıdaki “inanç, değer ve tekniklerin” değişmesinin (Genç ve Eryaman, 2011: 90) önemli etkileri vardır.

Eğitim, 21. yy. da kalkınma çabalarında veya daha zengin ve müreffeh ülke olma hedefine varmak için sürdürülen uğraşlarda çok önemli ve işlevsel bir araç haline gelmiştir (Gediklioğlu, 2005: 69). Fakat bir ülkenin sadece refah düzeyinin artması ve zenginleşmesi, insan tabiatının ve -bununla ilişkili olarak- eğitimin mekanik yönünü temsil etmektedir. Öte yandan eğitim, kalkınma ve toplumsal huzuru sağlama rolünü de üstlenmektedir. Bu rolün insanın yaratılış özellikleri ve amacı dikkate alınmadan gerçekleştirilmesiyle; kişisel, sosyal ve toplum psikolojisi açısından sorunlu durumlar ortaya çıkmaktadır.

Bir sistem olarak eğitimin bireye kazandıracığı nitelikler; bilişsel, duyuşsal ve psikomotor niteliklerdir. Her kademedeki eğitim için oluşturulan bu özelliklere genelde örgün eğitim kurumlarında, okul temelli yaşantılarla ulaşılmaya çalışılır (Taşdemir, 2009: 299). Çocukların ve gençlerin ahlak gelişimlerini ailenin, devletin toplumun istekleri doğrultusunda gerçekleştirmek için eğitim öğretim faaliyetlerine başvurma zorunluluğu vardır (Çimen, 2007; Güner, 2010). Bu özelliklerin kazandırılması için bir planlamaya ihtiyaç duyulmasıyla birlikte ortaya konulan hedefler, eğitim programlarında yer almaktadır. Eğitim programlarında yer alan hedefler belirlenirken,

birey, toplum ve konu alanı (Sönmez,2002; Varış,1996; Demirel,2010) özellikleri dikkate alınmaktadır. Birey faktöründen programa muhatap olan insanın önceden getirdikleri yani bireye yaratılıştan verilmiş olan özelliklerinin göz ardı edilmemesi ve bireysel farklılıklarının dikkate alınması gerektiği anlaşılabilir. Bu yönüyle yaratılış özellikleri dikkate alınmadan tasarlanan modeller veya amacına uygunluk taşımayan öğretim programları, kâğıt üzerinde kalmakta, bireyin ruh ve düşünce dünyasında olumlu etki bırakmamaktadır. Bu konunun hayata geçirilmesi için değer odaklı program tasarımlarına ihtiyaç duyulmaktadır. Bir diğer faktör olan “toplum” ise, eğitimin salt “bireyci” bir eylem olmadığını, toplumun yapısı ve özelliklerinin de kabul alanı içinde olması gerekliliğini göstermektedir. Eğitimin işlevsel olabilmesi için, farklı toplumsal gruplara seslenmesi bu açıdan önemli görülmektedir. Toplumsal uyumluluk da diyebileceğimiz, çok sayıda grubun uyum içinde yaşam sürmesi ancak eğitimin toplum ihtiyacını da dikkate alarak oluşturduğu, işlevsel hedeflerle mümkündür. Bu bağlamda eğitimin toplum düzenini sağlama gibi bir hedefi olduğu açıktır. Bu konuda, toplumbilimciler, kendi görüş ve yaşantısına uygun biçimde, toplumsal bütünlüğü oluşturan insanlar arası ilişki, toplumsal birim ya da öğelerden birisini ya da bazılarını öne alarak tanım yapmaktadır (Duverger, 1980: 7). Bu da toplumsal uyum ve bunun eğitim yoluyla nasıl sağlanacağı konusunda çeşitli fikirlerin oluşmasına sebep olmuştur. Genel kanaate göre ise eğitimin öneminin kavrandığı toplumlardığılerinden her konuda daha ileridedir (Dinçer, 2003: 103). Bu ilerleme değerler ve ahlaki eğilimleri de içinde barındırmaktadır. Toplumsal düzenin devamı ve inşası hakkındaki görüşler ise, değerler üzerinde bir fikir birliği sağlanarak toplumsal bütünleşmenin sağlandığı yönündedir (Doğanay vd.,2012:75).Topluma değişik açılardan yaklaşılabilmeyle beraber değerler açısından bakıldığında adalet, hakkaniyet, yardımseverlik gibi değerlerin birleştirici rol oynadığı düşünülmektedir. Bir diğer faktör olan konu alanında, programda söz konusu olan hedeflerin gerekli konu içeriğiyle ilgili olması açıklanır. Konu alanı kavramı, sınırlandırıcı anlama sahip olsa da değerlerin tüm derslerin bir parçası olduğu konusunda olumsuz yargı bildirmemektedir.

Eğitimde en genel hedef insandır. Alt başlıklara bölünen eğitim sürecinde, insanı tanımadan oluşturulan her bir kademe, kurgusal kimliğin sınırlarında kalmaktadır. İnsanın çok yönlü bir varlık olmasından dolayı, eğitim, dünyanın en zor uğraşlarından birisi olarak bilinmektedir. İnsanı çok yönlü yapan özellikleri

konusunda çeşitli görüşler öne sürmek mümkündür. Bu konuda her birey kendi inanışlarına göre, değer atfettiği açılardan inceleme yapma ve değerlendirme eğilimine sahiptir. Bu eğilimler ise kültürün gözle görülmeyen soyut değerleri vasıtasıyla gerçekleşir (Şimşek, 2008: 271). İnsanı farklı ya da birbirine benzer kılan bu etkiler bir bütün halinde değildir. Etkiler, bireye farklı alanlardan gelmekte ve kişi bunları kendi çevresel ve içsel koşullarına göre almakta ya da belli ölçüde reddetmektedir. Bu bağlamda insanı, “Dünyada ayrı ayrı dokunmuş bir kumaş” olarak tanıtan felsefi söylemler de bulunmaktadır (Şeriati, 2008). Pascal’ın yaklaşımıyla ise insan, zayıf bir ney çubuğundan öte bir şey değildir. Ufak bir damla dahi onu ortadan kaldırmak için yeterlidir. Ancak bütün dünya onu öldürmeye kalksa, o yine de bütün dünyadan daha üstündür. Çünkü dünya insanı yok ettiğinin farkında değildir ama insan kendi yok oluşunun farkındadır. İnsan, bilen, düşünen, eylemde bulunan, değer duygusu olan, zaman bilinci olan, çalışan, seven, ideleştiren ve bunlar gibi kendisine özgü nitelikleri olan (Taşdemir, 2009) bir bütündür. Aynı zamanda çok yönlü bir varlık olan insan, yaşam boyu karşılaştığı hadiselerin dilini çözebilmek ve anlamlı kılabilmek için birden fazla dalga boyuna ihtiyaç duymaktadır. Sözü edilen çok yönlülük, insan tabiatının ayrılmaz bir parçasıdır. İnsanın bu özelliği yaşantısının her parçasında kendini gösterir. Yeme ihtiyacı duyan insan yer yer açlık duygusunu da yaşamak ister. Toplumsal yaşama katılım göstererek sosyalleşmek isteyen insan, yalnız kalma ihtiyacı da hisseder. Matematik profesörü olarak çalışan bir bilim adamı, çalışma odasında şiir yazma eyleminde de bulunabilir. Bu noktadan hareketle insanın zıtlıklar içinde tek bir bütün olarak yaşamaya devam ettiği görülmektedir. Konuyla ilgili olarak pratik eğitimde, insanın manevi yönünün ihmal edilmemesi önem taşımaktadır. İnsanın varlık yapısının bütünlüğü dikkate alınmadığında, toplumsal ilişkilerin ana ilkelerinin zamanla insanı yabancılaştıran öğelere dönüştürdükleri ve bir bakıma bu ilkelerin kendi varlık nedenlerine yabancılaştıkları, insan ilişkilerinde herhangi bir özelliğine indirgenen insanın, sevgi, saygı, dürüstlük, cesaret, onur gibi kişi değerlerine ve dolayısıyla kendi değerlerine sırt çevirdiği kendinden hızla uzaklaştığı görülmektedir (Kızıltan, 1986).

İnsanın önemli özelliklerinden birisi de kültürlenmeye açık bir yapıya sahip olmasıdır. Kültür, yapısal ve bireysel bileşenleri içerir (Ültanır, 2003: 302). Kültür, eğitim sisteminin işleyişine de etki eder. Dolayısıyla eğitim, kültürel sistemin bir alt sistemidir (Sönmez, 2002). Ekonomik, sosyal, siyasal ve kültürel şartlardan önemli

ölçüde etkilenen eğitim ile ilgili anlayış ve sistemlerde değişim kaçınılmazdır (Yılmaz, 2008: 92). Bu değişim, teknik bağlamda olduğu gibi değerler bağlamında da önem taşımaktadır. İnsanın, eğitim yoluyla kazandığı her bir değer yaşantı sahasında etki etmeye başladığında “*iyi yönde toplumsal değişim*” kendini göstermeye başlamaktadır. Ahlakî tutum, yargı ve davranışların varoluşunda bir kültürün varlığı açıktır (Hökelekli, 2011). Böylece değişime açık olan kültürel değerler de, yaşatma yoluyla aktarılarak birikmeye devam eder. Bu noktada değerlerin kültür taşıyıcısı olma özelliğini de göz ardı etmemek gerekmektedir. Eğitim ihtiyacının doğuşuna zemin hazırlayan önemli gelişmelerden birisi de kültürel birikimin aktarılması sorunu olmuştur. Başlangıçta bütün varlıklarla birlikte yaşamaya başlayan evrensel insan, kültürü geliştirip, düzene sokarak gelişmekte olan nesle sunma çabasını gösterince, işte böyle bir noktada kültürlenmenin sınırlandırıldığı ve ona özel bir isim verildiği görülmektedir (Bilgin,t.y.:470).

İnsan ve Değerler

İnsanın yaşamına yön veren temel bileşenlerin en önemlisi saydığımız değerlerin gerçekten ne olduğu konusu, kadim filozofların ve bugünün sosyal bilimcilerinin cevabını aradığı öncelikli konular arasında yer almaktadır. Değerler, sosyal bilimlerin önemli araştırma konularından olmakla birlikte, aynı zamanda temel sorunlarından birini oluşturmaktadır (Taşdemir, 2009).

Değerler, duyuşsal alan içerisinde yer alan, düşünce ve eylemlerimizi etkileyen, onlara yön veren zihinsel olgulardır (Demircioğlu ve Tokdemir, 2008: 71). İnsanın ruhsal yapısında ve kişisel gelişiminde –yetiştığı ortamın da etkisiyle- çocukluktan itibaren edindiği erdemlerin büyük etkisi vardır. Ayrıca değerler, mutluluğumuzu sağlayan ve kültürel altyapımızı oluşturan en önemli faktörlerdendir (Tarhan, 2011).Değer bir inanç olmak bakımından, dünyamızın belli bir kısmıyla ilgili idrak, duygu ve bilgilerimizin bir terkibi demektir. Fakat değer, inancın spesifik bir şekli olmak itibariyle ondan daha yukarıda bir zihin organizasyonudur. Şöyle ki bir değer bir tek inanca değil, bir arada organize olmuş bir grup inanca tekabül eder(Güngör, 1998). Bu durum değerlerin ortaklaşmasından ileri gelmektedir. Hayatın farklı ünitelerinde ilahi emirler ve toplumsal ihtiyaçların örtüşmesiyle bazı hususlarda birikme gösteren değerlerden söz edilebilir. Elbette ki bu durum hem bilimselleri hem de diğer sosyal üyeleri kapsayıcı mahiyette olsa da değerleri anlamlı görme

bakımından farklı yaklaşımlar mevcuttur. Bu konuda İslam medeniyetinin değerleri temsil etme konusundaki tavrı ve anlamlandırma açısı batılı bilimsellerden oldukça farklıdır. İslam bilimcileri sadece bilim adına bilimi savunmazlar. Bu konuda Hz. Peygamber'in (s.a.v) “Ya Rabbi! Faydasız ilimden sana sığınırım” şeklindeki duası bilim için bilimselliği reddetmektedir (Açıkgenç, 2008: 90). Aynı yaklaşım değerleri yaşamayı gerekli görme noktalarındaki farklılıkta da görülmektedir. Konuyla alakalı olarak Açıkgenç (2008), şunları ifade etmiştir;

“ Sıkıntıda olan birine yardım etmeye çalışan bir insanı düşünelim. Bu yardım etme fiili, yardım etmeye çalışan kişiden ya belli bir akli planlamanın sonucu ya da kendiliğinden def'i olarak ortaya çıkar; yani düşünüp planlanmadan aniden gerçekleşir. İlk durumda zihinsel bir düşünme vardır fakat bu düşünceler de aslında bir fikri birikimin ürünüdür. Ayrıca kişinin geçmişine bağlı olarak bu ahlaki ilkeleri pekiştiren dini düşünceler de olabilir. Mesela “Allah herkesin ahlaken faziletli olmasını ister” anlayışı Müslümanların zihninde değer olarak yer almaktadır. Çünkü kuran, “ Sizin en şerefliiniz, en faziletli olanınızdır” (Hucurat, 49/13) demektedir.”

Değerlerin yaşantı boyutunu, büyük ölçüde değerlerin içselleştirilmesi yönü oluşturmaktadır. Psikolojide yer alan tanımlamalara göre kişilik insanın bütünü belirten bir kavramdır. Ancak günümüz eğitim anlayışı ve uygulamalarına bakıldığında daha çok bilişsel ve rasyonel güçlerin geliştirilmesinin ön planda tutulduğu görülmektedir (Hökelekli,2011). Rasyonel güçlerin ön planda tutulmasıyla değerlerin içselleştirilmesi problemi ortaya çıkmaktadır. Bu problem her iki dersin değerleri aktarma yönüyle izledikleri yöntemin farklılığından ve fen eğitimindeki ortak değer aktarımına muhalif metinlerden kaynaklanmaktadır. Konuyla ilgili örnek verilecek olursa; Fen ve Teknoloji dersinde çevreyi koruma bağlamında kazandırılmak istenen “temizlik” ve “duyarlılık” değerleri, “iyi bir bilim adamı ve iyi bir yurttaş olmak için temiz olmalıyız” ifadesiyle kazandırılmaya çalışılabileceği gibi Hz. Peygamber'in (s.a.v) “Temizlik imandandır” sözüyle beraber “Müslüman ferdin toplumsal hayatı iyileştirmede birer gönüllü olması” vurgusuyla da kazandırılabilir. Böylelikle öğrencilerin bireysel farklılıklarına göre temizlik değerini içselleştirmelerinin kolaylaşması beklenmektedir. Çünkü her öğrenci kendi iç disiplinine yakın hissettiği şekilde, temizlik anlayışını geliştirebilir ve kabullenebilir. Sonuç olarak, eğitimde önemli olan, çeşitli ve planlı metotlarla öğrencilerde olumlu değişiklikler meydana getirebilmek ve böylelikle nitelikli insanlar yetiştirebilmektir.

Bu konuda işlenecek metinlerin sınırlandırılmış bağlamda değil, zengin örnekler sunacak ve öğrencinin kendi yaşantı şekline uygun olan örneği seçmesini sağlayacak nitelikte olması önem taşımaktadır. Bu konuda program geliştirme uzmanlarına, ders kitabı yazarlarına ve öğretmen yetiştiren kurumlara önemli görevler düşmektedir.

Öğretim programları boyutundan değerlere baktığımızda, kendi ayakları üzerinde kalabilen, iyi, yasalara saygılı vatandaşlar yetiştirmede, günümüz okullarında bilginin yanı sıra değerlerin de kazandırılmasına önem verildiği anlaşılmaktadır (Yiğittir ve Öcal, 2010: 409).

Değerlerin Eğitim Yoluyla Yaşanılır Kılınması

Değerlerin yaşanılır kılınmasında eğitim öğretimin gerekliliği açıktır. Bu konuda karşılaşılan en önemli problemyöntem sorunu gibi görünse de değerlerin işlenişinde en temel problem kaynağı, felsefe sorunudur. Örnek olarak; fen ve teknoloji değerleri bilim felsefesini (Yıldırım, 2011) önemli derecede yansıtırken, din kültürü değerleri de İslami değerleri yansıtmayı hedeflemektedir. Anlaşılmaktadır ki, değerlerin her alanda varlığı ve bazı farklılıklarla ele alınış bağlamı söz konusudur.

Çok geniş bir alan olan değerler, sınırlılıklarının belirlenmesi konusunda da çeşitli görüşlerin yer aldığı ve ittifak etmenin zor olduğu bir alandır. Değerler sorunuyla, din, sosyoloji, psikoloji, hukuk, antropoloji, sanat tarihi de uğraşmaktadır; fakat bunların değerlere bakış açısı ve inceleme, ele alma biçimleri farklıdır. Birbirine karşıt konumlara getirme (bilgiyi ayrıştıran, bilimin değerlerden arınmış bir biçimde ele alınmasına neden olan) süreci, kendini eğitim alanında da göstermiştir (Maslow, 1996: 36). “Değerler nasıl işlenmeli; hangi derslerde değerler konusu baskın olmalı; Fen Bilimlerine ait değerler verilirken Sosyal Bilgilere ait değerlere de değinilmeli mi, pratik yaşama dönük “*faydacı*” değerlere mi eğilmeliyiz, yoksa uzun vadede karşılığının –belki – görülebileceği “*evrensel*” değerlere mi eğilmeliyiz; konu alanı ile dolaylı ya da doğrudan alakalı, soyut düşünme yoluyla değer kazandırılması mümkün müdür/ tercih edilebilir mi; bilimsel metotla Değer Öğretimi mümkün müdür; bilimsel tutumun gerekleri, değerleri ne kadar kabul ediyor?” gibi sorular, değerlerin eğitim programlarına teorik olarak girmesinden evvel sorulmaya başlanan sorulardandır. Bu sebeple çalışmamızda değerlerin ortak yönlerine, farklılaşan yönlerine ve ders kitaplarında yer alan metinlerde değerlerin ifade biçimlerine ve yer

alma durumlarına dikkat çekilecektir. Bu noktadan hareketle, değerlerin yakın olduğu konuları kısaca ifade etmekte yarar görülmektedir.

Ahlak, Erdem ve Din

Ahlak, sözlükte yer alan ifadesiyle, bir toplum içinde kişilerin uymak zorunda oldukları davranış biçimleri ve kurallar olarak bilinmektedir. Erdem ise; ahlakın övdüğü iyi olma, alçakgönüllülük, yiğitlik, doğruluk vb. niteliklerin genel adı, fazilet olarak tanımlanır (TDK, 2014). Felsefe de erdem, ruhsal olgunluk anlamına gelmektedir. Ahlak, insanın toplumun öteki bireylerine karşı ödevlerini içerir (Altan, 2011: 20). Kültürel, dini, felsefi veya seküler topluluklar açısından insan davranışlarının yanlışları ve doğruları arasında belirgin farklar vardır. Bu nedenle ahlakın göreliliği davranış ölçütleri açısından önem taşır.

Ahlak terimi aynı zamanda tarihsel ve toplumsal nitelikli bir olguyu adlandırmaktadır. Ahlak ile dinsel kurallar arasında tarihsel ve toplumsal geçişler vardır. Buna rağmen ahlak kurallarının dinsel kurallardan farklılık gösterdiği de olabilmektedir (Altan, 2011: 22). Öte yandan tarihsel ve toplumsal etkilerle teşekkül eden ahlak kuralları çoğu zaman İslam ahlakı çerçevesinde ele alınmıştır. Bu sebeple “*ahlak*” kelimesi büyük çoğunluk tarafından İslam terminolojisine ait bir ifade olarak değerlendirilmektedir.

Sokrates, erdemi bilgi olarak yorumlamıştır. Buna göre, erdem, insanın kendini bilmesi ve tercihlerinde bu bilme etkinliğini uygulamasıdır. Bu anlayışa göre, bilgili olan ona göre davranır. Kimse gönüllü olarak kötünün izinden gitmez; erdemsizlik sadece ihmalden doğar; insan sadece kendini tanıyarak özgürlüğe ulaşabilir (Ocak, 2011: 83). İnsanın kendini bilmesiyle ulaşacağı kemâlat düzeyi öğrenmek (ilim) ve dua (kemâlatın devamını ve inananlar için en yüksek manevi merteye olan rıza ufkunu isteme) ile beslenmektedir. İnsanın kendini bilmesi/ tanınması ve erdeme varması konusuyla ilgili Yunus Emre'nin dizeleri de aydınlatıcıdır; “*İlim ilim bilmektir / İlim kendin bilmektir / Sen kendini bilmezsin / Ya nice okumaktır*”. Yunus Emre, dizeleriyle, aynı zamanda erdemin yer almadığı bir eğitim öğretim etkinliğinin ne denli eksik olduğu görüşüne dikkat çekmiştir.

Eğitimin pratik yönü, eğitim araştırmacılarına “*Ahlâklı olmak nasıl bir etkinlikle gerçekleşir, ahlaki davranış nasıl olmalıdır*” gibi soruları düşündürmektedir.

Ahlaklı olmanın tabiatı standart bir biçimle sınırlı olmadığından, mutlak bir tanımlama yapmak güçtür. Buna rağmen birçok düşünür ahlak üzerine yazılar yazmış ve ahlâkın ne olduğu ve davranışta tezahürü üzerinde durmuşlardır. Bunlardan bazı düşünürlere değineceğiz;

Topçu (2011a), “*Evrensel nizamın dışında gerçek ahlaklılık yoktur*” der. Bilim, vatan, sanayi, devletin selameti, bunların hepsi de ahlaki bakımdan aynı derecede iyiliğe veya kötülüğe yol açabilmektedirler. Topçu, hareketini evrensel ölçüye vurarak, kendi hareketiyle evreni kucaklayan, orada kendi bilgisini arayan kişinin davranışını ahlaki olarak yorumlamıştır. Topçu’ya (2011b) göre; Eflatun, Aristoteles, Skolastik filozoflar ve Aydınlanma dönemi düşünürleri tarafından da benimsenen bu görüşle – insanı ahlaklı kılmak için öğretmek yeterlidir görüşü ile – ahlâkî idealde ahlâkî olayların bilgisini birbirine karıştırmışlardır. Nursi, İslam dininin temel hedefinin mükemmel bir ahlak sistemi ortaya koymak ve insanların buna uygun bir hayat yaşamasını sağlamak olduğunu vurgulayarak, bunu “*Gaye-i insâniyet ve vazife-i beşeriyet, ahlak-ı ilahiye ile ve secâya-i hasene ile tahallük etmektir*” diyerek ifade etmiştir (Altan, 2011: 36). Sokrates, “*iyiliğin bilgisi, zorunlu olarak onun uygulanmasını da beraberinde getirir*” düşüncesini ifade etmiştir. Sonuç olarak iyiliğin egzersizi, onun bilgisinden önce gelmektedir. Yani değerlerin teorik olarak öğretilmesi ile değerlerin anlamının uygulamalı olarak verilmesi arasındaki fark bu açıdan önem taşımaktadır. Oldukça kapsamlı olan değer aktarımında, öğretmen rolü ya da öğretmenin temsil keyfiyeti bu konuda önem taşımaktadır. Buna, erdem/iyilik/ değerler tecrübesi de denilebilir.

Aristo’nun toplumsal açıdan eğitimi dayandırdığı ilkeler arasında zihni ve ahlaki eğitim ifadeleri yer almaktadır. Aristo, ahlaki eğitimin gerekliliğini şöyle açıklar; “*insanların birlikte yaşaması ve devletin varlığını sürdürmesi açısından çok önemlidir. İnsan ahlaka aykırı davrandığı zaman çok tehlikelidir; çünkü zekâsı vardır. Zekâsını aklın kurallarına göre kullandığı zaman, ahlaki davranışlar gösterip, mutlu olabilir. Her insana doğruluk, iyilik, hakseverlik, ölçülülük vb. araştırmalar yaptırılarak öğretilmelidir*” (Sönmez, 2002) sözüyle değerlerin uygulamalı öğretilmesine/ tecrübe esaslı değer öğretilmesine dikkatleri çekmiştir.

D. Hume, ahlaki ayrımların salt akıl ile ayırt edilebilir olduğunu düşünmektedir. Bu açıdan gündelik hayatta gerçekleştirilen çok sayıdaki tartışmaların,

tartışan taraflar arasında uzun kanıtlama ve kanıtında üstün gelme zincirleri oluşturduğunu ifade eden Hume, tartışmaların sonunda aldatıcı kavramların saptandığını ve oluşturulan çıkarımlardan tarafların kendilerine uygun ilkelere göre düzenleme yaptığını öne sürmektedir. Hume, ahlaklı olmanın güdüleyen yanının fayda kazandırması olduğunu düşünür. Bu inancını Ahlâk (An Enquiry Concerning the Principles of Morals) adlı eserinde şöyle ifade eder; “...İyilikseverlik duygusunun değerinin en azından bir parçası, bizim türümüzün çıkarlarını artırmaya yönelik eğiliminden ortaya çıkar ve insan toplumuna mutluluk bahşeder”. Hume, ahlâkın insan doğasına doğrudan doğruya hoş gelen şeylere yönelim olduğunu ifade etmiştir (Hume, 2010; 24).

18. yüzyıl Alman filozoflarından Immanuel Kant, ahlak üzerine düşüncelerini birden fazla çalışmayla ortaya koymuştur. Kant, doğal ihtiyaç ve isteklerden, eğilimlerden kaynaklanan davranışları “ödeve uygun” davranışlar olarak nitelendirmiş ve ahlaklı davranışların karşısına koyarak; ahlaklı davranışlara, yani salt pratik aklın yönettiği istemlerden kaynaklanan davranışlara ise, “ödeve dayanan” ya da “ödevden doğan” davranışlar adını vermiştir (Öktem, 2007: 6). Kant kendi zamanına kadar, genellikle bir duygu sorunu olarak ele alınmış bulunan ahlak görüşlerini reddederek, ahlakı, aklın (hem de bilimsel keşifler yapan akıldan daha üstteki bir akıl) bir çabasına dâhil eden Kant, bununla en başta mutlulukçu anlayışlarını temelinden sarsarak, ahlakta yeni bir dönem başlatmıştır (Nişancı, 2001: 24). Ahlaki olmayan bazı davranışlara duygusal bağlamda yer açması sebebiyle, Kant’ın ahlak anlayışı birçok yönden eleştirilmektedir ve İslam ahlakı ile ortak bir noktası neredeyse bulunmamaktadır. Kapitalist ahlakta ise, (özünde) “toplum çıkar peşinde koşan insanlardan oluşmuştur” anlayışı bulunmaktadır. Bu anlayışa göre insan fedakârlık yapmayacaktır, karşı tarafa adil davranma zorunluluğu yoktur. Adil davranmak ekonomide işlem maliyetini artırır, ekonomik hareketliliği zayıflatır. Ekonomide kayba neden olur. Ekonomideki bu anlayış, Darwinizm’deki çıkar mücadelesinin kapitalizme yansıyan tezidir (Tarhan, 2012b: 265). Kapitalist ahlak anlayışı da İslam ahlakının zıttı öğretiler içermektedir. Müslüman toplumlarda dahi bilinçsizce veya bilerek, “yarış” ve “çıkar” ilişkileri üzerine kurulan ahlak anlayışı ve beraberinde toplumsal ilişkilerin kötüye gitmekte, toplumsal güven ve yardımlaşma (muavenet) değeri zayıflamaktadır. Bu durum büyük ölçüde, eğitim sisteminin daha ilk

basamaklardan itibaren Darwinizm değerlerini işliyor olmasından kaynaklanmaktadır. Bu sebeple fen ve din derslerindeki ortak değerler vurgusu büyük önem taşımaktadır.

Din ve Bilim

İnsan, tarihinin başlangıcından itibaren düşünen bir varlık olmuştur. Düşünmenin en açık gerekliliği ise sorgulanmış bir hayattır. Sokrates bu anlamda, “*Sorgulanmamış hayat, yaşamaya değmez*” fikrini serdetmiştir. İnsanın kendi varlığına dair temel soruları, nereden geldiği, yeryüzünde kendi iradesi olmadan ilk varoluşunun neden gerçekleştiği, dünyada var oluş gayesi ve yeryüzündeki yaşamı son bulduğunda kendisini neler beklediği konuları etrafında çeşitlenmiştir. Bu insanın düşünme özelliğinin ruhsal yönünü ifade eder. İnsan, bu hususların dışında da düşünme etkinliğinde bulunmaktadır. MaxScheler bu sebeple insana “*Tanrı’yı Arayan Varlık*” demiştir.

Dinin bir fikri tarafı, bir de duygu tarafı vardır. İnsan dini aklı ile kavramaya çalışırken, duygularıyla da yaşamaya çalışır. Temelde dini inanç, bütün kişiliği kapsayıcı bir özelliğe sahiptir. Olgunluk seviyesinde ve tam bir tutum halini almış olan iman, kişiliği meydana getiren her şeyi kuşatabilen tek ruhî faktördür (Şentürk, 1996: 19). Aynı zamanda din sosyal bir olgudur ve insana ait bir özellik ve ihtiyaçtır. Kimi düşünürlere göre ise din, insan ruhu için bir ideal olarak tanımlamıştır (Topçu, 2011a).Din, bireysel ve toplumsal yanı bulunan, ahlaklı seçim yapabilme iradesini tavsiye eden, toplumsal barış ve huzurun yegâne kaynağı olarak da tanımlanmaktadır.

Birçok araştırmacıya göre; bilim, insan yaşamını kolaylaştırıcı bir dizi etkinliği ifade eder ve toplumsal yararı yüksek bir kavrayıştır. Russell (2001) bilimin olumlu yanını “Akıl Çağı’ndan mülhem şöyle ifade eder; “*Yasa tanımının ve cinayetlerin önüne geçilmesi de bilimsiz başarılmaz. 18. yüzyıl romanlarında, Londra hakkında garip bir izlenim edirsiniz; karanlık caddeler, yol kesen haydutlar ve serseriler, bir polis kuvveti olarak bakacağınız hiçbir örgüt yok, fakat bütün bunların bedelini ödemek için boşuna bir girişim; eğlendirici bir barbarlık ve canavarca yasalar. Caddeleri aydınlatma, telefonlar, parmak izi bilimi, cinayet psikolojisi ve cezalandırma yöntemi, polisin birçok “Akıl Çağı” ütopyacılarının hayal ettiklerinden çok daha fazla bir şekilde cinayetin önüne geçebilmesini sağlayan, bilimsel gelişmelerdir*”(Russell, 2013).Bilimin bir de olumlu olmayan yanından söz eder

Russell. İleri sürdüğü düşünceye göre; akılsızca yararlanıldığında bilim, iki kötülüğün şiddetini artırır; bunlar zulüm ve savaştır. Bilim, insanın yönettiği bir etkinliktir. Dolayısıyla yönlendiricisine bağlı olarak “bilimsellik” olumlu ya da olumsuz sonuçlar doğurabilmektedir. Nitekim savaş teknolojisi de bilimin bir ürünüdür. Burada Russell’in bilimin olumlu yanını ifade ettiği çıkarsamanın eksik olduğu yönler söylenebilir. Dinin özünde taşıdığı değerler, insanın kötüyü işlemesine mani olmayı amaçlar. Bunun için insanlara yeryüzünde geçirdikleri vakitlerde, madde kadar mana hayatını da önerir. Dini öğretilere göre, dindar bir kişi vicdan mekanizması işleyen kişidir. Burada Russell’in “*cinayetin önüne geçebilmesini sağlayan, bilimsel gelişmelerdir*” ifadesinde cinayet olduktan sonra, suçluların yakalanmasının hız kazanmasıyla bir caydırıcı unsur olarak bilim takdir edilmektedir. Fakat dini öğretilerin işaret ettiği inanan insan modeli, sahip olduğu öz değerleri itibarıyla “suç” unsurlarından uzak durmayı tercih eden kişi olarak tasvir edilmektedir. Bunun gerekçesi ya da dini kaideleri dikkate alarak yaşayan insanların suç işlememeyi içselleştirdiği nokta, yeryüzündeki maddi cezaları değil, dünya ve ahiret hayatındakimanevi cezaları daha önemli bulmalarında saklıdır. Bu noktadan hareketle değerlerden yoksun yetişmiş bir bilim adamı ürettiği projelerle insanlık adına tehlike saçarken, değerlerini yaşayan bir bilim adamı yöntem ile ruhu birleştirdiğinde insanlığın huzuru adına projelerde bulunabilir.

Çeşitli açılardan bilimsel etkinlikler incelendiğinde, bilimin gerekliliğinin salt yöntemden başka bir şey olmadığı görülmektedir. Bilimsel bilgi, verilen bir tecrübe alanında iş görür olduğunu kanıtlamış kuramsal modellerden oluşur. Bu modeller ve genel olarak bilimsel bilgi, adaptasyon- yani, biyolojik düzeyde hayatta kalmaya ve kavramsal düzeyde içsel bakımdan tutarlı ve çelişik olmayan kavramsal yapılar oluşturma- amacına hizmet eden aletlerdir. Bir aletin yerine her zaman daha iyisi üretilebilir (Ünder, 2010: 202). Burada şu soruyla karşılaşılabilir; Bilim eğer ortaya çıkacak ürünün mükemmelliğine yarayacak bir yöntemsel araç ise, bilim diye yaygın bir kavram henüz yokken, insanların ortaya koyduğu buluşlar ve faydalı uğraşlar hangi kategoride değerlendirilecektir?(Akyol,2010).

Bilim ve din, farklı veya ortak yönlerde insan hayatına kolaylıklar sunsa da pozitivism kaynaklı sürdürülen bilim din çatışması algısı, bugün de varlığını sürdürmektedir. Tartışmanın uzun yıllar süren birikimine bakıldığında, çok sayıda bilim tanımlaması ve bilimin doğasını açıklama çabasına giren düşünürle

karşılaşılmaktadır. Bilimi tanımlayan neredeyse tüm düşünürler onu metafizikten ayrı tutmuş ve evreni anlama çabasına araç olan bilimi, yöntemsel olarak teolojik unsurlardan uzak bulmuşlardır. Böyle bir ayrımın doğal bir şey olduğunu düşünmeye ne zaman, nasıl ve niçin başladık (Shapin, 2000) sorusu 17. yüzyıla daha yakından bakma ihtiyacını doğurmaktadır. 17. ve 18. yüzyılda yaşanan Aydınlanma Dönemi ile birlikte “Akıl Çağı denilen dönem başlamıştır. Bu çağ, adından da açıkça anlaşılabilir gibi rasyonel değerlerin kuvvet kazandığı ve metafizik değerlerin arka planda tutulduğu bir sürecin etkili başlangıcı olmuştur. *Bu akım, Tanrı'nın ellerinde olmaktan ziyade, insanın aklını kullanarak kendisini geliştirebileceğini savunmuştur. Aydınlanma ile özdeşleşmiş olan Martin Luther, Bacon, Descartes, Galileo, Newton, Wesley, Voltaire, Rousseau, Locke, Hume, Kant ve Adam Smith gibi düşünür ve bilim adamları, Aydınlanma adı altında toplanan bu temel düşünsel dönüşümün ayrıntılarını, bugün dahi modern toplum yaşantımızda sorgulamadan kabul ettiğimiz uygulamalara dönüştürme konusunda ilk tartışmaları yapmışlardır* (Yıldırım ve Şimşek, 2008: 23). Bilim insanların metafiziğe karşı direnişlerinin temelinde bazı kavramsal çatıların veya dünya görüşlerinin yer aldığını öne süren Kuhn(1962), oluşturulmuş çatıların genellikle tek başına bir anomaliileçökmeyeceğine dikkat çekmiş ve “paradigma” kavramıyla ayırt etme tartışmalarına dahil olmuştur(Turgut, 2009: 54). Bu konuda aklımıza şu sorular gelmektedir; bilim bir zihniyet (paradigma, inanç, kanı) mi yoksa faaliyet midir? Bu sorunun cevabı tartışılır olsa da, bilimsellik bizzat bilim üretmek olduğundan bir zihniyet değil, ancak bu zihniyetin tezahür ettiği faaliyettir (Açıkgenç, 2008; 89).Kuhn'unparadigmakavramıyla açıkladığı inançsal ayrımlar, çatışma ifadesini tam anlamıyla ortadan kaldırmasa da bilimsellerin tutumunu anlamada daha iyimser bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır.

Din insanlığın düşünce tarihinin bilinen geçmişi boyunca önemli olmuş, bilim ise Antik Yunanda ve Araplar arasında süresiz ve aralıklı bir varlık gösterdikten sonra 16. Yüzyılda birdenbire önem kazanmış, o çağdan bu yana da gitgide daha büyük bir biçimde düşüncelerimizi ve içinde yaşadığımız kurumları etkiler olmuştur (Russell, 1999). Bununla beraber bilim ile din iki farklı alan olarak görülmemiş, süregelen felsefi cereyanın etkisiyle iki alan birbirine muhalif olarak okunmuştur. Bu durumun bir sonucu olarak biri diğerinin reddini gerektirir ve birliktelik mümkün değildir görüşü yaygınlaştırılmıştır. Oysa her iki alanında beslenme kaynakları ve yöntemlerinin farkı olduğu, bir alanın diğerinin reddini gerektirmediği açıkça

ortadadır. Bu konuyla ilgili İsmet Özel, ikili bir tasnif yapmaktadır; Bir, “*Kantiteler Âlemi*”nde geçerli bilim vardır. Burada deney, gözlem, ölçüm geçerlidir. Bir de “*Kaliteler Âlemi*”nin bilgisi vardır. Sanat, felsefe, din bu bilginin ifadesidir (Akyol, 2010). Bu tasnifin haklı olduğu yönler bulunmaktadır. İlköğretimin ilk safhalarından itibaren öğretilen bilimin/ bilim adamının özelliklerinin arasında, merak etme duygusuna vurgu yapılmaktadır. İnsana has merak duygusunu da bilimsel merak ve metafizik merak diye ayırmak kavramsal kalabalığa sebep olmaktadır. Bu âlemin sınırını aşan meraklarımızın, sorularımızın cevabı deneye gözlemlerle araştırılmamaktadır. O halde objeler âleminin bilgisi olan bilim, objeler âlemiyle sınırlı görünmektedir. Bu durumda bilimin dinin alanına yöntemsel açıdan girmesine imkân olmadığı gibi, dinin önüne geçmesini gerektirecek bir durum da yoktur (Akyol, 2010). Çünkü bilim, insan yaşamını teknolojik açıdan kolaylaştırmaya yönelik, problem çözme temelli ve belirli bir yöntemle ilerleyen disiplinler bütünüdür.

Bazı araştırmacılar, din ve bilim arasındaki ilişkiyi açıklamada baba – oğul benzeşimi kurmuşlardır (Yargıcı, 2005). Shapin (2000) bunun zıttı olan tutumu, Bilimsel Devrim adlı kitabında şöyle ifade eder; “*On yedinci yüzyıl mekanik felsefecileri, doğaya karşı teolojik yaklaşımları tümüyle bertaraf etmenin mümkün olmadığı hallerde, en azından onu disiplin altına almaya çalıştılar. Yine de sıradan aktörler olarak, insanın kültürel eylemini yorumlamak için, teolojik bir çerçevenin uygun olduğunu kabul ediyorlardı ve bir kaç istisnayla modern tarihçi ve sosyal bilimciler de çalışmalarını bu şekilde yürütmekteydiler*”.

İnsanın, evreni merak eden ve bu yönde anlama çabalarına giren çok yönlü bir varlık olmasından hareketle, gerçekleri anlamak ya da hakikati araştırmanın insanın yaratılıştan gelen özellikleri arasında yer almaktadır. İnsan yaşamında tüm kültürel etkinlikler gibi bilim de kişilerin gerçeğe yönelik arayışlarına elveren bir ortamın ürünüdür (Yıldırım, 1996). Gerçeğe yönelik arayış yolculuğu metafizik değerlerin sınırlarında görülürken, yöntemsel olarak bilimin sınırları içinde de konuşulmuştur. Bu durum ortaya çıkan çatışma görüntüsünün belki de küçük bir parçası olabilir. Shapin’in ifade ettiği doğaya karşı teolojik unsurları bertaraf etme, onu disipline altına alma düşüncesinin birçok bilimsel çalışmaya da yön verdiği söylenebilir. Anlaşıyor ki, bilim dediğimiz etkinliğin asıl özelliğini, ürettiği bilgidен çok bilgi üretme yönteminde aramalıyız (Yıldırım, 1996).

Referans noktasının her zaman için tartışılır olduğu “kesin, değişmez” bilgi kaynağı, deneyle varılan sonuç bağlamında kabullenilirken, diğer yandan ilahi kaynaklı bilgilerin dogma olduğu öne sürülerek eleştirilmiş, bu noktayla da yine iki alan birbirine zıt gösterilmiştir. Bu ayrışma düşüncesinin en temelinde ise ilahi bilginin (Allah’ın öğretmesi/bildirmesi - vahiy) akla uygun olmadığı yanlılığı bulunmaktadır. Oysa bilim bir kavrayış yöntemidir. Akıl ise bu sürecin etkin aktörlerinden olup önemli bir faktördür, fakat tek başına insanı insan yapan bir etken değildir. Akıl ancak vicdan, merhamet, şefkat, adalet gibi insan ruhunu besleyen temel değerler ile birlikte işlediğinde insanın yaratılışına uygun hareket etmesini sağlamaktadır. Bilimden ruhu söküp attığımızda cinayet işleme soğukkanlılığına sahip bir yığın insanla karşı karşıya kalmak muhtemeldir. Bu anlamda yöntem ve ruhun birlikteliğiyle anlamlı bir sürecin inşa edileceği düşünülmektedir. Böyle olmadığında birçok problemleri ortaya çıkmaktadır. Bu problemin temel sebebi olarak ise yaygın bilim ya da bilimsellik inancı görülmektedir. Açıkgenç (2008); batı kaynaklı bilim anlayışına göre, dini ve ahlaki değerlerin, bilimsel nesnelliği ve önyargısızlığı zedeleyebileceği düşüncesiyle, bilimsel olabilmek için dini ve ahlaki inançların bilimsel araştırmalara karıştırılmamasının öne sürüldüğünü ifade etmektedir. Bu yüzden batıda adeta şizofrenik ve birbiriyle uyumsuz, hatta çelişen ve iki zıt kişiliğe sahip bilim adamları görülmektedir (Açıkgenç, 2008; 91). Öte yandan mantıksal pozitivistler ise bilimsel teorilerin içeriğinin, duyu deneyimine dayalı önermelerle işlenmiş mantığın ve matematiğin doğrularına indirgenebileceğini iddia ederek herhangi bir önermenin ancak duyu deneyimi yoluyla doğruluğunun ortaya konulabilmesi durumunda anlamlı olabileceğini iddia etmişlerdir. Buna karşın evrensel ifadelerin doğruluğunu garanti edebilecek seviyede yeterli ampirik testin söz konusu olup olamayacağı tartışmalıdır (Turgut, 2009: 54).

Din Eğitimi

Dinin, bilimsel- antropolojik bağlamda “insanın kutsal ile ilişkisi”, “insanın arandığı ve arayışta bulunduğu alan” ve “insanın kayıtsız şartsız var olan mutlak varlığa yönelişi ve O’nun tarafından kurtarılışı” gibi anlamlara geldiği söylenebilir. Eğitim ise bireyin davranışında kendi yaşantıları vasıtasıyla ve kasıtlı olarak davranış değiştirme denemeleri süreci olarak tanımlanabilir (Tosun, 2005; 23).

Din ve eğitim iç içe etkinliklerdir. Din, toplumsal ve bireysel hayatı düzenleyen önemli ve benzeri muhtevada alternatifi bulunmayan bir olgudur. Eğitim ise topluma yön veren, içerik ve etkinlikleriyle yeniliği, değişimi, gelişimi ve “iyi insan” yetiştirmeyi hedefleyen bir sistemdir. Her iki kavramda da bireysel ve toplumsal ödevlerin etkisi büyüktür. Din, eğitimi de kapsayıcı ve değerler üstü bir muhtevaya sahiptir. Bu sebeple çok yönlü ele alınması gerekli görülmektedir. Bu konu, toplumsal bağlamda din eğitiminin ihtiyacını anlamak için önem taşımaktadır. Öte yandan din eğitimi; din kültürünün verilmesi, dini kişiliğin kazandırılması (Bilgin, t.y.: 474); dine ilişkin bilgi beceri ve tutumların bireye kazandırılması olarak açıklanabilir. Etkili bir din eğitiminin toplumsal yansımasının olumlu olması beklenmektedir. Bu sebeple eğitim veliteratürdeki sıralamaya göre alt başlığı sayılan din eğitiminin, toplumsal gerçeklerle yakından ilgisi bulunmaktadır. Toplumsal gerçekle, eğitim sistemi arasında anlamlı bir ilişki vardır. Bu ilişkiler beş noktada özetleyen Sönmez (2002); toplum yaşantısına ait gerçekliklerle, eğitim sistemi arasında tutarlı ilişkilerin önem taşıdığını; toplumsal gerçekliği temele almayan hiçbir sistemin başarıya ulaşamayacağını ifade etmiştir. Din de toplum hayatını, -kişiden kişiye değişiklik gösterdiği kabulüyle- belli ölçüde etkilemektedir. İşte bu noktada eğitimin hedefleriyle dinin hedefleri bir noktada buluşur. Din eğitimi hayatın bir gerçekliğidir (Tosun, 2005; 36). Çünkü eğitim faaliyetleriyle gerçekleştirilmek istenen nitelikli insan yetiştirme çabası ile dinin öğretilerinde yer alan kişinin nitelikli fert olmasınla ilgili çok yerde örtüşmektedir. Din eğitimi ihtiyacı bu noktadan hareketle kendini göstermiştir.

Bütün bilimlerin var olan bir gerçekliği anlama, açıklama ve kontrol etme ihtiyacından doğmuştur (Tosun, 2005; 35). Din eğitimi biliminin doğuş sebepleriyle diğer bilimlerin doğuş sebepleri arasında temelde benzerlikler söz konusudur. Din eğitimi, bilim ile uygulama arasında aracılık yaparak, yalnız uygulamanın teori ile değil, teorinin de uygulamadan gelen tecrübe ile denetimini sağlar. Böylece donmuş öğretim kanaatleri ile davranış zorlamalarının yerine esnekliği getirerek, yeni katkıları da garanti etmeye çalışır (Bilgin, t.y.: 476). Hayattan ve hayatın ihtiyaçlarından doğmuş olan eğitim bilimi zamanla alt disiplinlere ayrılarak her biri bilimselleşme yoluna girmişlerdir. Ancak, Tanzimat öncesi dönemde eğitimin neredeyse tamamını kapsayıcı haldeyken, süreç içerisinde bir dal haline dönüşen din dersleri boyutu ise ihmal edilmiştir. Oysa dini hayat, dini eğitim ve din eğitimi, hayatın ve eğitimin, diğer

alanlardan daha önemsiz sayılmayacak, hatta “hayati öneme sahip” boyutlarını oluşturmaktadır. Bu konuyla ilgili Nurettin Topçu'nun düşünceleri aydınlatıcıdır. Topçu'ya göre dini kültür muayyen mevzulara ve yalnız bir dersin sınırları içine hapsedilemez. O takdirde köksüz ve hayattan mahrum, hakikat değerleriyle alakasız bir kültür haline gelebileceğinden ve bu kültür kendisine saha ararken dinin tahrif olup hurafelerin yer aldığı bir mecraya doğru gidebileceğinden söz etmektedir Topçu. Ona göre, gerçek din dersleri tesis etmek isteyenler, dini kültüre felsefe de temel aramalı, onu sanatlarla işlemeli ve tarih içinden din hayatıyla ilgili örnekler çıkarmalıdır.

Fen Eğitimi Bağlamında Bilim Eğitimi

Fen, fiziksel ve biyolojik dünyayı tanımlamaya ve açıklamaya çalışan bir bilimdir (M.E. B, 2006: 7). Fen eğitimi, müfredatta bilim eğitimi ismiyle yer almasa da bilim eğitiminin hedeflerini büyük ölçüde gerçekleştirmektedir. Bu açıdan Fen Eğitimi ve Bilim Eğitimi çok yönden benzerlik göstermektedir. Her disiplinin uygulayıcıları gibi bilimseller de, söylemlerinin doğrulandığı bir alanın teşekkülü için çaba göstermişlerdir. Bilim insanlarının çabası ve fen bilimlerinin doğasındaki ilişki açığa vurulduğunda, bu ilginin; fen bilimlerinin yöntemsel çalışmaya açık bir alan olması temelinde başladığı söylenebilir. Bu noktadan sonrası ise disiplinlerin saha çatışması ya da çizilen venn şemasının kesişim veya fark kümelerinin yanılırları ve anlama kaynaklık eden felsefe üzerine bina edilerek ilerlemiştir. Fakat bu felsefi temeller, sadece literatüre bir arka plan oluşturmamış toplumsal yaşamı da etkisi altına almıştır.

Bilimsel araştırma yoluyla fen öğretiminde amaç; öğrencileri bilim yapmak sürecine yönlendirmek ve bilimsel bilgileri kendi araştırmaları sonucunda oluşturmalarını desteklemektir (Bağcı Kılıç, 2003). Fen ve Teknoloji Öğretim Programında yer alan amaçlar (MEB, 2006) da şöyledir;

Öğrencilerin;

- Doğal dünyayı öğrenmeleri ve anlamaları, bunun düşünsel zenginliği ile heyecanını yaşamalarını sağlamak,
- Her sınıf düzeyinde bilimsel ve teknolojik gelişme ile olaylara karşı merak duygusu geliştirmelerini teşvik etmek,

- Fen ve teknolojinin doğasını; fen, teknoloji, toplum ve çevre arasındaki karşılıklı etkileşimleri anlamalarını sağlamak,
- Araştırma, okuma ve tartışma aracılığıyla yeni bilgileri yapılandırma becerileri kazanmalarını sağlamak,
- Eğitim ile meslek secimi gibi konularda, fen ve teknolojiye dayalı meslekler hakkında bilgi, deneyim, ilgi geliştirmelerini sağlayabilecek alt yapıyı oluşturmak,
- Öğrenmeyi öğrenmelerini ve bu sayede mesleklerin değişen mahiyetine ayak uydurabilecek kapasiteyi geliştirmelerini sağlamak,
- Karşılaşabileceği alışılmadık durumlarda, yeni bilgi elde etme ile problem çözmede fen ve teknolojiyi kullanmalarını sağlamak,
- Kişisel kararlar verirken uygun bilimsel süreç ve ilkeleri kullanmalarını sağlamak
- Fen ve teknolojiyle ilgili sosyal, ekonomik ve etik değerleri, kişisel sağlık ve çevre sorunlarını fark etmelerini, bunlarla ilgili sorumluluk taşımalarını ve bilinçli kararlar vermelerini sağlamak
- Bilmeye ve anlamaya istekli olma, sorgulama, mantığa değer verme, eylemlerin sonuçlarını düşünme gibi bilimsel değerlere sahip olmalarını, toplum ve çevre ilişkilerinde bu değerlere uygun şekilde hareket etmelerini sağlamak,
- Meslek yaşamlarında bilgi, anlayış ve becerilerini kullanarak ekonomik verimliliklerini artırmalarını sağlamaktır.

Programda yer alan amaçlara bakıldığında bireyin gündelik hayatında pratik kazanmış bir bilimsellik anlayışı göze çarpmaktadır. Bu pratik eğilimin, programın ön gördüğü şekliyle problem çözme stratejisi ile gerçekleşmesi hedeflemektedir. Bilimsel araştırma yoluyla fen öğretiminde problem çözme stratejisi kullanılmaktadır. Bu yolla fen öğretiminde öğrenciler karar vererek uygulamakta ve uygulama içinde verilen kararı değiştirebilmektedirler. Bu konuda yapılan araştırmalar da bilimin mahiyetini

tam olarak ortaya koyamamıştır(Bell ve Lederman, 2003). Öte yandan uygulamadan temkinli biçimde uzak kalan “saf” bir bilimin, kesin olsa da artık doğru bir bilim olmayacağı açıktır (Lefebvre, 2013: 82).

Duyuşsal, sosyal ve ahlak türü tartışmaların kazanımlarını, uygulanmakta olan Fen ve Teknoloji Dersi öğretim programında ve ders kitaplarında ne ölçüde bulabildiğimiz sorusu ise tartışmaya açıktır. Teori ve uygulama arasındaki bu çelişki, bilimselliğin yanlış algılanmasına sebep olmaktadır. Eğer bilimin tarihsel ve kolektif boyutuyla (örneğin sosyolojik olarak) kavranması gerekiyorsa, o zaman bu kavrayış bilimin tüm yönlerini, fikirlerini ve uygulamalarını, kurumsal formlarından ve sosyal kullanımlarından daha az olmamak koşuluyla kapsamak zorundadır (Shapin, 2000).

Doğa bilgisinin tanıtıldığı fen bilgisi dersleri içerik itibariyle oldukça zengindir fakat işleniş metodu olarak eksik kaldığından (sınırlandırıldığından), öğrencilerin fen derslerini içselleştirme problemi yaşamaları söz konusu olabilmektedir. Shapin, doğaya ilişkin bilgideki ve bu bilgiyi kontrol etme araçlarındaki değişimlerin birbiriyle bağlantılı dört yönüne dikkat çekmiştir. Bunlar;

1. Doğanın mekanikleştirilmesi: Doğal işleyiş ve olguların açıklanmasında mekanik metaforların giderek daha çok kullanılması,
2. Doğa bilgisinin kişisellikten uzaklaşması: Bilgileri açısından insani konularla doğal nesnelerin birbirinden giderek daha çok ayrılması, ki bu durum özellikle de dünyevi insani deneyimlerle, doğanın gerçekten nasıl olduğuna ilişkin görüşler arasındaki ayırmda kendini göstermiştir,
3. Bilginin oluşumundaki mekanikleştirme girişimi: Bilginin üretilmesi sürecini, insani tutkuların ve ilgilerin onun üzerindeki etkilerini yönetme ya da etkilerini ortadan kaldırma yoluyla disiplin altına almayı amaçlayan yöntemin kurallarını oluşturmak,
4. Ahlaki, sosyal ve politik hedeflere ulaşmakta reformdan geçmiş doğa bilgisi: doğa bilgisine on yedinci yüzyılda yüklenen tarihsel amaçların menziline tamamlamayı hedefler (Shapin, 2000).

Fen Değerleri veya Bilimsel Değerler

Bilimsel değerler bilimin etik yönüyle ilgili bölümdür. Etik, insan davranışlarıyla ilgili uyulması istenilen genel geçer kabulleri, değerleri konu olarak inceleyen felsefenin bir alanıdır. Bu değerler her felsefi anlayışa göre değişebilmektedir (Sönmez, 2010; 209). Bronowski, bilimsel davranmak ile insanca davranmayı benzer davranışlar olarak ifade ettikten sonra bunun için iki şeyin gerekli olduğunu öne sürmüştür. Bunlar; *olgu ve düşüncedir*. Bilimsel tutum geliştirmekte olan kişiler, olgular ve olgular üzerine ya da bunlardan bağımsız fakat dolaylı ilişkiler içeren düşünceler arasında mekik dokurlar. Bu yönüyle bilim salt mekanik bir işlev olduğunda rasyonel olmayı başarmakta fakat “gerçeklikten” kopuk olmaktadır. Bronowski'nin olgu ve düşünceler olarak isimlendirdiği bu ana iki kavram, bizlere bilimin tek yönlü bir zihin egzersizi olmadığını düşündürmektedir. Benzer şekilde Shapin (2000; 11), *Bilimsel Devrim* adlı çalışmasında; bilimin zaman içinde gelişmiş bir sosyal etkinlik olduğunu ve ancak içinde oluştuğu bağlam göz önünde tutularak anlaşılabilceği gerçeğini öne sürmüştür. Burada şunu söylemek mümkündür; bilimin bağlamları belli paradigmaları ışığında anlaşılabilir. Çünkü bilimsel terimler de anlamlarını paradigmalarda kazanmaktadır. Paradigmalar değişince terimlerin anlamları da değişmektedir. Her paradigmanın kendine göre rasyonalite ölçütleri ve nesnelere vardır. Khun'a göre, ortak bir anlam ve ölçüt olmadığı için paradigmalarda birbirleri ile de karşılaştırılmaz. Paradigmalar birbirinden sadece farklıdır (Ünder, 2010). Bu yönüyle en genel ifadelerde bulunmak ve tanımlamaları kesin sabitler olarak düşünmek doğru değildir. Bu durum-*paradigmaların kat'ı anlamlara dönüşmesi*- bilimsel etiğin uygulanmasında karşılaşılan problemlerden birisidir. Yeni Fen ve teknoloji dersi öğretim programında yer alan değer ifadelerine baktığımızda, değerlerin beş başlıkta gruplandırıldığı görülmektedir.

1. Algılama Basamağı - Dikkatini Vermesi ve Sabit Tutması

- a. Kendini vererek dinler
- b. Çevresindeki olayları, etkinlikleri takip eder
- c. Öğrenmeye ve anlamaya isteklidir
- d. Açık fikirlidir

e. Ön yargıları yoktur

2. Tepkide Bulunma – *Karşılık Vermesi ve Bundan Tatmin Olması*

- a. Kendisine ve çevresine karşı ilgi ve merak duyar
- b. Kendi başına fikir üretir
- c. Görevleri isteyerek ve gönüllü olarak yapar
- d. Bilim ile ilgili meslek ve hobi edinmeye ilgi duyar
- e. Sorumluluklarını yerine getirmeye gayret eder

3. Değer Verme - *Hareketlere, Olaylara ve Nesnelere Önem ve Değer Vermesi*

- a. Denemeye isteklidir- iç motivasyonları vardır.
- b. Demokratik süreçlere güven duyarlar
- c. Mantığa, bilime ve teknolojiye güven duyarlar
- d. İnsanlığın refahına katkı sağlayan gelişmeleri ve kişileri takdir ederler
- e. Temiz ve sağlıklı yaşamaya gayret eder / Böyle yaşayanları da takdir eder
- f. Kendisine ve çevresine saygılı davranır/ gürültü yapmaz/ çevresine zarar vermez/ başkalarının hakkını çiğnemez/adil ve dürüsttür

4. Örgütlenme- *Tutarlı Bir Değer Sistemi Oluşturması*

- a. Olayların sonucunu göz önüne alarak hareket eder (dikkatlidir, titizdir, hareketlerinin doğurduğu sonuçları kabul eder)
- b. Problemlerin çözümünde sistematik planlamanın gerekliliğini kabul eder
- c. Kendisini tanır ve kendisine güvenir-özgüvenlidir, zayıf ve güçlü yönlerini bilir)
- d. İşbirliği yapar
- e. Sorumluluklarını yerine getirir

5. Yaşam Tarzı Geliştirme - *Değer Sistemimizin Hareketleri Uzun Zaman Kontrol Etmesi Sonucunda Hayat Stili Geliştirmesi*

- a. Kendisini ve çevresini sürekli sorgular
- b. Sağlıklı yaşam alışkanlıklarını devam ettirir
- c. Her şeyin sevgi barış ve mutluluğa hizmet için olduğunu fark eder
- d. Öz disiplinlidir/otokontrollüdür/her şeyi zamanında yapar/ kendini değerlendirir/ samimidir/tutarlıdır
- e. Kendisi ve çevresi için güvenlik önlemleri alır (M.E. B, 2005).

Eğitim faaliyetleri ve program geliştirme çabaları birbiriyle yakından ilgilidir. Eğitimin insan ile karşılaştığı noktada düzenli/planlı bir sunuşun gerekliliği ortaya çıkmaktadır. Bu işlevi öğretim programları yerine getirmektedir. Bu bağlamda öğretim programlarının en kapsamlı görevi, bilgi türlerinin öğretilme ihtiyacından doğmuştur. Bugün süregelen birçok tartışmaya (öğretme, öğretim programları) bilgi türlerinin nasıl öğretileceği probleminin kaynaklık ettiği görülmektedir. Bunun yanında bilginin aidiyeti ve durduğu yer de tartışmalı bir konu olarak kendini göstermektedir. Foucault (1999) bilgiyi tanıtırken, deneylerden, geleneklerden ya da farklı buluşlardan gelen ve sadece onları ellerinde bulunduran öznenin kimliğine bağlı olmayan (Foucault, 1999: 232) şeyler olarak söz etmektedir. Bilgi; algılama, işleme, değerlendirme, yargılama sonucunda insan zihninin ürettiği, onun dış dünya ile ilişkisini düzenleyen, bir bilinmeyeni anlamlı hale getiren anlam parçası ya da kümesidir (Özden, 2000: 3). Bu bağlamda bilgi bir köprüdür çünkü ifadeyi beslemektedir. İnsanlar bir düşünceyi ifade ederken, onu karşısındaki kişi ya da kişilerin anlayabileceği bir yapıya dönüştürmek zorundadır (Pratte, 1981; Akt, Gültekin, 2013). Öğretim programları da bilginin felsefi olarak korunduğu fakat birey, toplum ve konu alanına göre uyumlandırılan bir düzenlemeler bütünüdür. Dolayısıyla, eğitim programı, birçok eğitim kavramını da içeren şemsiye bir kavramdır (Gültekin, 2013: 129).

Öğretim programlarının öğrenciye kazandırması beklenenler arasında konu alanı bilgisi de bulunmaktadır. Alana ait bilgilerin bireylere kazandırılmasında öğretim

programlarının rolü büyüktür. Fen öğretimi açısından düşünüldüğünde yüzyılımızın en büyük problemlerinden bir tanesi olan çevre kirliliği (Sülün, 2002:) hakkında “doğa ilgisi/ barışıklığı” bağlamında bilgi verilmektedir. Toplumsal bakış dikkate alındığında görülmektedir ki, Fen ve Teknoloji dersi öğretim programından bu yönde bir beklenti vardır. Öte yandan Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersi içinde aynı durum söz konusudur. Başta verilen örnekten devamile, çevreyi kirletmeyecek duyarlılıkta, inançlı erdemli bireyler yetişmesi de Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersine yönelik toplumsal beklentiler arasında yer almaktadır. Din de toplumsal yaşamın bir yönünü oluşturmaktadır. Nasıl ki genel eğitimin amacı, insana, iyi, güzel vs. gibi doğru meziyetleri kazandırmaksa, din eğitiminin ve dinin amacı da aynıdır (Çakmak, 2013: 90). Bu beklentiyi her iki ders açısından da yerine getirebilmek ve ortak değer bilincine sahip bireyler yetiştirmek için işleniş, metot yönü tartışılmalı ve değer temelli bir yaklaşım ile konu alanı bilgisinin kesiştiği bir program tasarımı gerekli görülmektedir.

Güncel programa göre Fen Bilgisinin amacı *fiziksel ve biyolojik dünyayı tanıma ve açıklama* çabasının sonuca ulaşmasıdır (M.E. B, 2006). Fen ve Teknoloji Öğretim Programında, temel dürtünün, “*gerçekliği deneye dayalı olarak gözlenen varlık alanı ile bilgiyi de deneysel olarak doğrulanabilir bilgi iddiaları ve eş sözler ile sınırlayan ve onların dışında kalan varlık alanlarını ve bilgi iddialarına meşruiyet kazandıracak bir felsefi anlayış geçirme*” olduğu görülmektedir (Ünder, 2010). Bu hamle, öğretim programının kimliğinin değerleri yansıtmaya ve yaşanılır duruma yükseltilmesi olarak da anlaşılabilir. Bu konuda yapılandırmacı yaklaşımın fen programındaki tezahürü önem taşımaktadır. 1980’lerden itibaren doğa bilimlerinin öğretiminde en etkili yaklaşım haline gelen Yapılandırmacılık, 2004’ten itibaren Türkiye’de program geliştirme çalışmalarında Milli Eğitim Bakanlığı tarafından benimsenen bir yaklaşım olmuştur (Ünder, 2010; 200).

Bu çalışmada da, Fen ve Teknoloji Dersi Öğretim Programında ve Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretim Programında yer alan değer ifadelerinin ders kitaplarındaki metinlerde yer alma durumları ve ortak değerlerin kitaplarda işleniş biçimi, ortaklık ve farklılıklar bağlamında incelenecektir.

3. YÖNTEM

3.1. Araştırma Modeli

Bu çalışmada nitel araştırma tekniği kullanılmıştır. Nitel araştırma; gözlem, görüşme ve doküman analizi/inceleme gibi nitel veri toplama yöntemlerinin kullanıldığı, kuram oluşturmayı temel alan bir anlayışla sosyal olguları bağlı buldukları çevre içinde araştırmayı ve anlamayı ön plana alan bir yaklaşımdır (Yıldırım ve Şimşek, 2008: 39). Bu araştırmada, doküman inceleme tekniği kullanılmıştır.

3.2. Evren ve örneklem

Çalışma örneğini, 8. Sınıf düzeyine ait Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi ve Fen ve Teknoloji Dersi Öğretim Programı ile farklı yayınevlerinden basılmış iki adet fen ve teknoloji ders kitabı ve iki adet din kültürü ve ahlak bilgisi ders kitabı oluşturmaktadır. Örneklem seçiminde, doğrulayıcı veya yanlışlayıcı durum örnekleme kullanılmıştır. *Doğrulayıcı veya yanlışlayıcı örneklem*; bir araştırmacının her hangi bir araştırma problemi üzerinde çalışmaya başlamasından sonra, çalışılan konuyla alakalı belli tema ve olguları keşfetmeye başlamasıyla bulduğu tema veya olguların ne derece geçerli olduğunu saptayabilmesini sağlamaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2008).

3.3. Verilerin Toplanması

Çalışmada veri toplama yöntemi olarak nitel araştırma tekniklerinden doküman inceleme kullanılmıştır. Doküman inceleme tekniğinde izlenilmesi gereken sayfalar çalışmada sırasıyla izlenmiştir.

İlk aşamada; ana problemin anlaşılmasına kaynaklık edecek veri/ veri gruplarına ilişkin dokümanlara ulaşılmıştır.

İkinci aşamada; veri kaynaklarının aslı ile aynılığı kontrol edilmiş, dokümanların özgün olmasına dikkat edilmiştir. Verilerin özgünlüğü kontrol edilirken, kaynakların birincil kaynak olmasına dikkat edilmiştir.

Üçüncü aşamada ise (dokümanlar elde edilip, özgünlüğü kontrol edildikten sonra) dokümanlar detaylı incelenerek anlamaya çalışılmıştır (Yıldırım ve Şimşek,

2008). Bir sonraki aşama olan dokümanların analizi kısmı veri analizi başlığında detaylarıyla verilmiştir.

3.4.Verilerin Analizi

Verilerin analizinde içerik analizi kullanılmıştır. İçerik analizine tabi tutulan örneklem; 8. Sınıf düzeyine ait Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersi ve Fen ve Teknoloji Dersi Öğretim Programı ile farklı yayınevlerinden basılmış ikişer adet Fen ve Teknoloji Ders Kitabı ve Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi ders kitabından oluşmaktadır. Verilerin analizinde gerçekleştirilen işlemler aşağıdaki alt problemlere göre aşamalı olarak anlatılmıştır.

Birinci alt probleme (FVT) yönelik veri analizi adımları aşağıda verilmiştir;

1. Adım: Fen ve Teknoloji dersine ait öğretim programı incelendikten sonra programda yer alan değer içerikli bölüm olan “Tutum ve Değerler” kısmı detaylı ele alınmış, değerler ile kazanımların ve öğrenme alanlarının ilgisi irdelenmiştir.

2.Adım:Asıl gayemiz değer kazanımlarından ortak değerlere ulaşmak olduğundan, ikinci adımda değer ifadelerinin birbiriyle aynı ya da benzer ifade yapısında olmaları sağlanmıştır. TD’lerde yer alan değer cümleleri DKAB bölümünde yer alan değerler bölümünden farklı formda/biçimde olduğundan, ifadeler mukayese edilebilir en sade anlam birimi haline getirilmiştir. Bu işlem yapılırken TD cümlelerinin anlamı/ içeriği değiştirilmemiştir. Örneğin; “ Görevleri isteyerek gönüllü olarak yapar” (TD-2) cümlesi; “Gönüllülük”, “Sorumluluklarını yerine getirir” (TD-2) cümlesi ise “sorumluluk” olarak daha kısa biçimlendirilmiştir. Böylelikle cümlelere karşılık gelen anlam derinliği muhafaza edilerek fen ve teknoloji dersi tutum ve değerlerinin yeni biçimi mukayeseye hazır hale getirilmiştir (*Bkz. Ek – 1*).

3. Adım: Elde edilen değer kavramlarının TD’lerde yer alan uzun cümleler ile içerik ve vermek istedikleri mesaj yönüyle uyumlu olduğunu test etmek için bu basamakta uzman görüşüne başvurulmuştur.

İkinci alt probleme (DKAB) yönelik veri analizi adımları aşağıda verilmiştir;

4.Adım: Bu adımda DKAB dersine ait öğrenme alanı ve kazanımlar ile değerler ilişkilendirilmiştir.

5. Adım:DKAB Programında yer alan altı üniteye ait kazanımlar ve değerler ile ilişkileri tablo haline getirilerek sunulmuştur. Buna göre; on tane ortak değer elde edilmiştir. Bu işlem gerçekleştirilirken, programda geçen hiçbir değer ifadesinde değişiklik yapılmamıştır.

Üçüncü alt probleme yönelik uygulanan veri analizi adımları aşağıda verilmiştir;

6. Adım: 1, 2 ve 3. adımda elde edilen veriler kullanılarak, ortak değer kavramlarına varılmıştır. Elde edilen ortak değer kavramlarından bazılarında isim benzerliği taşıyan fakat birebir aynı isimde olmayan değerlerle karşılaşılmıştır. Bu durumda “ortak” diyebilmek için değer ifade eden kelimelerin anlam olarak aynı ya da birbirine çok yakın olmasına dikkat edilmiştir. Örnek olarak; “*insanlığa hizmet – yardımseverlik*” değer kavramları görülebilir. Son tahlilde 10 adet ortak değer kavramına ulaşılmıştır.

7. Adım: Bu aşamada, belirlenen ortak değerler her iki ders için; ikişer adet ders kitabından analiz edilerek söz konusu metinlerde ortak değerlerin hangi içerikte yer aldığı konusu üzerinde inceleme yapılmıştır.

8. Adım:Bu adımda ortak değerlerin metinlerle ilişkisini gösteren tablolar hazırlanmıştır. Hazırlanan analiz tablolarında farklı yayınevlerine ait değer içerikli metinler belli bir sıralamaya tabi tutulmadan karma olarak verilmiştir. Çıkarılan metinlerin doğruluğunu teyit etmek için çok defa kaynak kitaplara yönelip kontrol edilmiştir.

9.Adım: Değer metinlerinin kümelendiği ortak anlam gruplarına bağlı olarak alt kategoriler oluşturulmuştur. Alt kategoriler oluşturulurken, değer içerikli metinlerinin anlam bakımından ortaklıkları dikkate alınmıştır. Bu işlem gerçekleştirilirken karşılaştırma yapmak esası göz önünde bulundurulmuştur.

Örnek olarak; “*insanlığa hizmet – yardımseverlik*”değeri için analiz edilen iki ayrı alana ait metinlerden alt kategoriler şöyle belirlenmiştir;

İNSANLIĞA HİZMET – YARDIMSEVERLİK DEĞERİ					
METİN		ALT KTG	METİN		ALT KTG
F9A	Yüzyıllardır insanlar doğadan elde ettikleri çeşitli maddeleri işleyerek kullana gelmişlerdir. Bazılarını ihtiyaç yüzünden bazılarını ise tesadüfen bulmuşlar ve diğer insanların hizmetine sunmuşlardır.	İnsanlığa Yararlı Bir Buluş Ortaya Koyma	D9A	Kurban ibadetinin hem birey hem de toplum açısından birçok yararı vardır. Bu ibadet bireye başkalarını düşünme ve onlara yardım etme alışkanlığı kazandırır. Kişiyi cömert olmaya yöneltir, onu bencillikten kurtarır. Böyle insanlardan oluşan toplumlarda birlik ve dayanışma duygusu daha da güçlenir	Kurban İbadetiyle Toplumsal Birlik ve Dayanışma

Tablo 1: Ortak Değer İfadelerinden Alt Kategorilerin Oluşturulması

Ders kitaplarının kurgusal parçalarından biri olan etkinliklerin ayrımı metinlere farklı kodlar verilerek sağlanmıştır. Örnek olarak; E10, etkinlik metinlerinden onuncu metni temsil etmektedir. Bu işlem gerçekleştirilirken referans alınan değerler, düz metinlerde olduğu gibi ortak değer ifadeleri olmuştur. Bu sebeple, çalışmamızda etkinlik metni ve düz metin gibi kavramsal bir ayrım bulunmaktadır.

Buraya kadar yapılan analiz sonucunda, ders kitabı metinlerinden elde edilen alt kategoriler, Fen ve Teknoloji Dersi ve Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersi şeklinde mukayeseli olarak tablolandırılmıştır.

10.Adım: Tablo 2’de, kazanımların iki ders için de ünite kodları verilmiştir. Böylelikle tablo okunurken her bir kazanımın hangi üniteden geldiği ve beraberinde ilişkili olduğu değer kavramlarının açıklanması amaçlanmıştır. Kavramlara kodlar verilirken, dersin baş harfi ve ilgili ünite numarası kullanılmıştır.

Ünite – kazanım kodları Tablo 2’de görülmektedir;

Tablo 2: Ünitelerle İlişkili Kazanım Kodları

<i>FVTD</i>	Ünite Kazanım Kodları	<i>DKAB</i>	Ünite Kazanım Kodları
Ünite 1: Hücre Bölünmesi ve Kalıtım	FÜ1	Ünite 1: Kaza ve Kader	DÜ1
Ünite 2: Kuvvet ve Hareket	FÜ2	Ünite 2: Zekât, Hac ve Kurban İbadeti	DÜ2
Ünite 3: Maddenin Tanecikli Yapısı	FÜ3	Ünite 3: Hz. Muhammed’in Hayatından Örnek Davranışlar	DÜ3
Ünite 4: Ses	FÜ4	Ünite 4: Kuranda Akıl ve Bilgi	DÜ4
Ünite 5: Maddenin Halleri ve Isı	FÜ5	Ünite 5: İslam Dinine Göre Kötü Alışkanlıklar	DÜ5
Ünite 6: Canlılar ve Enerji İlişkileri	FÜ6	Ünite 6: Dinler ve Evrensel Öğütleri	DÜ6
Ünite 8: Yaşamımızdaki Elektrik	FÜ7		
Ünite 9: Doğal Süreçler	FÜ8		

Dördüncü alt probleme yönelik veri analizi adımları aşağıda görülmektedir;

11. Adım: Birbirinden ayrı analiz edilen FVTD ile DKAB alt kategorileri ve bunlara bağlı olarak ana kategoriler, metin kodlarıyla, tablolar halinde verilmiştir.

12. Adım: Ortak değerlerin alt kategorilere bağlı olarak yorumları tablolaştırılmıştır.

13. Adım: Son adım olan 13. Adımda, ders kitabı metinlerinden elde edilen değer içerikli metinler doğrudan alıntı yoluyla aktarılmış, tablolar ve tablo yorumları ile açıklanmıştır.

14.Adım:Belirtilen dört alt probleme bağlı olarak sırasıyla sonuçlar verilmiştir.

15. Adım:Son adımda, Belirtilen sonuçlarla ilişkili olarak bazı öneriler sunulmuştur.

4. BULGULAR VE YORUM

Bu bölümde alt problemlere yönelik analizlerle elde edilen bulgular tablolar halinde verilmiştir. Tablolar açıklanarak yorumlanmış ve doğrudan alıntılarla desteklenmiştir.

4.1.Fen ve Teknoloji Dersi Öğretim Programında Yer Alan Değerler

Bu çalışmanın birinci alt problemi “Fen ve teknoloji dersi öğretim programında hangi değerler yer almaktadır?” şeklinde ifade edilmiştir. Fen ve Teknoloji dersi öğretim programında, beş düzeyde açıklanan tutum ve değer ifadelerinden ulaşılan değer kavramları tablolarda sırasıyla verilmiştir. Programda, Tutum ve Değerler; *Algılama (TD-1)*, *Tepkide Bulunma (TD-2)*, *Değer Verme (TD-3)*, *Örgütlenme (TD-4)* ve *Yaşam Tarzı Geliştirme (TD-5)* olduğu görülmektedir. Bu alt problemle ilgili olarak yapılan analizler sonucunda ulaşılan bulgular aşağıda verilmiştir.

Tablo 3: Algılama (TD-1)Düzeyinde Yer Alan Değerler

TUTUM VE DEĞERLER	DEĞER KAVRAMLARI
1. Kendini vererek dinler	Öğrenme İsteği
2. Çevresindeki olayları etkinlikleri takip eder	Duyarlılık
3. Öğrenmeye ve anlamaya isteklidir.	Öğrenme İsteği
4. Açık fikirlidir.	Açık fikirlilik
5. Önyargıları yoktur.	İyi niyet

Tablo 3’de, Fen ve Teknoloji dersi öğretim programında, Algılama (TD-1) düzeyinde 5 tutum ve değer ifadesi yer almakta olup bunlardan 4 değer kavramına ulaşılmıştır. Ulaşılan değer kavramlarının, *öğrenme isteği*, *duyarlılık*, *açık fikirlilik* ve *iyi niyet* olduğu görülmektedir.

Tablo 4: Tepkide Bulunma (TD-2)Düzeyinde Yer Alan Değerler

TUTUM VE DEĞERLER	DEĞER KAVRAMLARI
1.Kendisine ve çevresine karşı ilgi ve merak duyar	Öğrenme isteği
2. Kendi başına fikir üretir.	Açık fikirlilik
3.Görevleri isteyerek gönüllü olarak yapar	Gönüllülük
4.Bilim ile ilgili meslek ve hobi edinmeye merak duyar	Bilimsellik
5.Sorumluluklarını yerine getirmeye gayret eder.	Sorumluluk

Tablo 4’de, Fen ve Teknoloji dersi öğretim programında, *Tepkide Bulunma (TD-2)* düzeyinde 5 tutum ve değer ifadesi ve 5 değer kavramına ulaşılmıştır. Ulaşılan değer kavramlarının, *öğrenme isteği, açık fikirlilik, gönüllülük, bilimsellik ve sorumluluk* olduğu görülmektedir.

Tablo 5: Değer Verme (TD-3)Yer Alan Değerler

TUTUM VE DEĞERLER	DEĞER KAVRAMLARI
1. Denemeye isteklidir/ iç motivasyonu vardır.	Öğrenme isteği
2. Demokratik süreçlere güven duyarlar.	Demokrasi
3. Mantığa bilime ve teknolojiye güven duyarlar.	Bilimsellik
4. İnsanın refahına katkı sağlayan gelişmeleri ve kişileri takdir eder.	İyi niyet
5. Temiz ve sağlıklı yaşamaya gayret eder/ böyle yaşayanları takdir eder	Temizlik
6. Kendisine ve çevresine saygılı davranır/ gürültü yapmaz- çevresine zarar vermez- başkalarının hakkını çiğnemez- adil ve dürüştür.	İnsanlığa Saygı Kişi Haklarına Saygı Doğal Çevreyi Koruma Adalet Dürüstlük Duyarlılık

Tablo 5 'te, Fen ve Teknoloji dersi öğretim programında, *Değer Verme (TD-3)* düzeyinde 6 tutum ve değer ifadesi yer almakta olup bunlardan, 11 değer kavramına ulaşılmıştır. Ulaşılan değer kavramlarının, *öğrenme isteği, demokrasi, bilimsellik, iyi niyet, temizlik, insanlığa saygı, kişi haklarına saygı, doğal çevreyi koruma, adalet ve dürüstlük* olduğu görülmektedir.

Tablo 6: Örgütlenme (*TD-4*)Düzeyinde Verilen Tutum ve Değerlerden Ulaşılan Değer Kavramları

TUTUM VE DEĞERLER	DEĞER KAVRAMLARI
1.Olayların sonucunu göz önüne alarak hareket eder (dikkatlidir, titizdir, hareketlerinin doğurduğu sorumlulukları kabul eder)	Sorumluluk
2.Problemlerin çözümünde sistematik planlamanın önemini kabul eder	Planlılık
3.Kendisini tanır ve kendisine güvenir. Özgüvenlidir, zayıf ve güçlü yönlerini bilir.	Özgüven
4. İş birliği yapar	Dayanışma
5.Sorumluluklarını yerine getirir.	Sorumluluk

Tablo 6'da, Fen ve Teknoloji dersi öğretim programında *Örgütlenme(TD-4)* düzeyinde 5 tutum ve değer ifadesi yer almakta olup bunlardan 4 değer kavramına ulaşılmıştır. Ulaşılan değer kavramlarının, *sorumluluk, planlılık, özgüven, dayanışma ve sorumluluk* olduğu görülmektedir.

Tablo 7: Yaşam Tarzı Geliştirme (TD-5)Düzeyinde Yer Alan Değerler

TUTUM VE DEĞERLER	DEĞER KAVRAMLARI
1. Kendisini ve çevresini sürekli sorgular	Açık fikirlilik
2. Sağlıklı yaşam alışkanlıklarını devam ettirir.	Sorumluluk
3. Her şeyin sevgi barış ve mutluluğa hizmet için olduğunu fark eder	İnsanlığa Hizmet
4. Özdisiplinlidir/ otokontrollüdür/ her şeyi zamanında yapar/kendini değerlendirir/ samimidir/ tutarlıdır.	Samimiyet İrade Tutarlılık
5. Kendisi ve çevresi için güvenlik önlemleri alır	Sorumluluk

Tablo7’de, Fen ve Teknoloji dersi öğretim programında *Yaşam Tarzı Geliştirme (TD-5)*düzeyinde 5 tutum ve değer ifadesi yer almakta olup bunlardan 6 değer kavramına ulaşılmıştır. Ulaşılan değer kavramlarının, *açık fikirlilik, sorumluluk, insanlığa hizmet, samimiyet, irade, tutarlılık ve sorumluluk* olduğu görülmektedir.

Çalışmamızın birinci alt problemiyle ilgili olarak; Fen ve Teknoloji dersinde 16 değer kavramının yer aldığı görülmektedir. Bu değer kavramları, her bir tablonun sonunda yer alan yorumlarda görülmektedir.

4.2.Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi Öğretim Programında Yer Alan Değerler

Bu çalışmanın ikinci alt problemi; *“Din kültürü ve ahlak bilgisi dersi öğretim programında hangi değerler yer almaktadır”* şeklinde ifade edilmiştir. Bu bölümde, DKAB dersi öğretim programında yer alan 8. Sınıf değerlerinin analizinden ulaşılan bulgulara yer verilmiştir. Altı adet ünite ve öğrenme alanlarından oluşan din kültürü ve ahlak bilgisi dersi öğretim programında, kazanımlar ve değerler ilişkisi tablo halinde verilmiştir. Söz konusu tabloların analizi sonucunda hangi kazanımın hangi değer/değerler ile yakın olduğu bulgularına ulaşılmıştır. Aşağıdaki tablolarda ünite-kazanım ve değer ilişkisi ortaya çıkarılmıştır.

Tablo 8: “Kaza ve Kader” Ünitesinde Kazanım – Değer İlişkisi

ÜNİTE	KAZANIM	DEĞER
KAZA VE KADER	1. Kaza ve kader kavramlarını açıklar.	Sorumluluk
	2. İnsanın akıl ve irade sahibi olması ile özgür ve sorumlu bir varlık olması arasındaki ilişkiyi açıklar	
	3. Her canlının bir sonu olduğunun farkına varır.	
	4. Allah’ın her şeyi bir ölçüye göre yarattığına örnekler verir	Bilimsellik
	5. Evrendeki fiziksel, biyolojik ve toplumsal yasaları fark eder.	
	6. Kaza ve kaderle ilgili toplumda yaygın olan yanlış anlayışların sebeplerini açıklar.	
	7. İnsanın çalışmasının karşılığını alacağı bilinciyle hareket eder.	Çalışkanlık, Güven
	8. Allah’a güvenmenin (tevekkül) pasif bir bekleyiş olmadığını farkında olur.	
	9. Ayete’l-Kürsi’yi ezbere okur ve anlamını söyler.	

Tablo 8’de, üniteyle ilgili kazanım grupları, değerlerle ilişkilendirilmiştir. Bu ünite, *sorumluluk*, *bilimsellik*, *çalışkanlık* ve *güven* değerleri olmak üzere 4 farklı değer yer aldığı görülmektedir.

Tablo 9: “Zekât, Hac ve Kurban İbadeti” Ünitesinde Kazanım – Değer İlişkisi

ÜNİTE	KAZANIM	DEĞER
ZEKÂT, HAC VE KURBAN İBADETI	1. Paylaşma ve yardımlaşmanın birey ve toplum için önemini yorumlar.	Yardımlaşma, Paylaşma
	2. İslam’ın paylaşma ve yardımlaşmaya verdiği önemi yorumlar.	
	3. Başkalarına yardım ettiğinde yaşadığı duyguları arkadaşları ile paylaşır.	
	4. Paylaşma ve yardımlaşma ibadeti olarak zekât ve sadakanın kimler tarafından, kimlere, nelerden, nasıl verileceğini açıklar.	
	5. Zekât ve sadakanın birey ve topluma katkılarını yorumlar.	Sorumluluk
	6. Ülkemizdeki sosyal yardımlaşma kurumlarını tanır.	Çalışkanlık
	7. Hac ve umre ile ilgili mekân ve kavramların anlamlarını açıklar.	
	8. Hac ibadetinin nasıl ve niçin yapıldığını açıklar.	Dayanışma, Kardeşlik, Dostluk, Sevgi
9. Kurban ibadetinin anlamını, sosyal dayanışma ve yardımlaşma açısından önemini açıklar.		
10. Hac ve umrenin Müslümanlar arası iletişim ve etkileşime nasıl katkı sağladığının farkında olur.		
11. Haccın birey ve toplum üzerindeki etkilerini açıklar		

Tablo 9’da, üniteyle ilgili kazanım grupları, değerlerle ilişkilendirilmiştir. Bu üniteye; *yardımlaşma, paylaşma, sorumluluk, çalışkanlık, dayanışma, kardeşlik, dostluk ve sevgi* değerleri olmak üzere 8 farklı değer yer aldığı görülmektedir.

Tablo 10: “Hz. Muhammed (sav)” Ünitesinde Kazanım – Değer İlişkisi

ÜNİTE	KAZANIM	DEĞER
HZ. MUHAMMED ‘İN (SAV) HAYATTINDAN ÖRNEK DAVRANIŞLAR	1. Güzel davranışlara Hz. Muhammed’in hayatından örnekler verir.	Hoşgörü, Duyarlılık, Sözünde Durmak
	2. Hz. Muhammed’in örnek davranışlarının toplumsal hayattaki önemini yorumlar.	Dayanışma, Yardımlaşma, Çalışkanlık, Estetik
	3. Hz. Muhammed’in olaylar karşısındaki tutumlarından hareketle örnek davranışlarına yönelik çıkarımlarda bulunur.	Bilimsellik
	4. Hz. Muhammed’in (s.a.v) hikmetli sözleriyle insanları iyiye ve güzele yönlendirdiğine örnekler verir.	Çalışkanlık
	5. Hz. Muhammed’in doğa ve hayvan sevgisiyle ilgili davranışlarına örnekler vererek doğayı ve hayvanları koruma konusunda duyarlı olur.	Doğa sevgisi, Doğal çevreye Duyarlılık, Hayvan Sevgisi

Tablo 10’da üniteyle ilgili kazanım grupları, değerlerle ilişkilendirilmiştir. Bu üniteye; *sözünde durmak, hoşgörü, bilimsellik, dayanışma ve yardımlaşma, çalışkanlık, hoşgörü, estetik, doğa sevgisi, doğal çevreye duyarlılık ve hayvan sevgisi* değerleri olmak üzere 12 farklı değer yer aldığı görülmektedir.

Tablo 11: “Kuran’da Akıl ve Bilgi” Ünitesinde Kazanım – Değer İlişkisi

ÜNİTE	KAZANIM	DEĞER
KURAN’DA AKIL VE BİLGİ	1.Dini anlamada ve sorumlulukta aklın önemini yorumlar. 2.Hz. Yusuf’un yaşadığı zorluklara rağmen ahlaklı davranmayı seçmesinin nedenlerini gerekçeleri ile açıklar. 3.Kur’an’ın akli kullanmaya verdiği önemi örneklerle açıklar.	Sorumluluk
	4.Kur’an’ın doğru bilgiyi teşvik ettiğine ayetlerden örnekler verir. 5.Taassubun zararlarını ve doğru bilginin kişiyi taassuba düşmekten korumadaki önemini açıklar.	Akademik Dürüstlük, Bilimsellik
	6.Vahiy, akıl ve duyuların Kur’an’a göre bilgi edinme yolları olduğunu açıklar.	Çalışkanlık

Tablo 11’de, üniteyle ilgili kazanım grupları, değerlerle ilişkilendirilmiştir. Bu üniteye; *sorumluluk, akademik dürüstlük, bilimsellik ve çalışkanlık* değerleri olmak üzere 5 farklı değer yer aldığı görülmektedir.

Tablo 12: “İslam Dinine Göre Kötü Alışkanlıklar”Ünitesinde Kazanım – Değer İlişkisi

ÜNİTE	KAZANIM	DEĞER
İSLAM DİNİNE GÖRE KÖTÜ ALIŞKANLIKLAR	1. İslam dininin yasakladığı kötü alışkanlıkları ayet ve hadislerden örneklerle açıklar.	Sorumluluk
	2. Kötü alışkanlık ve davranışların nasıl başladığını açıklar.	
	3. Kötü alışkanlık ve davranışlardan kaçınmaya yönelik çözüm önerilerinde bulunur.	
	4. Kumar, alkollü içki ve uyuşturucunun bireysel ve toplumsal zararlarını örneklerle açıklar.	Bağımsızlık
	5. Sigaranın birey ve toplum sağlığı açısından zararlarına örnekler verir.	Sağlıklı Olmaya Önem Verme
	6. Başkalarına zarar vermenin kul hakkını ihlal anlamına geleceği bilinciyle kul hakkı konusunda duyarlı olur.	Haklara Saygı

Tablo 12’de, üniteyle ilgili kazanım grupları, değerlerle ilişkilendirilmiştir. Bu üniteye; *sorumluluk, bağımsızlık, sağlıklı olmaya önem verme ve haklara saygı* değerleri olmak üzere 4 farklı değer yer aldığı görülmektedir.

Tablo 13: “Dinler ve Evrensel Öğütleri” Ünitesinde Kazanım – Değer İlişkisi

ÜNİTE	KAZANIM	DEĞER
DİNLER VE EVRENSEL ÖĞÜTLERİ	1.Evrenselliğin ve evrensel değerlerin anlamını yorumlar.	Doğruluk, Temizlik, Yardıms severlik, Sevgi, Saygı, Doğal Çevreye Duyarlılık, Güzel Söz ve Davranışlarda Bulunmak Hoşgörü
	2.Dinin evrensel bir olgu olduğunun farkına varır.	
	3. Günümüzde yaşayan dinleri temel özellikleriyle tanıır.	
	4.İslam’ın dinler arasındaki yerini açıklar.	
	5.Dinlerin ve İslam’ın evrensel öğütlerine örnekler vererek bunların insanlık için önemini fark eder.	
	6.Farklı din ve inançlara hoşgörülü olur.	
	7.İstismarcı misyonerlik faaliyetleri hakkında duyarlı olur	

Tablo 13’de, üniteyle ilgili kazanım grupları, değerlerle ilişkilendirilmiştir. Bu üniteye, *doğruluk, temizlik, yardıms severlik, sevgi, saygı, doğal çevreye duyarlılık, güzel söz ve davranışlarda bulunmak ve hoşgörü* değerleri olmak üzere 9 farklı değer yer aldığı görülmektedir.

Çalışmamızın ikinci alt problemine yönelik olarak elde edilen bulgularda; 8. Sınıf düzeyinde, Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersinde toplam 25 farklı değere yer verildiği görülmektedir. Bunlar, “*sorumluluk, bilimsellik, çalışkanlık, güven, yardımlaşma, paylaşma, kardeşlik, dayanışma, dostluk, sevgi, hoşgörü, duyarlılık, sözünde durmak, estetik, doğa sevgisi, doğal çevreye duyarlılık, hayvan sevgisi, bağımsızlık, sağlıklı olmaya önem verme, haklara saygı, doğruluk, akademik dürüstlük, temizlik, saygı ve güzel davranışlarda bulunmak*” değer kavramlarıdır.

4.3. FVTD ile DKAB Dersine Ait Ortak Değerler Kavramlarının Kazanım/TD'ler ile İlişkisi

Bu çalışmada üçüncü alt problem, “*Fen ve teknoloji dersi ile din kültürü ve ahlak bilgisi dersi ortak değerleri nelerdir?*” şeklinde ifade edilmiştir. Bu bölümde, her iki derste ortak olan değerler, *ortak değer* başlığı kullanılarak, iki dersin kazanımlarıyla ilişkilendirilen tablolar halinde sunulmuştur. Aşağıdaki tablolarda ortak değerler, kazanım /tutum ve değerleri bağlamında verilmiştir.

4.3.1. Duyarlılık Değeri

Bu bölümde duyarlılık değeriyle ilgili olan kazanım ve TD'ler ünite kodları ile birlikte verilmiştir.

Tablo 14: Duyarlılık Değeri İçin Kazanım ve TD İfadeleri

DKAB KAZANIMLARI	FVTD TUTUM VE DEĞERLERİ	ORTAK DEĞER
Dinlerin ve İslam'ın evrensel öğütlerine örnekler vererek bunların insanlık için önemini fark eder(DÜ6)	Çevresindeki olayları ve etkinlikleri takip eder (FÜ1; FÜ5; FÜ6)	DUYARLILIK DEĞERİ
Farklı din ve inançlara hoşgörülü olur(DÜ6)	Kendisine ve çevresine saygılı davranır/ gürültü yapmaz-çevresine zarar vermez-başkalarının hakkını çiğnemez-adil ve dürüsttür (FÜ1;FÜ2;FÜ4;FÜ5; FÜ8)	
İstismarcı misyonerlik faaliyetleri hakkında duyarlı olur(DÜ6)		
Güzel davranışlara Hz. Muhammed'in hayatından örnekler verir (DÜ1)		

Tablo 14'te DKAB dersine ait kazanımlar 1 ve 6. ünitelerde yer almaktadır. FVT dersine ait tutum ve değer ifadeleri ise; 1,2,4,5,6 ve 8. ünite de yer almaktadır.

4.3.1. Açık Fikirlilik – Hoşgörü Değeri

Bu bölümde Açık fikirlilik – Hoşgörü Değeriyle ilgili olan kazanım ve TD'ler ünite kodları ile birlikte verilmiştir.

Tablo 15: Açık fikirlilik – Hoşgörü Değeri İçin Kazanım ve TD İfadeleri

DKAB KAZANIMLARI	FVTD TUTUM VE DEĞERLERİ	ORTAK DEĞER
Güzel davranışlara Hz. Muhammed'in hayatından örnekler verir (DÜ3)	Kendisini ve çevresini sürekli sorgular(FÜ3; FÜ4;FÜ7)	AÇIK FİKİRLİLİK – HOŞGÖRÜ DEĞERİ
Farklı din ve inançlara hoşgörülü olur(DÜ6)	Kendi başına fikir üretir(FÜ3; FÜ4; FÜ5; FÜ8)	
Evrenselliğin ve evrensel değerlerin yorumları(DÜ6)	Açık fikirlidir (FÜ1; FÜ5; FÜ6)	

Tablo 15'te DKAB dersine ait kazanımlar 6 ve 3. ünitelerde yer almaktadır. FVT dersine ait tutum ve değer ifadeleri ise; 1,3,4,5,6,7ve 8. ünite de yer almaktadır.

4.3.2. Bilimsellik Değeri

Bu bölümde bilimsellik değeriyle ilgili olan kazanım ve TD'ler ünite kodları ile birlikte verilmiştir.

Tablo 16: Bilimsellik Değeri İçin Kazanım ve TD İfadeleri

DKAB KAZANIMLARI	FVTD TUTUM VE DEĞERLERİ	ORTAK DEĞER
Allah'ın her şeyi bir ölçüye göre yarattığına örnekler verir/ Evrendeki fiziksel, biyolojik ve toplumsal yasaları fark eder/Kaza ve kaderle ilgili toplumda yaygın olan yanlış anlayışların sebeplerini açıklar(DÜ1)	Bilim ile ilgili meslek ve hobi edinmeye merak duyar (FÜ3; FÜ4; FÜ5; FÜ8)	BİLİMSELLİK DEĞERİ
Kuran'ın doğru bilgiyi teşvik ettiğine ayetlerden örnekler verir(DÜ4)	Mantığa bilime ve teknolojiye güven duyarlar(FÜ1; FÜ2; FÜ4; FÜ5; FÜ8)	
Hız. Muhammed'in olaylar karşısındaki tutumlarından hareketle örnek davranışlarına yönelik çıkarımlarda bulunur(DÜ3)		

Tablo 16'da DKAB dersine ait kazanımlar 1, 3 ve 4. ünitelerde yer almaktadır. FVT dersine ait tutum ve değer ifadeleri ise; 1, 2, 3,4,5ve 8. ünite de yer almaktadır.

4.3.3. Sorumluluk Değeri

Bu bölümde sorumluluk değeriyle ilgili olan kazanım ve TD'ler yer aldıkları ünite kodları ile birlikte verilmiştir.

Tablo 17: Sorumluluk Değeri İçin Kazanım ve TD İfadeleri

DKAB KAZANIMLARI	FVTD TUTUM VE DEĞERLERİ	ORTAK DEĞER
Kaza ve kader kavramlarını açıklar/ İnsanın akıl ve irade sahibi olması ile özgür ve sorumlu bir varlık olması arasındaki ilişkiyi açıklar/ Her canlının bir sonu olduğunun farkına varır(DÜ1)	Kendisi ve çevresi için güvenlik önlemleri alır(FÜ3; FÜ4;FÜ7)	SORUMLULUK DEĞERİ
Zekât ve sadakanın birey ve topluma katkılarını yorumlar/ Ülkemizdeki sosyal yardımlaşma kurumlarını tanır(DÜ2)	Sağlıklı yaşam alışkanlıklarını devam ettirir(FÜ3; FÜ4;FÜ7)	
Dini anlamada ve sorumlulukta aklın önemini yorumlar/Hz. Yusuf'un yaşadığı zorluklara rağmen ahlaklı davranmayı seçmesinin nedenlerini gerekçeleri ile açıklar/Kuran'ın akli kullanmaya verdiği önemi örneklerle açıklar (DÜ4)	Sorumluluklarını yerine getirir(FÜ3; FÜ5)	
İslam dininin yasakladığı kötü alışkanlıkları ayet ve hadislerden örneklerle açıklar/Kötü alışkanlık ve davranışların nasıl başladığını açıklar/Kötü alışkanlık ve davranışlardan kaçınmaya yönelik çözüm önerilerinde bulunur(DÜ5)	Olayların sonucunu göz önüne alarak hareket eder (dikkatlidir, titizdir, hareketlerinin doğurduğu sorumlulukları kabul eder)(FÜ3; FÜ5)	

Tablo 17'de DKAB dersine ait kazanımlar 1, 2, 4 ve 5. ünitelerde yer almaktadır. FVT dersine ait tutum ve değer ifadeleri ise; 3,4,5ve 7. ünitelerde yer almaktadır.

4.3.4. Temizlik Değeri

Bu bölümde temizlik değeriyle ilgili olan kazanım ve TD'ler ünite kodları ile birlikte verilmiştir.

Tablo 18: Temizlik Değeri İçin Kazanım ve TD İfadeleri

DKAB KAZANIMLARI	FVTD TUTUM VE DEĞERLERİ	ORTAK DEĞER
Dinlerin ve İslam'ın evrensel öğütlerine örnekler vererek bunların insanlık için önemini fark eder(DÜ6)	Temiz ve sağlıklı yaşamaya gayret eder/ böyle yaşayanları takdir eder(FÜ1; FÜ2; FÜ4; FÜ5; FÜ8)	TEMİZLİK DEĞERİ

Tablo 18'de DKAB dersine ait kazanımlar 6. ünite de yer almaktadır. FVT dersine ait tutum ve değer ifadeleri ise; 1, 2, 4, 5 ve 8. ünite de yer almaktadır.

4.3.5. İnsanlığa Saygı – Saygı Değeri

Bu bölümde insanlığa saygı - değeriyle ilgili olan kazanım ve TD'ler yer aldıkları ünite kodları ile birlikte verilmiştir.

Tablo 19: İnsanlığa Saygı Değeri İçin Kazanım ve TD İfadeleri

DKAB KAZANIMLARI	FVTD TUTUM VE DEĞERLERİ	ORTAK DEĞER
Başkalarına zarar vermenin kul hakkını ihlal anlamına geleceği bilinciyle kul hakkı konusunda duyarlı olur(DÜ5)	Kendisine ve çevresine saygılı davranır/ gürültü yapmaz-çevresine zarar vermez-başkalarının hakkını çiğnemez-adil ve dürüsttür(FÜ1; FÜ2; FÜ4; FÜ5; FÜ8)	İNSANLIĞA SAYGI DEĞERİ

Tablo 19'da DKAB dersine ait kazanımlar 5. ünite de yer almaktadır. FVT dersine ait tutum ve değer ifadeleri ise; 1, 2, 4, 5 ve 8. ünite de yer almaktadırlar.

4.3.6. Doğal Çev. Koruma - Doğal Çev. Duyarlılık Değeri

Bu bölümde doğal çevreyi koruma - doğal çevreye duyarlılık değeriyle ilgili olan kazanım ve TD'ler ünite kodları ile birlikte verilmiştir.

Tablo 20:Doğal Çevreyi Koruma - Doğal Çevreye Duyarlılık Değeri İçin Kazanım ve TD İfadeleri

DKAB KAZANIMLARI	FVTD TUTUM VE DEĞERLERİ	ORTAK DEĞER
Hiz. Muhammed'in doğa ve hayvan sevgisiyle ilgili davranışlarına örnekler vererek doğayı ve hayvanları koruma konusunda duyarlı olur(DÜ3)	Kendisine ve çevresine saygılı davranır/ gürültü yapmaz-çevresine zarar vermez-başkalarının hakkını çiğnemez-adil ve dürüştür (FÜ1; FÜ2; FÜ4; FÜ5; FÜ8)	DOĞAL ÇEVREYİ KORUMA DEĞERİ
Evrenselliğin ve evrensel değerlerin anlamını yorumlar(DÜ6)	Kendisine ve çevresine saygılı davranır/ gürültü yapmaz-çevresine zarar vermez-başkalarının hakkını çiğnemez-adil ve dürüştür(FÜ1; FÜ2; FÜ4; FÜ5; FÜ8)	

Tablo 20' de DKAB dersine ait kazanımlar 3 ve 6. ünite de yer almaktadır. FVT dersine ait tutum ve değer ifadeleri ise; 1, 2, 4, 5 ve 8. ünite de yer almaktadır.

4.3.7. Dürüştük Değeri

Bu bölümde dürüştük değeriyle ilgili olan kazanım ve TD'ler ünite kodları ile birlikte verilmiştir.

Tablo 21: Dürüştük Değeri İçin Kazanım ve TD İfadeleri

DKAB KAZANIMLARI	FVTD TUTUM VE DEĞERLERİ	ORTAK DEĞER
Kur'an'ın doğru bilgiyi teşvik ettiğine ayetlerden örnekler verir.5. Taassubun zararlarını ve doğru bilginin kişiyi taassuba düşmekten korumadaki önemini açıklar(DÜ4)	Kendisine ve çevresine saygılı davranır/ gürültü yapmaz-çevresine zarar vermez-başkalarının hakkını çiğnemez-adil ve dürüştür(FÜ1; FÜ2; FÜ4; FÜ5; FÜ8)	DÜRÜSTLÜK DEĞERİ

Tablo 21’ de DKAB dersine ait kazanımlar 4. ünite de yer almaktadır. FVT dersine ait tutum ve değer ifadeleri ise; 1, 2, 4, 5 ve 8. ünite de yer almaktadır.

4.3.8. Dayanışma Değeri

Bu bölümde dayanışma değeriyle ilgili olan kazanım ve TD’ler yer aldıkları ünite kodları ile birlikte verilmiştir.

Tablo 22: Dayanışma Değeri İçin Kazanım ve TD İfadeleri

DKAB KAZANIMLARI	FVTD TUTUM VE DEĞERLERİ	ORTAK DEĞER
Hiz. Muhammed’in örnek davranışlarının toplumsal hayattaki önemini yorumlar(DÜ3)	İş birliği yapar(FÜ3; FÜ5)	DAYANIŞMA DEĞERİ
Kurban ibadetinin anlamını, sosyal dayanışma ve yardımlaşma açısından önemini açıklar(DÜ2)		

Tablo 22’ de DKAB dersine ait kazanımlar 3 ve 2. ünite de yer almaktadır. FVT dersine ait tutum ve değer ifadeleri ise; 3 ve 5. ünite de yer almaktadırlar.

4.3.9. İnsanlığa Hizmet – Yardımseverlik Değeri

Bu bölümde insanlığa hizmet – yardımseverlik değeriyle ilgili olan kazanım ve TD’ler ünite kodları ile birlikte verilmiştir.

Tablo 23: İnsanlığa Hizmet – Yardımseverlik Değeri İçin Kazanım ve TD İfadeleri

DKAB KAZANIMLARI	FVTD TUTUM VE DEĞERLERİ	ORTAK DEĞER
Evrenselliğin ve evrensel değerlerin anlamını yorumlar(DÜ6)	Her şeyin sevgi barış ve mutluluğa hizmet için olduğunu fark eder(FÜ7; FÜ3; FÜ4)	İNSANLIĞA HİZMET – YARDIMSEVERLİK DEĞERİ
İslam’ın paylaşma ve yardımlaşmaya verdiği önemi yorumlar(DÜ2)	İnsanlığın refahına katkı sağlayan gelişmeleri ve kişileri takdir eder(FÜ1; FÜ2; FÜ4; FÜ5; FÜ8)	

Tablo 23' de DKAB dersine ait kazanımlar 6 ve 2. ünite de yer almaktadır. FVT dersine ait tutum ve değer ifadeleri ise; 1, 2, 3, 4, 5, 7 ve 8. ünitelerde yer almaktadır.

Çalışmamızın üçüncü alt problemine yönelik olarak elde edilen bulgularda; on adet ortak değer kaydedilmiştir. Ulaşılan ortak değer kavramları ise şunlardır; “Duyarlılık – Duyarlılık”, “Açık fikirlilik – Hoşgörü”, “Bilimsellik - Bilimsellik”, “Sorumluluk – Sorumluluk”, “Temizlik – Temizlik”, “İnsanlığa saygı – Saygı”, “Doğal çevreyi koruma – Doğal çevreye duyarlılık”, “Dayanışma – Dayanışma”, “İnsanlığa Hizmet – Yardımseverlik”, “Tutarlılık – Güven” değer kavramlarıdır.

4.4.Ortak Değerlerin Ders Kitabı Metinlerinde Yer Alma Durumları

Bu çalışmanın dördüncü ve son alt problemi “Ortak değerlerin ders kitabı metinlerinde yer alma durumları nasıldır ?” şeklinde ifade edilmiştir. Bu bağlamda 10 tane ortak değer, ders kitabı metinlerinin analizi sonucu oluşturulan kategorilere (ana k. – alt k.) göre verilmiştir. Bir sonraki aşamada her bir ders ana kategori başlığında açıklanmış ve literatürle ilişkilendirilerek yorumlanmıştır. Devamında ise alt kategoriler, alt başlıklar halinde verilmiş ve doğrudan alıntılarla desteklenmiştir.

4.4.1. Duyarlılık

Duyarlılık değeri, öğrencilere kazandırılması beklenen maddi – manevi hassasiyetlerin başında gelmektedir. Duyarlılık değerine sahip (duyarlı) bir öğrenciden beklenen, kişi haklarına saygılı, bilimsel çalışmalarında etik ilkeleri gözeten, çevresine maddi – manevi zarar vermekten çekinen, özetle eşya, tabiat ve insana karşı olan tutumlarında ahlaki olma kaygısı taşıyan bir insan olmasıdır.

Tablo 25: Duyarlılık Değeri Metin Analizi

DUYARLILIK DEĞERİ					
FVT (TD-1)			DKAB		
METİN KODU	ANA KTG	ALT KATEGORİ	METİN KODU	ANA KTG	ALT KATEGORİ
F1A	İnsan- Çevre- Doğal Düzen İlişkisi	Geri Dönüşüm Yoluyla Çevresel Duyarlılık	D1A	Ömrü Değerlendirme- Kul Hakkı- Güven Toplumu	Kamu Mallarını Kullanmada ve Beşeri İlişkilerimizde Duyarlılık
F1B		Doğal Düzenin Bozulmasında Genetik Uygulamalar Faktörü	D1B		Davranışlarımızda Duyarlılık
F1C		Sağlığımızı Tehdit Eden Faktörlere Karşı Duyarlılık	D1C		İyilik Yapmaya Duyarlılık
F1D		Çevre Kirliliğine Karşı Duyarlı Yakıt Kullanımı	D1D		Komşuluk İlişkilerinde Kul Hakkına Dikkat Edilmesi
F1E		Doğal Kaynaklarımızın Kullanımında Duyarlılık	D1E		Yardımlaşma ve Güven Toplumu Oluşturmada Duyarlılık
F1F		Atıkların Geri Dönüşümünde Duyarlılık	D1F		Aile Kurumuna ve Kazancı Değerlendirmeye Karşı Duyarlılık

Tablo 25’te yer alan *ana kategoriler; İnsan- çevre- doğal düzen ilişkisi ve Ömrü değerlendirme- kul hakkı- güven toplumu* olarak kavramsallaştırılmıştır. Önce ders kitabından ilgili metinler seçilmiş, daha sonra alt kategoriler oluşturulmuş ve alt kategori kümelerinden ana kategoriler oluşturulmuştur. Doğrudan alıntılar verilirken, FVTD ve DKAB başlıklarıyla, metinlerin ayırımına dikkat çekilmiştir.

4.4.1.a.(FVTD) İnsan- Çevre- Doğal Düzen İlişkisi

Duyarlılık değerinin insan- çevre- doğal düzen ilişkisi bağlamında verildiği değer içerikli metinlerde, *çevre* kelimesinin *doğal çevre* anlamının ağır bastığı görülmektedir. Oysa sürdürülebilir kalkınma stratejisinde belirtildiği gibi çevre kavramı bireylerin doğal ve yakın çevresi kadar sosyal ve kültürel çevresini de kapsamaktadır. Bu bağlamda sosyal ve kültürel çevreye hemen hemen hiç yer verilmediği, çevrenin çoğunlukla doğal çevre olarak algılandığı, diğer bir deyişle fen boyutunun öne çıkarıldığı görülmektedir (Tanrıverdi, 2009). Ders kitabı metinleri birçok değer açısından fen dersinin teorik sınırlarında ele alındığı gibi duyarlılık değeri de benzer durum görülmektedir.

Çevre bozulmasının yeryüzünde yaşamı tehdit edecek düzeye ulaştığı çağımızda, çevreye karşı duyarlı ve bilinçli insan kaynaklarının yetiştirilmesini sağlayacak çevre eğitimi uygulamaları kritik bir önem kazanmış durumdadır (Özdemir, 2010: 125). Bu açıdan duyarlılık değerinin çevreden kopuk verilmemesi hususu önem taşımaktadır. Fen ve Teknoloji Dersi Öğretim Programında yer alan TD’lerin FTTÇ’ler ile en çok yakınlaştığı nokta, çevre konusunda görülmektedir. Çevre için eğitim bireylerin çevre ahlakını, çevre bilincini, çevre bilgisini, çevresel tutum ve davranışlarını olumlu yönde değiştirmeyi amaçlayan bir eğitimidir (Ertürk ve Atasoy, 2005: 106). Fen Bilgisinin alt başlıklarından olan Çevre Eğitiminden, esas itibarıyla TD kazanımları yoluyla teknik bilginin beraberinde ahlaki boyut kazandırması da beklenmektedir.

Tablo 25’te görüldüğü gibi Duyarlılık değerinin Fen ve Teknoloji dersiyle ilgili olarak 6 adet alt kategori belirlenmiştir. Aşağıda verilen doğrudan alıntılar alt kategorilerin çıkış noktasını gösterdiği gibi ana kategori hakkında, bilgi elde etmemizi sağlamaktadır.

4.4.1.a.1. Geri Dönüşüm Yoluyla Çevresel Duyarlılık

Geri dönüşüm yoluyla çevresel duyarlılık adlı alt kategori FVT ders kitabında geçen düz metinlerden birinde şöyle yer almıştır:

“Bildiğiniz gibi kâğıdın ham maddesi ağaçtır. Bizlerin defter ve kitaplarda kullandığı bu kâğıtlar ağaçlardan elde edilmektedir. Daha fazla ağacın kesilmemesi için, atık kâğıtları tekrar yeni kâğıt üretimi için kullanabiliriz.”(F1A)

4.4.1.a.2. Doğal Düzenin Bozulmasında Genetik Uygulamalar Faktörü

Doğal düzenin bozulmasında genetik uygulamalar faktörü adlı alt kategori FVT ders kitabında geçen düz metinlerden birinde şöyle yer almıştır:

“Genetik mühendislerinin uygulamaları bazı problemleri de beraberinde getirmektedir. Örneğin genetik mühendisliği çalışmaları sonucunda zararlı bir böceğe karşı direnç kazanmış bir bitki üretildiğini düşünelim. Bu bitkinin polenleri zararlı böceğe karşı direnç oluşturan genleri taşır. Bu genleri taşıyan polenler de yakında büyüyen yabancı bitkilere ulaşabilir. Genin bu şekilde yayılımı böceklerin yabancı bitkilerle beslenmesini engelleyeceğinden ekosistem içindeki besin ağını bozabilir.”(F1B)

4.4.1.a.3. Sağlığımızı Tehdit Eden Faktörlere Karşı Duyarlılık

Sağlığımızı tehdit eden faktörlere karşı duyarlılık adlı alt kategori FVT ders kitabında geçen düz metinlerden birinde şöyle yer almıştır:

“Maddelerin bize zararlı olup olmadığını anlamak için ambalajın üzerindeki uyarıları dikkate almalıyız.”(F1C)

4.4.1.a.4. Çevre Kirliliğine Karşı Duyarlı Yakıt Kullanımı

Çevre kirliliğine karşı yakıt kullanımında duyarlılık adlı alt kategori FVT ders kitabında geçen düz metinlerden birinde şöyle yer almıştır:

“Kömür, doğalgaz, petrol gibi binlerce yılda oluşmuş enerji kaynaklarının 100 yıl gibi kısa bir süre de hızla azalması, çevremizin ve canlıların sağlığına zarar veren karbondioksit, karbon monoksit gibi sera etkisine yol açan gazların miktarını

artırmıştır. Isınma ve enerji üretimi için kullanılan fosil yakıtlar kullanıldığında hava, su ve toprağın kirlenmesine yol açan atıklar açığa çıkar. “(F1D)

4.4.1.a.5. Doğal Kaynaklarımızın Kullanımında Duyarlılık

Doğal kaynaklarımızın kullanımında duyarlılık adlı alt kategoriFVT ders kitabında geçen düz metinlerden birinde şöyle yer almıştır:

“Bugün 6 milyarlık dünya nüfusunun beşte biri su kaynaklarının yanlış kullanımı, kirlilik, sulak alanların kuruması gibi nedenlerle temiz ve sağlıklı içme suyundan yoksundur.”(F1E)

4.4.1.a.6. Atıkların Geri Dönüşümünde Duyarlılık

Atıkların geri dönüşümünde duyarlılık adlı alt kategoriFVT ders kitabında geçen düz metinlerden birinde şöyle yer almıştır:

“Asit yağmurlarına yol açan en önemli faktör insan faaliyetleridir. Bütün bunların önlenmesi için bilinçli çevre dostu olmamız gerekir. Bunun için de çevre kirliliğine sebep olan atık maddelerin çeşitli geri dönüşüm yöntemleri ile tekrar imalat sürecine katılmaları sağlanmalıdır.”(F1F)

4.4.1.b. (DKAB) Ömrü Değerlendirme - Kul Hakkı – Güven Toplumu

Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi ders kitaplarından incelenen değer içerikli metinlerin bir bölümünü, insanın dünya hayatını “Güzel” geçirebilmesi için sıralanan öğretiler oluşturmaktadır. Din penceresinden yaşamı güzel kılmak ya da alt kategoride de ifade edildiği gibi ömrü değerlendirme/değerli kılma, maneviyat sahibi olmak ile özdeşleştirilmiştir.Bu konuyla alakalı olarak DKAB dersinde yer alan değer içerikli metinlerde de doğru sözlü olmak, insanları ve hayvanları incitmemek, komşularla iyi geçinmek, büyüklere ve küçüklere saygı ve sevgi eksenli yaklaşmak ve benzeri ifadelere temas eden çok sayıda metin görülmektedir. DKAB ders kitabından elde edilen alt kategoriler bu konuyu açıklayıcı niteliktedir.

4.4.1.b.1. Kamu Mallarını Kullanmada ve Toplumsal Diyaloglarda Duyarlılık

Kamu mallarını kullanmada ve toplumsal diyaloglarda duyarlılık adlı alt kategori DKAB ders kitabında geçen düz metinlerden birinde şöyle yer almıştır:

“İnsanlara yapılan her türlü haksızlık kul hakkı yemektir. Başkalarına zarar veren bir söz veya davranışta bulunmak insanların haklarına saygı göstermemek kul hakkına girer. Kamu mallarına zarar vermek okul sıralarına çizmek gibi davranışlar da kul hakkı yemektir.”(DIA)

4.4.1.b.2. Davranışlarımızda Duyarlılık

Davranışlarımızda duyarlılık adlı alt kategori DKAB ders kitabında geçen düz metinlerden birinde şöyle yer almıştır:

“İnsan hayatının bir sonunun olduğunu bilerek Allah'ın kendisine bağışladığı ömrü iyi değerlendirmelidir. Müslüman hayatın her anında güzel davranışlar sergilemeye çalışmalı ve çevresine faydalı bir insan olmaya gayret etmelidir.”(DIB)

4.4.1.b. 3. İyilik Yapmaya Duyarlılık

İyilik yapmaya duyarlılık adlı alt kategori DKAB ders kitabında geçen düz metinlerden birinde şöyle yer almıştır:

“Evde kalan malımdır. Yolda kalan akrabalarımıdır ve ailemdir. Benimle gelen ise iyiliklerimdir. " diyerek iyilik yapmanın önemine dikkat çekmiştir.” (DIC)

4.4.1.b. 4. Komşuluk İlişkilerinde Kul Hakkına Duyarlılık

Komşuluk ilişkilerinde kul hakkına duyarlılık edilmesi adlı alt kategori DKAB ders kitabında geçen düz metinlerden birinde şöyle yer almıştır:

“Kul hakkı konusunda en çok dikkat etmemiz gereken kimselerden birisi de komşularımızdır. Dinimiz komşuluk ilişkilerine ve haklarına da dikkat etmemizi öğütlemiştir. Komşularımızı gürültü yaparak rahatsız etmemeliyiz. Hangi dinden ve inançtan olursa olsun komşuluk hak ve hukukuna özen göstermeliyiz.” (DID)

4.4.1.b.5. Yardımlaşma ve Güven Toplumu Oluşturmaya Duyarlılık

Yardımlaşma ve güven toplumu oluşturmaya duyarlılık adlı alt kategori DKAB ders kitabında geçen düz metinlerden birinde şöyle yer almıştır:

“Kötülükler karşısında duyarsız kalmamalıyız. Kötü davranış ve alışkanlıkları önlemek için el ele vermeliyiz. Kuranda iyilik ve takva hususunda yardımlaşın, günah ve düşmanlık konusunda yardımlaşmayın buyrulmaktadır. Toplumda adalet, güven ve huzurun sağlanmasında vatandaşlık görevimizi ve sorumluluklarımızı yerine getirmeliyiz” (D1E)

4.4.1.b.6. Aile Kurumuna ve Kazancı Değerlendirmeye Karşı Duyarlılık

Aile kurumuna ve kazancı değerlendirmede duyarlılık sahibi olma adlı alt kategori DKAB ders kitabında geçen düz metinlerden birinde şöyle yer almıştır:

“Diğer bütün kötü alışkanlıklar gibi kumarın da bireysel ve toplumsal birçok zararı vardır. Kumar insanı tembelliğe ve hileye yöneltir. Kumar oynayan insanlar zamanlarını boşa harcarlar. Çalışmadıkları ve üretmedikleri için de ülke ekonomisine katkı sağlayamazlar. Kendilerine ailelerine ve çevrelerine yararlı olamazlar. Topluma da kötü örnek olurlar.” (D1F)

4.4.1.c. Duyarlılık Değeri FVT ve DKAB Metinlerinin Karşılaştırılması

FVT ders kitabı metinleri ve DKAB ders kitabı metinleri duyarlılık değeri açısından karşılaştırıldığında her iki derste de öne çıkan anlamların farklı olduğu görülmektedir. Bu durum mukayese edilen metinlerin ayrı iki derse ait olması bağlamında normaldir. Fakat değerlerin kazandırılacak olduğu bireylerin algılamaları açısından sıradan bir bulgu değildir.

Fen ve Teknoloji Dersinde değer içerikli metinler ünitenin ilgili kazanımına yedirilmiş, tek disiplin içinde ilerlemiştir (M.E. B, 2006) Öğrencilerin ahlaki gelişimleri için önem taşıyan çevre bilincinin, fen ve teknoloji ders kitaplarında vurgulandığı görülmektedir. Tablo 26’da, her iki ders için ikişer adet ders kitabından analiz edilen temalar ile bu temaların duyarlılık değerinin hangi yönlerini temsil ettiğibelirtirilmiştir.

Tablo 26: “Duyarlılık” Değeriyle İlgili Alt Kategorilerin Yorumu

FVT (TD-1)	DKAB	YORUM
Geri dönüşüm yoluyla çevresel duyarlılık	Kamu mallarını kullanmada ve beşeri ilişkilerimizde duyarlılık	Fen dersi temasında insan- çevre dostluğu verilirken, din dersi temasında insanın birey olan insanla ve kitle olan kamu ile ilişkilerine yer verilmiştir.
Doğal düzenin bozulmasında genetik uygulamalar faktörü	Davranışlarımızda Duyarlılık	Fen dersi temasında; uygulamaları ile doğal düzen arasındaki ilişkiye yer verilirken; din dersi temasında insanın manevi özüyle ilişkisine yer verilmiştir.
Sağlığımızı tehdit eden faktörlere karşı duyarlılık	İyilik Yapmaya Duyarlılık	Fen dersi temasında insanın kendi bedenini korumasına yer verilirken; din dersi temasında insanın çevresine beklentisiz iyilik yapmasına yer verilmiştir.
Çevre kirliliğine karşı yakıt kullanımında duyarlılık	Komşuluk İlişkilerinde Kul Hakkına Duyarlılık	Fen dersi temasında insanın çevreyi koruma sorumluluğu verilirken; din dersi temasında insanın yakın çevresinin hukukuna dikkat çekilmiştir.
Doğal kaynaklarımızın kullanımında duyarlılık	Yardımlaşma ve güven toplumu oluşturmada duyarlılık	Fen dersi temasında doğal kaynakların kullanımında tasarruf öne çıkarken; din dersi temasında ortak kaynakların kullanımında ve içtimai alanda güven toplumunun temellerine dikkat çekilmiştir.
Atıkların geri dönüşümünde duyarlılık	Aile Kurumuna ve Kazancı Değerlendirmeye Karşı Duyarlılık	Fen dersi temasında doğa fiziğine ve kaynaklar kullanımında tasarrufa yer verilirken; din dersi temasında, manevi iyilik ve aile yönetiminin önemine de yer verilmiştir.

Tablo 26’de görüldüğü gibi;

- Fen dersi metinlerinde duyarlılık değeri “bilimsel” sınırlardan çıkmadan, rasyonel ve mekanik bağlamda ele alınmıştır. Doğa ve insan arasındaki görünür ilişkiyi dikkate veren metinlerin çokluğu bu çıkarımı temellendirmektedir. Doğa ve insan ilişkilerinin iyileştirilmesi fen bilimlerinin bir amacı olarak, öğretim programının büyük ölçüde

yansıması olan ders kitaplarında ‐Duyarlılık‐ değeri kapsamında, çevresel nizam ve insanın evre ile barışıklığı noktalarında özetlenebilir. Sözü geçen ifadeler, bireyin benliği ve doğal çevresi etrafında rglenmiştir. Fakat bu çevrenin içinde doğal çevreden başkası bulunmamaktadır.

- DKAB dersi metinlerinde, duyarlılık değerinin diliteratre belli ölçüde yer vererek insan ilişkilerini dikkate verdiği grlmştir. Değer içerikli metinler arasında en çok karşılaşılanlar; aileye duyarlılık, kişisel haklar ve kamu hukukuna duyarlılık, toplumsal paranoyaları aşmak için duyarlı olma, güven toplumu oluşturma gibi hem kişinin öz haklarını ve değerini korumayı amaçlayan hem de insanın çevresini oluşturan diğerleriyle (doğal evre, eşya ve insanlar) bağlarını geliştirmeye dönük değer ifadeleridir. Bunların yanı sıra metinlerde kişilerin kendi yaşamlarını yönetmeleri konusunda tavsiyelerde de bulunulmuştur. Nispeten daha fazla değer zemini olsa da Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersinin de Fen Bilgisi dersi gibi teknik ve rasyonel bağlamda metin içerdiği de görülmektedir.

4.4.2. Sorumluluk

Sorumluluk değeri, bireylerin yaşam düzenleme ilkeleri arasında önemli yer tutmaktadır. Bu değer, kişinin hem kendisi hem de çevresi için sahip olması gereken değerlerdendir. Sorumluluk değeri ile olaylara bütüncül bakma ve sebep sonuç ilişkisini bilerek gözetme kavramları anlaşılmaktadır. Esas itibariyle sorumluluk değeri, insana Allah tarafından armağan edilen ve onu (insanı) yücelten ‐irade‐nin muktezası olması yönüyle de büyük önem taşımaktadır.

Tablo 27: “Sorumluluk” Değeri Metin Analizi

SORUMLULUK					
FVT (TD-2)			DKAB		
METİN KODU	ANA KTG	ALT KATEGORİ	METİN KODU	ANA KTG	ALT KATEGORİ
F3A	Topluma- Çevreye- Bireye Karşı Sorumluluk	Toplumsal olaylarda sorumlu davranma	D3A	Akıl- Tercih- Sorumluluk İlişkisi(İrade)	Bedenin ve insan sağlığının korunması sorumluluğu
F3B		Çevreye zarar verici maddelere karşı duyarlılık taşıma sorumluluğu			
F3C		Yaşamda ortaya çıkabilecek durumlara karşı tedbir alma sorumluluğu	D3B		Tercih hakkının kullanımı: tercih-sorumluluk ilişkisi
F3D		Zarar verici şeylere karşı tedbir alma			
F3E		İş kazalarına karşı tedbir alma	D3C		Akıl- tercih- sorumluluk ilişkisi
E8		Genetik Rahatsızlıklara Karşı Tedbir Alma			

Tablo 27’de sorumluluk değerinin DKAB ve FVT dersi için, metin analizleri verilmiştir. Bu tabloya bakıldığında alt kategorileri ve bunların kavramsallaştırılmasıyla elde edilen ana kategoriler görülmektedir.

4.4.2.a. (FVTD) Topluma- Çevreye- Bireye Karşı Sorumluluk

Fen dersinde *sorumluluk* değeriyle ilgili metinlerde, kişinin topluma ve kendine karşı olan sorumluluklarına ve tabiata karşı sorumluluklarına yer verilmiştir. Bu metinler öğrencinin laboratuvar deneyimlerinde kullanabileceği alt yapıyı oluşturabileceği gibi günlük yaşamın bir parçası olan önlem alarak yaşama veya sebeplere riayet etme bağlamında da değer alt yapısı oluşturabilecek nitelikte görünmektedir. Bunun yanı sıra insan yaşamında karşılaşılan en büyük sorunlardan birisi olan “karşımızdakini anlama”, “kendimizin dışındaki insanlara saygı ve sevgi duyma”, “bir arada yaşama kültürü” gibi noktalarda değer aktarımı, Fen ve Teknoloji dersi metinlerinde, sorumluluk bağlamında yer almamaktadır.

4.4.2.a. 1. Toplumsal Olaylarda Sorumlu Davranma

Toplumsal olaylarda sorumlu davranma adlı alt kategori FVTders kitabında geçen düz metinlerden birinde şöyle yer almıştır:

“Deprem sonrası yapılması gerekenleri şöyle sıralayabiliriz; yaralanıp yaralanmadığınızı kontrol edin. Paniğe kapılmayın. Artçı sarsıntılar için hazırlıklı olun. Telefonları lüzumsuz kullanıp meşgul etmeyin.” (F3A)

4.4.2.a.2. Çevreye Zarar Verici Maddelere Karşı Duyarlılık Gösterme Sorumluluğu

Çevreye zarar verici maddelere duyarlılık gösterme sorumluluğu adlı alt kategori FVTders kitabında geçen düz metinlerden birinde şöyle yer almıştır:

“Bazı asidik ve bazik maddelerin bize çeşitli zararlar verebileceği gibi çevremizde de tahribatlar yaratabilir. Bu tür maddeler "kuvvetli asit" veya " kuvvetli baz" özelliği gösterir.” (F3B)

4.4.2.a.3. Yaşamda Ortaya Çıkabilecek Durumlara Karşı Tedbir Alma Sorumluluğu

Yaşamda ortaya çıkabilecek durumlara karşı tedbir alma sorumluluğu adlı alt kategori FVTders kitabında geçen düz metinlerden birinde şöyle yer almıştır:

“Havanın nasıl olacağını bilmek özellikle pilotlar, kaptanlar, balıkçılar ve çiftçiler için oldukça önemlidir. Uzun yola çıkacak sürücüler de yolların durumunu öğrenmek için hava durumunu takip ederek meteorologların görüş ve önerilerini dikkate alırlar. Bu nedenle doğru hava tahminleri insanları kötü hava şartlarına karşı uyarır. Böylece can ve mal kaybı önlenir.” (F3C)

4.4.2.a.4. Zarar Verici Şeylere Karşı Tedbir Alma

Zarar verici şeylere karşı tedbir alma sorumluluğu adlı alt kategori FVTders kitabında geçen düz metinlerden birinde şöyle yer almıştır:

“Asit ve baz içeren maddelerin ambalajları üzerindeki sembolleri okumamanın cezası bazen hayatımızı bile etkileyecek ciddi noktalara gelebilir. Bu tür dikkatsizlikler

sonucunda meydana gelen kazaları gazetelerden araştırılm ve bu haberlerle ilgili sınışımızda arşiv tutalım.”(F3D)

4.4.2.a.5. İş Kazalarına Karşı Tedbir Alma

İş kazalarına karşı tedbir alma sorumluluğu adlı alt kategori FVTders kitabında geçen düz metinlerden birinde şöyle yer almıştır:

“İşçiler bu makinenin yanında çalıştıklarından şiddetli gürültüye maruz kalırlar. Bu yüzden kulak sağlıklarını korumak için kulak koruyucusu takmaladırlar.”(F3E)

4.4.2.a. 6. Genetik Rahatsızlıklara Karşı Tedbir Alma

Genetik rahatsızlıklara karşı tedbir alma sorumluluğu adlı alt kategori FVTders kitabında geçen etkinlik metinlerinden birinde şöyle yer almıştır:

“ Kalıtsal hastalıklardan korunmak için neler yapılabilir” (E8)

4.4.2.b. (DKAB) Akıl- Tercih- Sorumluluk İlişkisi (İrade)

Din dersi metinlerinde *sorumluluk* değer, akıl sahibi kılınan insanın davranışlarının sorumluluğuunda olması denklemi üzerinden ele alınmıştır. Yani bir insan iyiye tercih etmede aklını kullanabiliyorsa kendisine ve topluma zarar verecek davranışlardan kaçınma konusunda da aklını işletip sorumluluk sahibi olmalıdır öğüdü verilmiştir. Din dersi metinlerinde sorumluluk değer hem insanın kendi bedenine karşı hem yakın çevresine karşı hem de uzak çevresi sayılabilecek olan topluma karşı olan sorumluluklarını ihata eden geniş bir açıyla ele alınmıştır. Aşağıda doğrudan alıntılara yer verilen alt kategorilerde din dersinin sorumluluk değerini ele alış biçimini ortaya koyan metinler görölmektedir.

4.4.2.b.1. Bedenin ve İnsan Sağlığının Korunması Sorumluluğu

Bedenin ve insan sağlığının korunması sorumluluğu adlı alt kategori DKABders kitabında geçen düz metinlerden birinde şöyle yer almıştır:

“Finlandiya’da açıklanan bir rapor, dikkatleri Avrupa ölkelerindeki alkol üretimindeki artışa çekti. Ölümlerin başlıca sebebinin alkol olduğunu değerlendiren

Finlandiya Halk sağlığı enstitüsünden Prof. K. Kiianmaa; "Özgürlüğün faturasını ödüyoruz" dedi."(D3A)

4.4.2.b.2. Tercih Hakkının Kullanımı: Tercih- Sorumluluk İlişkisi

Tercih hakkının kullanımı: tercih – sorumluluk ilişkisiadlı alt kategori DKABders kitabında geçen düz metinlerden birinde şöyle yer almıştır:

"Akıl ve irade sahibi olan insan; düşünce, söz ve davranışlarında özgür bir varlıktır. İnsan bu özgür irade ve akıl sayesinde iyiyi kötüye doğruyu da yanlışa tercih edebilir. Özgür iradesiyle seçim yapabilen insan, bundan dolayı yaptıklarından sorumlu tutulur."(D3B)

4.4.2.b.3.Akıl- Tercih- Sorumluluk İlişkisi

Akıl – tercih – sorumluluk ilişkisiadlı alt kategori DKABders kitabında geçen düz metinlerden birinde şöyle yer almıştır:

"Kuran'da iyi kötü, doğru yanlış olan söz ve davranışlar açıklanmış, bunların seçimi ise insana bırakılmıştır. Bu hususla ilgili ayette insanın tercih özgürlüğüne şöyle vurgu yapılmıştır; " Kim doğru yolu seçerse bunu ancak kendi iyiliği için seçmiş olur, kim de doğruluktan saparsa kendi zararına sapmış olur. Hiçbir günahkâr başkasının günah yükünü üstlenmez (İsrâ Suresi, 15. Ayet). Dinimiz akıl sahibi olmayı sorumluluğun şartlarından saymıştır " (D3C)

4.4.2.c. Sorumluluk Değerinin FVT ve DKAB Ders Kitabı Metinlerinin Karşılaştırılması

Tablo 27: “Sorumluluk” Değeriyle İlgili Alt Kategorilerinin Yorumu

FVT (TD- 2)	DKAB	YORUM
Toplumsal olaylarda sorumlu davranma	Bedenin ve insan sağlığının korunması sorumluluğu	Fen dersi sorumluluk değeri metinlerinde, afetlergibi kritik dönemlerde ve çevreye karşı sorumluluk sahibi olmak içerikli bir yaklaşım görülürken, din dersi metinlerinde İslam dininin yasakladığı alkol, kumar vb. zararlı alışkanlıklar beden ve insan sağlığının korunması bağlamında ele alınmıştır.
Çevreye zarar verici maddelere karşı duyarlılık taşıma sorumluluğu		
Yaşamda ortaya çıkabilecek durumlara karşı tedbir alma sorumluluğu	Tercih hakkının kullanımı: tercih-sorumluluk ilişkisi	Fen ve teknoloji dersi metinlerinde, öğrencinin günlük hayatta karşılaşabileceği problemlere çözüm önerisi bağlamında, tedbir alarak yaşama konusu üzerinde durulurken, din dersi metinlerinde kişinin iyi insan olma yolunda Allah'ın ayet ve hadislerle bildirdiği hakikatlere karşı sorumluluk sahibi olması; bu bağlamda iyiyi ve kötüyü seçebilen insanın, bu seçimlerinden sorumlu olacağı konusu dikkate verilmiştir.
Zarar verici şeylere karşı tedbir alma		
İş kazalarına karşı tedbir alma	Akıl- tercih-sorumluluk ilişkisi	Fen dersinde sorumluluk değeri metinlerinde, iş kazalarından ve genetik rahatsızlıklardan korunabilmek ve tedbir almak bağlamında ele alınmıştır. Din dersi metinlerinde ise insanı diğer canlı varlıklardan tefrik eden akla vurgu yapılarak, davranışların sorumluluğunu yüklenmesi anlamına dikkat çekilmiştir.
Genetik Rahatsızlıklara Karşı Tedbir Alma		

Tabloda 27’ de görüldüğü gibi;

- Fen ve teknoloji dersinde söz konusu değer in ele alını ş biçimi dini literatürde yer alan tevekkül kavramı bir ölçüde örtüşmektedir. Tedbir alma konusunda Hz. Peygamberin (sav) “*Atını Ba ğla ve Öyle Tevekkül Et*”hadisi bu konuyla alakalı en bilinen kutsal beyanlardandır (Hadis- i Şerif). Fen dersinde sebeplere, olayların çıkış noktası olarak bakılarak büyük önem atfedilmektedir. Ders kitaplarında karşılaştığımız sorumluluk

değerini içeren metinlerde sebeplere bu anlamda bir gönderme varken, diğer yandan da dini disiplin ile ortak bir anlam görülmektedir.

- Din kültürü ve ahlak bilgisi, sorumluluğu irade bağlamında ele almıştır. Sözlükte "seçmek, istemek, yönelmek, tercih etmek ve karar vermek" anlamlarına gelen irade terim olarak, "Allah'ın veya insanın ilgili seçeneklerden birini seçip belirlemesi, tayin ve tahsis etmesi" diye tanımlanmaktadır (TDK, 2014). Bu açıdan insan sorumlulukları olan bir varlıktır. Sorumluluklarını işletip işletmemesi ise kendi tercihinine bağlıdır. Fakat sonuç olarak seçim yapma kabiliyeti ile mücehhez olan insan seçimlerinin sonuçlarına katlanmaktadır. Nitekim Kuran'da bu konu şöyle zikredilmiştir; "Şüphesiz biz ona doğru yolu gösterdik. İster şükredici olsun, ister nankör" (el-İnsan 76/3). İrade bu noktada devreye girmekte ve kişiye sorumluluk alanlarını tercih etmede bir dayanak oluşturmaktadır. DKAB dersi metinlerinde sorumluluk değeri bu bağlamda ele alınmıştır. Tedbir olarak yaşama da bu konuyla yakından ilgilidir. Özetle Fen ve Din dersi metinlerinde nazara verilen anlamlar farklı olsa da sonuçta bütünü anlamak için her iki tür bilgiye de ihtiyaç duyulduğu açıkça görülmektedir. Bunun yanında, insana yaratılıştan gelen öz değerlerini ve hassasiyetlerini hatırlatması bakımından DKAB değerlerinin yeri ve önemi büyüktür.

4.4.3. Açık Fikirlilik - Hoşgörü

Bu bölümde açık fikirlilik – hoşgörü değeriyle ilgili doğrudan alıntılar ile tabloyorumlarına yer verilmiştir. Tablo ve yorumlara geçilmeden önce, iki farklı kelimedenden oluşturulan ortak değer kelime grubunun bir araya getiriliş gerekçeleri açıklığa kavuşturulmuştur.

Hoşgörü kelimesinin sözlük anlamı, her şeyi anlayışla karşılayarak olabildiği kadar hoş görme durumu, müsamaha, tolerans (TDK, 2014) gibi manaları ihtiva etmektedir. Bunun yanı sıra hoşgörüyü insan hakları, demokrasi ve eleştirel düşünme disiplini bağlamında da anlamak/yorumlamak mümkündür. Bu noktadan hareketle denilebilir ki, açık fikirlilik ile hoşgörülü olmak kavramları arasında gizil bir bağ mevcuttur. Bu bağ, fikirleri açık bir şekilde beyan etme ve karşı tarafında bu beyanı hoş görmesi temelinde bir bağdır. Bir diğer deyişle, açık fikirlilik kavramını inkişaf ettiren en önemli saik, hoşgörülü bir toplumun varlığıdır. Bu sebeple ortak değerler

derlememizde iki farklı isim taşıyan hoşgörü ve açık fikirlilik değerleri ortak biçimde adlandırılmıştır.

Açık fikirli kelimesinin sözlük anlamı, olayları ve özellikle yenilikleri iyi anlayıp gereği gibi karşılayabilen, düşündüğünü olduğu gibi karşılayabilen kimsedir (TDK, 1988). Açık fikirlilikte öğrencinin düşüncesini açık bir şekilde ifade edebilmesinin yanında, henüz düşünmediklerini düşünmeye başlaması da yer almaktadır. Yeni fikirlerin üretilmesi ve eğitim öğretim ortamlarında özgürce uygulanması için hoşgörü kadar çatışma ortamlarına da ihtiyaç olduğu bir gerçektir. Bireysel farklılıklara, ortamla ilgili durumsal faktörlere, çatışmanın yapıcı ya da yıkıcı olmasına, çatışmanın altında yatan nedene ve çözüm için ayrılan zaman ve emeğe bağlı olarak çatışma yaşayan tarafların kullandığı çatışma yönetim stili değişiklik göstermektedir. Bu dinamik ifade edebilme süreci diyebileceğimiz etkileşime, iki farklı bakış açısıyla yaklaşıldığında hoşgörünün “kendini özgürce ifade etme/ farklı fikirlerini ifade edebilme” ye, tartışma yoluyla çatışmanın ise “farklı fikirler üretmeye” daha çok katkı sağladığı düşünülmektedir. Bu sebeple *tartışma değeri* eğer iki dersten birine ait programda yer alsaydı, hoşgörü- açık fikirlilik ikilemesinin yerine, tartışma/çatışma- açık fikirlilik - hoşgörü değer üçlemesi belirlenebilirdi. Dolayısıyla hoşgörü değerinin açık fikirliliği beslemesi ve özgür ifadeye zemin hazırlaması bağlamında da iki değer ifadesi iç içe geçmekte, birbiriyle örtüşmektedir.

Tablo 28: *Açık Fikirlilik – Hoşgörü Değeri* Metin Analiz Tablosu

AÇIK FİKİRLİLİK- HOŞGÖRÜ					
FVT (TD-2,1)			DKAB		
METİN KODU	ANA KTG	ALT KATEGORİ	METİN KODU	ANA KTG	ALT KATEGORİ
F4A	Tartışma ve Uzlaşma	Evreni Basitten Karmaşığa Doğru Anlama	D4A	Hakikati Hoş Görecek Taassuptan Kaçınma	Düşünmeye ve farklı düşüncelere saygı
F4B		Tartışarak Fikir Sahibi Olma			
F4C		Tartışarak Empati Kurma	D4B		
E15,E16		İki olay arasındaki ilişkiyi ifade etme			
E17,E18 , E19		Deneysel ilişkilendirme	D4C		
AH1		Farklı özelliklerine göre grupları ilişkilendirme			
					Açık fikirlilik için doğru bilginin önemi

Tablo 28’de *açık fikirlilik- hoşgörü* değerinin DKAB ve FVT dersi için oluşturulmuş metin analizleri verilmiştir. Bu tabloya bakıldığında ders kitabı metinlerinden türetilen alt kategoriler ve bunların kavramsallaştırılmasıyla elde edilen ana kategoriler görülmektedir. Fen dersine ait iki ana kategori belirlenirken, DKAB dersi için tek ana kategori yeterli görülmüştür. Aşağıda sırasıyla alt kategorilerle ilişkili olarak ders kitabı metinleri ve yorumları verilecektir.

4.4.3.a. (FVTD) Tartışma ve Uzlaşma

Bu bölümde alt kategoriler birer tema biçiminde sıralanarak ders kitaplarından, ilgili değer metinleri doğrudan alıntı yoluyla paylaşılmıştır.

4.4.3.a.1. Evreni Basitten Karmaşığa Doğru Anlama

Evreni Basitten Karmaşığa Doğru Anlama adlı alt kategori FVT ders kitabında geçen düz metinlerden birinde şöyle yer almıştır:

“Türkiye’nin coğrafik özelliklerine göre yedi bölgede sınıflandırılması gibi biz de periyodik sistemi ülkemize, metal ametal ve yarı metal sınıflarını da bölgelerimize benzetebiliriz. Bölgeler de çeşitli özelliklerine göre illere ayrılmışlardır.” (F4A)

4.4.3.a.2. Tartışarak Fikir Sahibi Olma

Tartışarak fikir sahibi olma adlı alt kategori FVT ders kitabında geçen düz metinlerden birinde şöyle yer almıştır:

“Yandaki resimleri inceleyerek arkadaşlarımızla aşağıdaki soruları tartışalım.” (F4B)

4.4.3.a.3. Tartışarak- Empati Kurma

Tartışarak empati kurma adlı alt kategori FVT ders kitabında geçen düz metinlerden birinde şöyle yer almıştır:

“Kendimizi bir bebeğin, bir çiçeğin veya tek hücreli bir canlının yerine koyalım. Solunumun her birimizin hayatındaki önemini araştırarak arkadaşlarımızla tartışalım.” (F4C)

4.4.3.a.4. Olaylar Arasındaki İlişkiyi İfade Etme

Olaylar arasındaki ilişkiyi ifade etme adlı alt kategori FVT ders kitabında geçen etkinlik metinlerinden bazılarında şöyle yer almıştır:

“Sıvıların yoğunluğu ile cisimlerin yüzme ve batmaları arasında nasıl bir ilişki vardır?” (E15)

“Sıvıların yoğunluğu ile kaldırma kuvveti arasındaki ilişkiyi nasıl açıklarsınız?” (E16)

4.4.3.a.5. Deneysel İlişkilendirme

Deneysel ilişkilendirme adlı alt kategori FVT ders kitabında geçen etkinlik metinlerinden bazılarında şöyle yer almıştır:

“Elementler hakkında neler biliyoruz?” (E17)

“Elementlerin birbirinden farklı olmasını nasıl açıklarsınız?” (E18)

“Element, atom ve atom altı parçacıklar arasında nasıl bir ilişki vardır?” (E19)

4.4.3.a.6. Farklı Grupları Özelliklerine Göre İlişkilendirme

Farklı grupları özelliklerine göre ilişkilendirme adlı alt kategori FVT ders kitabında geçen etkinlik metinlerinden bazılarında şöyle yer almıştır:

“Periyodik sistemde 1.2.7 ve 8. grupta bulunan elementleri listeleyelim ve her gruptaki element atomlarının;

- ✓ *Son katmanlarında bulunan elektron sayılarını*
- ✓ *Kaç elektron alabileceklerini*
- ✓ *Kaç elektron verebileceklerini,*
- ✓ *İyon yükler; gibi özelliklerini araştırarak bu elementlerin neden aynı grupta yer aldığını anlamaya çalışalım (E21)”*

4.4.3.b. (DKAB) Hakikati Hoş Görerek Taassuptan Kaçınma

Bütün hak dinlerin temelinde hoşgörü vardır. Dinlerin evrensel öğütleri arasında yer alan hoşgörü değeri ders kitaplarında da geniş bir yer tutmaktadır. Sadece değer öğretimi bağlamında değil, dersin muhtevası gereği diğer değerler gibi hoşgörüye de büyük önem verildiği görülmektedir. Aşağıdaki doğrudan alıntılarda hoşgörü değerinin metinlerde yer alma durumu görülmektedir.

4.4.3.b.1. Düşünmeye ve Farklı Düşüncelere Saygı

Düşünmeye ve farklı düşüncelere saygı adlı alt kategori DKAB ders kitabında geçen düz metinlerden birinde şöyle yer almıştır:

“Tartışmaya açık olmalı ve başka düşüncelere de saygı duymalıyız. Kendi düşüncelerimizi her zaman doğru, başkalarınınkini ise sürekli yanlış görmekten kaçınmalıyız.” (D4B)

4.4.3.b.2. Açık Fikirlilik İçin Doğru Bilginin Önemi

Açık fikirlilik için doğru bilginin önemi adlı alt kategori DKAB ders kitabında geçen düz metinlerden birinde şöyle yer almıştır:

“Bilgi taassubu önler. Kuran’a göre taassuptan kurtulmanın yolu akli kullanmaktır. Ancak doğru bilgiler insanı bağnazlıktan kurtarır.” (D4C)

4.4.3.c. Açık Fikirlilik- Hoşgörü Değeri Ders Kitabı Metinlerinin Karşılaştırılması

Tablo 29’da, değer içerikli metinlerin her iki ders için ders kitabı metinlerinden alınarak mukayese edilmiştir.

Tablo 29: “Açık Fikirlilik – Hoşgörü” Değeri Alt Kategorilerinin Yorumu

FVT (TD-2,1)	DKAB	YORUM
Evreni basitten karmaşığa doğru anlama		Fen dersinde açık fikirlilik değeriyle ilgili yer alan ifadelerde felsefi açıdan atomcubir yaklaşım görülmektedir. Bu temsilde ifadeler, daha çok periyodik tablo veya hücre konularıyla ilgili metinlerde görülmektedir.
Tartışarak empati kurma		Serbest tartışma teşvik edilse de deneyin öneminin vurgulandığı görülmüştür. Olaylar arasındaki ilişkiler ifade edilirken, deneysellik özellikle ön planda tutulmuştur. Fen dersinde öğrenci yaratıcı olmalıdır, üretmelidir, öğrendiği bilgiler yoluyla yeni sentezler yapabilmelidir, özgürce kendini ifade edebilmelidir fakat düşünme metodu ampirik süzgeçten geçmelidir algısı bir çok metinde yansıtılmıştır.
Olaylar Arasındaki İlişkiyi İfade Etme		
İki olay arasındaki ilişkiyi ifade etme	Düşünmeye ve farklı düşüncelere saygı	
Deneysel ilişkilendirme	Açık fikirlilik için doğru bilginin önemi	Din dersinde yer alan açık fikirlilik değeri daha çok hoşgörü bağlamında ele alınmıştır. Metnin genelinde esas olarak, farklı fikirleri anlamaya- dinlemeye hoşgörülü olmanın Kur ‘ani bir ahlak olduğu vurgusu yapılmıştır. Doğru bilginin yani vahiy bilgisinin insanları çatışmadan hoşgörüyeye yönelttiği bilgisine yer verilmiştir. Müslüman açık fikirli olması konusunu ise Hz. Peygamberin (sav) örnek hayatından karelerle desteklenmiştir.
Farklı özelliklerine göre ilişkilendirme		

Tablo 29’da görüldüğü gibi;

- FVT ders kitabında açık- fikirlilikle ilgili metinlere bakıldığında ağırlıklı yaklaşımın nedensellik çerçevesinde olduğu görülmektedir. *Nedensellik*; fen bilimlerinin ampirikyönünün işlettiği bir yaklaşım olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bu bakımdan fen bilgisi açısından açık fikirlilik değeri, deney ile yaratıcı- özgür düşünme arasında bir yerde durmaktadır. Deney yoluyla sonuca ulaşmaya çalışan öğrenci, bir sonraki basamak olan yorumlamada, kısır bir düşünce döngüsüne girmektedir. Bu noktadan hareketle açık fikirlilik değeri açısından fen bilgisi ders kitabında yer alan metinlerin değer taşıyıcılığı, özgür düşünce ile determinist yaklaşım arasında problemleri bir duruş sergilemektedir.

- Din kültürü ve ahlak bilgisi ders kitabı metinlerinde hoşgörü değeri oldukça geniş bir alana yayılmıştır. Dinin tabiatını oluşturan temel dinamiklerden bir tanesi olarak kabul edilen hoşgörü, metinlerde açık fikirliliği besleyen bir şekilde karşımıza çıkmaktadır. Din dersi metinlerinde yer alan hoşgörü içerikli metinler ve doğru bilginin cehalet ve taassuptan kurtulmadaki rolüne önemli ölçüde vurgu yapılmaktadır. Taassup bilgi fakirliğini ve beraberinde de cehaleti getirmektedir. Cahil toplumlarda iletişim eksikliği yaşanmakta, beraberinde ise hoşgörüsüz bir toplum ortaya çıkmaktadır. Din dersi metinlerinde “sevgi duyma, başkalarının düşüncesine saygı gösterme” gibi içeriklere oldukça geniş yer verilmiştir.

4.4.4. Bilimsellik

Bilimsellik kavramının ne olduğu konusuna çeşitli açılardan yaklaşılmaktadır. Bu çalışmada bilimsellik kavramı tanımlanırken, tarihsel süreç dikkate alınarak dönemsel etkilerin de biçimlendirdiği bir kavram olarak ele alınmıştır. Bu bağlamda bilimsellik; *nedensellik*, *rasyonalizm*, *materyalizm* ve *pozitivizm* gibi bazı yönleri itibarıyla birbiri içine geçmiş anlamlar ihtiva eden bir kavram olarak görülmektedir. Böylelikle, bilimsel araştırmalarda ve uygulamalarda yer verilmesi öngörülen bilimsellik anlayışı, yöntem ve felsefi cereyanların birleşimi olarak karşımıza çıkmaktadır.

Tablo 30: “Bilimsellik” Değeri Metin Analizi

BİLİMSELLİK					
FVT (TD-2)			DKAB		
METİN KODU	ANA KTG	ALT KATEGORİ	METİN KODU	ANA KTG	ALT KATEGORİ
F5A	Bilimin Hayatımızdaki Yeri, Önemi ve Bilimsellik Kavramı	Bilim Tarihine Katkının Önemi	D5A	Bilimsel Bilginin Mahiyeti ve Amacı: Akıl – Din – Teknoloji İlişkisi	Evrenin Yaratılış Düzenini Anlamada Bilimsel Araştırmalar
F5B		Bilim İnsanına Vefa	D5B		Teknolojinin İnsanlığa Hizmeti
F5C		Bilim Üretmenin / Bilim Tarihine Katkıda Bulunmanın Fiziksel Karşılığı	D5C		Ayetleri Anlamada Bilimsel Bilgi
F5D		Hayatımızı Kolaylaştıran Bilim-Teknoloji Veya Bilim-Teknoloji İlişkisi	D5D		

Tablo 30: “Bilimsellik” Değeri Metin Analizi (Tablodan Devam)

BİLİMSELLİK					
FVT (TD-2)			DKAB		
METİN KODU	ANA KTG	ALT KATEGORİ	METİN KODU	ANA KTG	ALT KATEGORİ
F5E	Bilimin Hayatımızdaki Yeri ve Bilimsellik Kavramı	Bilimsel Etkinliklerin Amacı ve Bilginin Somutluğu	D5E	Bilimsel Bilginin Mahiyeti ve Amacı: Akıl- Din – Teknoloji İlişkisi	Akıl- Din- Teknoloji İlişkisi
F5F		Bilimsel Bilginin Geçerliliği	D5F		
F5H		Maddelerin Tanımlanmasında Ortak Bilim Dili			
F5I		Genetik Bilimi Açısından Bilimin İnsanlığa Hizmeti	D5G		İnsanlığa ve Doğaya Faydalı Bilimsel Çalışmalara Yönelim
F5İ		Araştırma ve Bulguları Paylaşma Yönüyle Bilimsellik			
F5G		Bilimin, Tabiatta Var Olan Maddeleri Bulma, Tanıma ve Değerlendirme İşlevi			
E2		Görsel Sunum Hazırlama			
AH1		Farklı Gruplara Ait Bilinen Özellikler Kullanılarak İlişkilendirme	D5H		Bilimin Allah’ın Koyduğu Genel Yasalara Ulaşma Amacı Açısından Doğru Bilginin Önemi
AH2		Sorunları Saptama ve Raporlaştırma			
E10		Bilimsel Bilgide Gözlemin Yeri	D5I		Akıllı Kullanarak Bağınazlıktan Kurtulma
E11		Doğru Bilgiye Ulaşmada Gözlem Kaydı			
E12		Doğru Bilgiye Ulaşmada Ölçme			
E13		Bilimsel Bilginin Genellenebilirliği	D5İ		İnsan Aklının Teknolojiye Katkısı
E30, E31		Bilimsel Bilgide Disiplinler Arası İfadenin İmkânı			

Yukarıdaki tabloda bilimsellik değerinin DKAB ve FVT ders kitabında bulunan ilgili metinlerin yer aldığı tablo verilmiştir.

4.4.4.a. (FVTD) Bilimin Hayatımızdaki Yeri ve Bilimsellik Kavramı

Bu bölümde ilgi metinler yoluyla bilimsellik değerinin metinlerde yer alma durumları incelenecektir.

4.4.4.a.1. Bilim Tarihine Katkının Önemi

Bilim tarihine katkıının önemi adlı alt kategori FVT ders kitabında geçen düz metinlerden bazılarında şöyle yer almıştır:

“Arshimedes yüzlerce yıl önce modern bilimsel yöntem anlayışına çok yakın bir anlayışla bugün de geçerli olan statik ve hidrostatik kanunlarını bulmuş, bu katkılarıyla bilim tarihinin en büyük kahramanlarından biri olmaya hak kazanmıştır.”
(F5A)

4.4.4.a.2. Bilim İnsanına Vefa

Bilim insanına vefa adlı alt kategori FVT ders kitabında geçen düz metinlerden bazılarında şöyle yer almıştır:

“Mendeleyev hiçbir yeni element keşfedememiş olmasına rağmen bilim dünyasına yaptığı hizmetten dolayı 1955 yılında Amerikalı fizikçiler tarafından sentezlenen 101 atom numaralı elemente, Dimitri Mendeleyev onuruna mendelevyum adı verilmiştir.”(F5B)

4.4.4.a.3. Bilim Üretmenin / Bilim Tarihine Katkıda Bulunmanın Fiziksel Karşılığı

Bilim üretmenin karşılığı adlı alt kategori FVT ders kitabında geçen düz metinlerden bazılarında şöyle yer almıştır:

“Dahi bir bilim insanı ve elektromanyetiğin de kurucularından olan Amperi'nin çalışmalarının ödülü günümüzde birçok ölçü aletinde, cihazlarda elektrik sayaçlarında elektrik makinelerinde, gemilerde ve caddelerde adının okunması ve onun şerefine elektrik akımı birimine adının konmasıdır.”(F5C)

4.4.4.a.4. Hayatımızı Kolaylaştıran Bilim-Teknoloji /Bilim- Teknoloji İlişkisi

Hayatımızı kolaylaştıran bilim- teknoloji ilişkisi adlı alt kategori FVT ders kitabında geçen düz metinlerden bazılarında şöyle yer almıştır:

“Hem metallerin hem de ametallerin özelliğini taşıyan yarı metaller elektronik devre elemanlarında ve birçok alanda kullanılmaktadır. Bu elementler, kamera ve mikroskop mercekleri ile projektörlerde yarı iletkenlik özelliğinden dolayı tercih edilmektedirler.”(F5D)

4.4.4.a.5. Bilimsel Etkinliklerin Amacı ve Bilginin Somutluğu

Bilimsel etkinliklerin amacı ve bilginin somutluğu adlı alt kategori FVT ders kitabında geçen düz metinlerden bazılarında şöyle yer almıştır:

“İleride bilim insanı olmak isteyen arda katı, sıvı ve gaz halinde bulunan maddeleri oluşturan taneciklerin hareketlerini somutlaştırmak için bir etkinlik tasarlar” (F5E)

4.4.4.a.6. Bilimsel Bilginin Geçerliliği

Bilimsel bilginin geçerliliği adlı alt kategori FVT ders kitabında geçen düz metinlerden bazılarında şöyle yer almıştır:

“Büyük patlama teorisinin farklı yıllarda yapılan çalışmalarla iki kez Nobel ödülü alması bilimsel bilginin hangi yönünü ortaya koymaktadır?”(F5F)

4.4.4.a.7. Maddelerin Tanımlanmasında Ortak Bilim Dili

Maddelerin tanımlanmasında ortak bilim dilinin adlı alt kategori FVT ders kitabında geçen düz metinlerden bazılarında şöyle yer almıştır:

“Bilim insanları, her geçen gün laboratuvarlarda farklı maddeler elde etmektedirler. Günümüzde, milyonlarca madde tanımlanmış ve insanların bilgisine sunulmuştur. Tanımlanan bu milyonlarca farklı madde ile ilgili uluslar arası bir ortak bilim dili oluşturmak için bazı kurallar gerekmektedir. Dünyanın çeşitli yerlerinde yaşayan ve kimya ile uğraşan bilim insanları bunun farkına vardılar.”(F5G)

4.4.4.a.8. Genetik Bilimi Açısından Bilimin İnsanlığa Hizmeti

Genetik bilimi açısından bilimin insanlığa hizmeti adlı alt kategori FVT ders kitabında geçen düz metinlerden bazılarında şöyle yer almıştır:

“ Bilimin geldiği nokta, şu anda insanın kopyalanmasını tartışmaktadır. Bu tartışma son yıllarda çekilen filmlere bile konu olmuştur. Ancak tedavi amaçlı kopyalamalar sayesinde ileride tıpta çok önemli gelişmeler olacağını bilmekteyiz.” (F5H)

4.4.4.a.9. Araştırma ve Bulguları Paylaşma Yönüyle Bilimsellik

Araştırma ve bulguları paylaşma yönüyle bilimsellik adlı alt kategori FVT ders kitabında geçen düz metinlerden bazılarında şöyle yer almıştır:

“Seçtiğiniz on değişik bitki veya hayvan türünün kromozom sayılarını araştırınız. Seçtiğiniz canlıların kromozom sayıları ile gelişmişlikleri arasında bir ilişki olup olmadığını kontrol ediniz. Araştırma sonuçlarınızı bir tablo hâline getirerek sınıfta arkadaşlarınızla paylaşınız” (F5G)

4.4.4.a.10. Tabiatı Var Olan Maddeleri Bulma- Tanıma-Değerlendirmede Bilim

Tabiatı var olan maddeleri bulma, tanıma ve değerlendirme işlevi adlı alt kategori FVT ders kitabında geçen düz metinlerden bazılarında şöyle yer almıştır:

“Doğadan elde ettiğimiz metalleri, ametalleri ve yarı metalleri günlük yaşantımızın pek çok alanında kullanırız. Örneğin bir metal olan krom mutfakta, çeşitli eşyaların yapımında, başka bazı metallere sertlik sağlamada ve zırhlı araç yapımında kullanılır. Ülkemizde özellikle Elâzığ, Muğla, Bursa ve Eski şehir'de çıkarılır.” (F5H)

4.4.4.a.11. Görsel Sunum Hazırlama

Görsel sunum hazırlama adlı alt kategori FVT ders kitabında geçen düz metinlerden bazılarında şöyle yer almıştır:

“Getirdiğiniz kartonlara yazı ve resimleri yapıştırıcı yardımıyla düzenli bir şekilde yapıştırarak poster hazırlayınız.” (E2)

4.4.4.a.12. Farklı Grupları Bilinen Özelliklerini Kullanarak İlişkilendirme

Farklı grupları bilinen özelliklerini kullanarak ilişkilendirme adlı alt kategori FVT ders kitabında geçen *araştırılmalı-hazırlanmalı* metninin bazılarında şöyle yer almıştır:

“Periyodik sistemde 1.2.7 ve 8. gruplarda bulunan elementleri listeleyelim ve her gruptaki element atomlarının;

- ✓ *Son katmanlarında bulunan elektron sayılarını*
- ✓ *Kaç elektron alabileceklerini*
- ✓ *Kaç elektron verebileceklerini,*
- ✓ *İyon yükler*

gibi özelliklerini araştırarak bu elementlerin neden aynı grupta yer aldığını anlamaya çalışalım.”(AH1)

4.4.4.a.13. Sorunları Saptama ve Raporlaştırma

Sorunları saptama ve raporlaştırma adlı alt kategori FVT ders kitabında geçen *araştırılmalı- hazırlanmalı* metinlerden bazılarında şöyle yer almıştır:

“(Haber Metni)- Biraz önce okuduğumuz haberin gerçek olduğunu düşünelim. Periyodik sistemin metal, ametal ve yarı metal sınıflarının her birinden seçeceğimiz bir elementin eksikliği durumunda karşılaşacağımız sorunların neler olacağını araştıralım. Araştırmamızı rapor haline getirelim.”(AH2)

4.4.4.a.14. Bilimsel Bilgide Gözlemin Yeri

Bilimsel bilgide gözlemin yeri adlı alt kategori FVT ders kitabında geçen etkinlik metinlerinden bazılarında şöyle yer almıştır:

“Beherglasın içini suyla doldurunuz. Getirdiğiniz cisimleri sırasıyla suyun içine bırakınız. Bu cisimlerden suyun içinde yüzenleri ve batanları tespit ediniz. Aşağıdaki gibi tabloları defterinize çizerek gözlem sonuçlarınızı defterinize doldurunuz. “(E10)

4.4.4.a.15. Doğru Bilgiye Ulaşmada Gözlem Kaydı

Doğru bilgiye ulaşmada gözlem kaydı adlı alt kategori FVT ders kitabında geçen etkinlik metinlerinden bazılarında şöyle yer almıştır:

“Daha sonra geometrik şekle sahip tahta blok ile taşın suyun içinde yüzüp yüzmediğini gözlemleyiniz. Gözlem sonuçlarını kaydediniz.”(E11)

4.4.4.a.16. Doğru Bilgiye Ulaşmada Ölçme

Doğru bilgiye ulaşmada ölçme adlı alt kategori FVT ders kitabında geçen etkinlik metinlerinden bazılarında şöyle yer almıştır:

“Cetvel ile tahta bloğun boyutlarını ve uzunluklarını ölçüp gerekli hesaplamaları yaparak hacmini bulmaya çalışınız. Dereceli silindir yardımıyla taş parçalarının hacmini ölçünüz. Sonra eşit kollu terazi ile taş parçasının ve tahta bloğun kütlelerini ölçerek taşın ve tahta bloğun yoğunluklarını ölçünüz.” (E12)

4.4.4.a.17. Bilimsel Bilginin Genellenebilirliği

Bilimsel bilginin genellenebilirliği adlı alt kategori FVT ders kitabında geçen etkinlik metinlerinden bazılarında şöyle yer almıştır:

“Tahta bloğun taş parçasının ve suyun yoğunluğunu karşılaştırarak yoğunluk ile yüzme ve batma arasında ilişki kurunuz. Bu ilişkiden yararlanarak bir genelleme yapınız.”(E13)

4.4.4.a.18. Bilimsel Bilgide Disiplinler Arası İfadenin İmkânı

Bilimsel bilgide disiplinler arası ifadenin imkânı adlı alt kategori FVT ders kitabında geçen etkinlik metinlerinden bazılarında şöyle yer almıştır:

“Hazırladığımız kartonlarımızın üzerine temsil ettiğimiz maddelerin fotosentez olayındaki görevini belirten dizeler yazalım.”(E30)

“Güneşi temsil eden arkadaşımız elindeki kartonu kaldırarak güneşin doğduğunu belirtsin ve kendinizi tanıtan dizeler söylesin.”(E31)

4.4.4.b. (DKAB) Bilimsel Bilginin Mahiyeti: Akıl – Din – Teknoloji İlişkisi

Bu bölümdeki bulgular, bilimsel bilginin ve bilgi türlerinin Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi ders kitabı metinlerinde yer alma durumunu içermektedir. Bu bağlamda, bilimsel bilginin mahiyeti ve amacı: akıl – din – teknoloji ilişkisi adlı ana kategoriye bağlı, diğer alt kategorilerine aşağıda doğrudan alıntılarla verildiği görülmektedir.

4.4.4.b. 1. Evrenin Yaratılış Düzenini Anlamamızda Bilimsel Araştırmalar

Evrenin yaratılış düzenini anlamada bilimsel araştırmalar adlı alt kategori DKAB ders kitabında geçen düz metinlerden birinde şöyle yer almıştır:

“Allah her şeyi yerli yerinde yaratmıştır. İnsan ve hayvanları yaratmadan önce yeryüzünü onların yaşamalarına uygun bir biçimde hazırlamıştır. Dünyadaki hayat O'nun yarattığı düzen ve denge içerisinde devam etmektedir. Bize düşen evrendeki düzeni korumaktır. bu harika düzeni keşfetmeye yarayan bilimsel araştırmalar, Allah'ın her şeyi ölçülü bir şekilde yarattığını anlamamıza katkı sağlamaktadır.”(D5A)

4.4.4.b.2. Teknolojinin İnsanlığa Hizmeti

Teknolojinin insanlığa hizmeti adlı alt kategori DKAB ders kitabında geçen düz metinlerden birinde şöyle yer almıştır:

“Fiziksel yasalara dayalı olarak gelişen teknoloji ve onun ürünleri insanların yaşamlarını kolaylaştırır. Bunların tasarımlarında insanların evrende keşfettikleri ve pratiğe döktükleri fiziksel yasalar vardır. İnsan akli ve zekâsıyla fiziksel yasalardan hareketle icat ettiği araçları insanlığın hizmetine sunar.”(D5B)

4.4.4.b. 3. Ayetleri Anlamada Bilimsel Bilgi

Ayetleri anlamada bilimsel bilgi adlı alt kategori DKAB ders kitabında geçen düz metinlerden birinde şöyle yer almıştır:

“Gökleri yedi kat yaratan O'dur. Rahmanın yaratmasında bir düzensizlik göremezsin. Gözünü çevir de bir bak, bir düzensizlik görüyor musun?”. Yeryüzünü çevreleyen atmosfer hakkında bilgi edinerek yukarıdaki ayeti bu bilgi çerçevesinde yorumlayınız.”(D5C)

4.4.4.b.4. Akıl- Din- Teknoloji İlişkisi

Akıl- din- teknoloji ilişkisi adlı alt kategori DKAB ders kitabında geçen düz metinlerden birinde şöyle yer almıştır:

“Kuran bize aklımızı kullanmamız ve düşünmemiz için geniş bir alan bırakır. Böylelikle insandan aklıyla değişen ve gelişen hayat şartlarına uygun çözümler üretmesini bekler.”(D5E)

4.4.4.b.5. İnsanlığa ve Tabiata Faydalı Bilimsel Çalışmalara Yönelim

İnsanlığa ve doğaya faydalı bilimsel çalışmalara yönelim adlı alt kategori DKAB ders kitabında geçen düz metinlerden birinde şöyle yer almıştır:

“Bilgi insanı gerçeğe ulaştırmalıdır. Doğru bilgi; gerçek, güvenilir ve kesin olmalıdır. Peygamberimiz(sav):“...Fayda vermeyen ilimden Allah'a sığınırım” demiştir. Bu nedenle bizlerde kendimize doğaya çevreye ve bütün insanlığa faydalı olacak bilimsel çalışmalara yönelmeliyiz. İnsanlara ve doğaya zarar verecek zararlı işlerden kaçınmalıyız.”(D5G)

4.4.4.b.6. Allah’ın Koyduğu Genel Yasalara Ulaşmada Bilimin Önemi

Allah’ın koyduğu genel yasalara ulaşmada bilimin önemi adlı alt kategori DKAB ders kitabında geçen düz metinlerden birinde şöyle yer almıştır:

“Bilgi bilimin ham maddesidir. Bilim ise tabiata Allah’ın koyduğu genel yasalara ulaşmayı amaçlayan genel bir faaliyettir. Bilimin keşifleri dinin değerleriyle birleşerek insanlara faydalı hale gelir. Bu nedenle bizler doğru bilgiye önem vermeliyiz. Okumalı, araştırmalı ve kendimizi geliştirmeliyiz.”(D5H)

4.4.4.b.7. Akli Kullanarak Bağnazlıktan Kurtulma

Akli kullanarak bağnazlıktan kurtulma adlı alt kategori DKAB ders kitabında geçen düz metinlerden birinde şöyle yer almıştır:

“Bilgi taassubu önler. Kuran’a göre taassuptan kurtulmanın yolu akli kullanmaktır. Ancak doğru bilgiler insanı bağnazlıktan kurtarır.”(D5I)

4.4.4.b.10. İnsan Aklının Teknolojiye Katkısının Önemi

İnsan aklının teknolojiye katkısının önemi adlı alt kategori DKAB ders kitabında geçen düz metinlerden birinde şöyle yer almıştır:

“Allah insanı üstün özelliklerle sahip bir varlık olarak yaratmıştır. Ona akıl ve düşünme yeteneği vermiştir. Bu sayede araştırmalar yapar. Doğruyu yanlıştan faydalıyı zararlıdan ayırt edebilir. Öğrendiği bilgilerle kendini geliştirebilir. Teknolojik araç gereçler de ortaya koyabilir.”(D5i)

4.4.4.c. Bilimsellik Değeri Ders Kitabı Metinlerinin Karşılaştırılması

Tablo 31: “ Bilimsellik”Değeriyle İlgili Alt Kategorilerinin Yorumu

FVT (TD- 2)	DKAB	YORUM
Bilim Tarihine Katkının Önemi	Evrenin Yaratılış Düzenini Anlamada Bilimsel Araştırmalar	Fen ve Teknoloji dersi metinlerinde, bilimsel bilginin önemi, sorumluluğu ve yasaların önemini kavrayarak evrenin düzen bağlamında işlenmiştir. Din dersi metinlerinde ise, Allah’ın evreni yaratışındaki sırrın anlaşılmasında katkı sağlayabilecek bir araç olarak bilimsel bilgi dikkate verilmektedir.
Bilim üretmenin / bilim Tarihine Katkıda Bulunmanın Fiziksel karşılığı	Teknolojinin İnsanlığa Hizmeti	
Bilim İnsanına Vefa		
Hayatımızı Kolaylaştıran Bilim-Teknoloji veya Bilim- Teknoloji İlişkisi	Ayetleri Anlamada Bilimsel Bilginin	Fen dersi metinlerinde; bilim üretme, bilimsellerin yaptıkları çalışmalar sonucunda bilim tarihine adı yazılarak ölümsüzleşen bilim kahramanları olarak dikkate verilirken, din dersi bilimsel buluşların insanlığa hizmet aracı olduğundan söz edilmektedir. Öte yandan fen dersinde bilim insanını anmak konusu işlenirken, din dersinde de bu konu benzer şekilde atalarımızın bilimsel çalışmalara katkısı olarak ele alınmaktadır. Metin içeriklerinde; fen dersinde bilim insanına gösterilen vefa/anma duygusu, batılı düşünürler ve bilim adamlarının hayatlarından kareler ile verilmiştir. Din dersinde atalarımız ifadesi ile Hz. Peygamber (sav) dönemindeki ilmi araştırmalara ve Osmanlı döneminde araştırma ve bilimsel çalışmaya verilen önem bağlamında dikkate verilmiştir.

Tablo 31: “Bilimsellik” Değeriyle İlgili Alt Kategorilerin Yorumu

FVT (TD- 2)	DKAB	YORUM
Bilimsel Etkinliklerin Amacı ve Bilimsel Bilginin Somut Olma Özelliği	Akıl –Din – Teknoloji İlişkisi	Fen dersi metinlerinde, bilimsel bilginin deneyselliği daha çok dikkate verilirken, din dersi metinlerinde bilimsel bilginin evreni ve kâinat kitabını anlamakta bir araç olmasına dikkat çekilmiştir.
Bilimsel Bilginin Geçerliliği		
Maddelerin Tanımlanmasında Ortak Bilim Dili		
Genetik Bilimi Açısından Bilimin İnsanlığa Hizmeti	Akıllı Kullanarak Bağınazlıktan Kurtulma	Din dersi metinlerinde, vahyin akıl sahibi insan için geldiğini ve dinin; bilmeyi, teknolojiyi, bilgiyi insanlığın yararına kullanmayı teşviki dikkate verilmiştir. Fen dersi metinlerinde ise, gözlem, gözlemin kaydı, ölçmenin önemi gibi daha bilişsel formdaki metinler yoluyla bilimsel bilginin çerçevesi sunulmuştur.
Araştırma ve Bulguları Paylaşma Yönüyle Bilimsellik		
Bilimin, Tabiatta Var Olan Maddeleri Bulma, Tanıma ve Değerlendirme İşlevi		
Görsel Sunum Hazırlama	Allah’ın Koyduğu Yasalara Ulaşmada Bilimin Önemi	
Farklı Gruplara Ait Bilinen Özellikler Kullanılarak İlişkilendirme		
Sorunları Saptayabilme ve Rapor Hazırlama		
Doğru Bilgiye Ulaşmada Gözlem Kaydı	İnsanlığa ve Doğaya Faydalı Bilimsel Çalışmalara Yönelim	
Doğru Bilgiye Ulaşmada Ölçme		
Bilimsel Bilginin Genellenebilirliği	İnsan Aklının Teknolojiye Katkısı	
Bilimsel Bilgide Disiplinler Arası İfadenin İmkânı		

Tablo 31’de görüldüğü gibi;

- FVTD bilimsellik değeri içerikli metinlerinde, bilim, bilim insanı, bilim üretme ve bilimsellik kavramları sıkça kullanılmıştır. Bu ifadelerin nasıl izah edildiği ve bu bağlamda değerlerin nasıl verildiği konusunda Tablo 31 de analiz sonuçları verilmiştir. Bunların yanı sıra, fen dersinde bilimselliğin bir değer olmaktan çok

zorunluluk olarak verilmesi, görülen önemli noktalardandır. Bilimsellik algısı, fen dersi kitaplarında salt yöntem olarak ele alınmamakta, “kendiliğinden var olma” felsefesi büyük ölçüde ortaya konmaktadır. Örnek olarak “DNA’nın kendini eşlemesi”, “hücrenin kendini yenilemesi” gibi ifade türleri gösterilebilir. Bu yönüyle, söz konusu ifadeler dini anlamın tezahüründen oldukça uzak görünmektedir. Fen dersinde disiplinler arası ifadenin imkânı, etkinlikler arasında yer alan şiir metinleriyle görülmektedir. Söz konusu beyan türünün şiir olması, fen dersinin değer aktarmada yöntem problemine ilişkin önem taşımaktadır. Çünkü şiir, düş gücüne, hayale, imgeye, gönle seslenen, anı, duygu, coşku uyandıran, etkileyen şeyolarak tanımlanmaktadır (TDK,2014). Bu sebeple şiire sadece bir etkinlik argümanı olarak bakmanın eksik kalacağı düşünülmektedir. Bilimin diğer disiplinlerle eriyen sınırlarının şiir üzerinden görüntüsü bu ve bu gibi metinlerde dikkat çekmektedir.

- Din Kültürü ve Ahlak bilgisi ders kitaplarında yer alan bilimsellik ile ilgili değer metinlerinde genel olarak bilimin, teknolojiyi besleyen yönü ve İnsan – Kâinat – Allah paradigmasını açıklamaya yönelik bir bilgi yaklaşımı görülmektedir. Öte yandan metinler; bilimsellik değeri ile öğrenmek, bireysel ve toplumsal inşa gibi gelişmeye, ilerlemeye dayalı anlaşılmaktadır. Bu konuda dinde ilim öğrenmenin önemi bilimsellik değeri açısından önem taşımaktadır. Çünkü her bilim insanı ilk basamak sayılan merak evresinde dahi bilmeden derinlik kazanamamaktadır. Bilmek, bilimselliğin önemli bir yapı taşı olarak din dersi metinlerinde de karşımıza çıkmaktadır. Bilimsellik değeri verilirken Hz. Peygamber’in (sav) öğrenmekle alakalı sözlerine de yer verilmiştir. Öte yandan Mustafa Kemal’in sözlerine din kültürü ve ahlak bilgisi dersinde yer verilmiş, hoşgörüyü önem verdiğini ve taassuba karşı önlem alınması gerektiği vurgusu da bu değer üzerinden konu edilmiştir. Fakat bu konuda sadece söze yer verilmiş, tarih sahnesinden herhangi bir örnek ortaya konulmamıştır. Bu türlü bilgiler, öğrencilerin söylem ve gerçekleşen dengesini kurmakta zorlanmalarına yol açmaktadır.

4.4.5. Saygı - İnsanlığa Saygı

Saygı değeri, erdemli olmakla yakından ilgilidir. Saygı; büyüklere saygı, küçüklere saygı, eşya ve tabiata saygı, özetle varlığa saygı duyma bağlamında toplum yaşamına olumlu yön veren değerlerdendir. Toplumsal algılara göre saygılı birey davranışları hem fiziksel bağlamda (davranış) hem de düşünsel bağlamda önemli görülmektedir. Otobüslerde“hasta, yaşlı, gazi ve hamilelere yer veriniz” gibi değer hatırlatıcı metinlerin asılması bu algıyla yakından ilgilidir. Öte yandan, insanların fikir ve yaşam biçimlerine saygı duyma da toplumsal açıdan önemsenen değer yansımalarındandır.

Tablo 32: “Saygı – İnsanlığa saygı” Değeri Metin Analizi

SAYGI					
METİN KODU	ANA KTG	ALT KATEGORİ	METİN KODU	ANA KTG	ALT KATEGORİ
F6A	Dünyanın Doğal Dengesine ve Farklılıklara Saygı	Kaynakların Kullanımı ve Varlıkların Dengesinde Önemi	D6A	Varlığa Koşulsuz Saygı Duyma	Dinlerin İnsana Verdiği Değer ve Anne Babaya Saygı
			D6B		
			D6C		
F6B		Farklılıkların Varlığına Saygı	D6D		Düşünmeye/ Düşünceye Saygı
			D6E		
F6C		Farklılıkların Farkına Varmanın Önemi	D6F		İnsanlara Uyarıda Bulunurken Saygılı Olma
			D6G		
E9		Grup Çalışması, Birlikte Çalışma	D6H		
			D6I		

T

ablo 32'desaygı değerinin DKAB ve FVT dersi için oluşturulanalt kategoriler verilmiştir. Tabloda grldği gibi ders kitabı metinlerinden türetilen alt kategorileri ve bunların kavramsallaştırılmasıyla elde edilen ana kategoriler verilmiştir.

4.4.5.a. (FVTD)Dünyanın Doğal Dengesine ve Farklılıklara Saygı

Bu ana kategori, biyolojik haklara ve doğal çevreye saygı çerçevesinde metinlerden oluşmaktadır. Bu değer metinlerinden yola çıkılarak, dört alt kategori oluşturulmuştur. Bu alt kategorilerde,doğrudan alıntılar yoluyla, söz konusu değerin verilif biçimi ifade edilmiştir.

4.4.5.a. 1. Kaynakların Kullanımı ve Varlıkların Dengesinde nemi

Kaynakların kullanımı ve varlıkların dengesinde önemi adlı alt kategori FVT ders kitabında geçen düz metinlerden birinde şöyle yer almıştır:

“Eğer dünyada milyonlarca insan açlık çekiyorsa, bu insanoğlunun geçmiş dönemlerde yaptığı hataların, kaynak tabanlarını tahrip etmelerinin faturası olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu hataların faturalarını gelecek kuşakların ödemesini istemiyorsak, ekolojik dengenin bozulmasına neden olan hatalı uygulamalardan vazgeçmeliyiz.”(F6A)

4.4.5.a.2. Farklılıkların Varlığına Saygı

Farklılıkların varlığına saygı adlı alt kategori FVT ders kitabında geçen düz metinlerden birinde şöyle yer almıştır:

“Ailemizi, sınıf arkadaşlarımızı, aynı sokakta oturduğumuz kişileri düşünelim. Ülkemizin köylerinde kasabalarında, şehirlerinde veya dünyanın diğer ülkelerinde de ne kadar çok insan yaşadığını fark edebiliriz. Ancak çok ilginç olan bir şey vardır ki o da bu insanların hiçbirinin birbirine tıpatıp benzememesidir. Aynı anne babanın çocuğu olmamıza rağmen, kardeşlerimizle bile birbirimize tam olarak benzemeyiz”(F6B)

4.4.5.a.3. Farklılıkların Farkına Varmanın Önemi

Farklılıkların farkına varmanın önemi adlı alt kategori FVT ders kitabında geçen düz metinlerden birinde şöyle yer almıştır:

“Bezelyelerin farklı özelliklere sahip olması gibi çevremizdeki insanlar da birbirinden farklı özelliklere sahiptir. Kimileri esmerken kimileri sarışın, kimileri uzun boylu iken kimileri kısa boyludur. Kimilerinin kulak memesi yapışıkken kimilerinin ayrıktır.”(F6C)

4.4.5.a.4. Grup Çalışması – Birlikte Çalışma

Grup çalışması – birlikte çalışma adlı alt kategori FVT ders kitabında geçen etkinlik metinlerinden birinde şöyle yer almıştır:

“Arkadaşlarınızla gruplara ayrılınız”(E1)

“Grubumuzdaki kişiler karbondioksit, su, oksijen, klorofil, basit şeker ve güneşten birini temsil etsin” (E28)

4.4.5.b. (DKAB) Varlığa Koşulsuz Saygı Duyma

Varlığa koşulsuz saygı duyma ana kategorisi DKAB ders kitaplarındaki değer içerikli metinlerden türetilmiş bir kategoridir. Bu ana kategoriye bağlı olarak üç alt kategori belirlenmiştir. Alt kategorilerde ders kitaplarından doğrudan alıntı metinleriyle söz konusu değerlerin veriliş biçimi ortaya konulmuştur.

4.4.5.b.1. Dinlerin İnsana Verdiği Değer ve Özellikle Anne Babaya Saygı

Dinlerin insana verdiği değer ve özellikle anne babaya saygı adlı alt kategori DKAB ders kitabında geçen düz metinlerden birinde şöyle yer almıştır:

“İslam dini büyüklere saygılı davranılmasını emretmekle beraber, küçüklere de sevgi ve şefkat gösterilmesini istemiştir. Yahudilikte büyüklere saygıya önem verilmiştir. Tevrat'ta birçok yerde “ Anne babana saygı göster...” ifadesiyle bu hususa vurgu yapılmıştır. Hıristiyanlıkta da bu konu oldukça önemli görülmüş ve İncil'de “ ...anne babana saygı göster” şeklinde ifade edilmiştir.”(D6A)

4.4.5.b. 2. Düşünmeye/ Düşünceye Saygı

Düşünmeye/ düşünceye saygı adlı alt kategori DKAB ders kitabında geçen düz metinlerden birinde şöyle yer almıştır:

“Tartışmaya açık olmalı ve başka düşüncelere de saygı duymalıyız. Kendi düşüncelerimizi her zaman doğru, başkalarınınkini ise sürekli yanlış görmekten kaçınmalıyız.”(D6B)

4.4.5.b. 3. İnsanlara Uyarıda Bulunurken Saygılı Olma

İnsanlara uyarıda bulunurken saygılı olma adlı alt kategori DKAB ders kitabında geçen düz metinlerden birinde şöyle yer almıştır:

“Hz. Muhammed (sav) hata yapanları güzel bir dille uyarır, ona yaptığıının yanlışlığını uygun bir biçimde söylerdi. Böylece kişilerin gururunu kırmamaya özen gösterirdi” (D6C)

4.4.5.c. Saygı Değeri Ders Kitabı Metinlerinin Karşılaştırılması

Bu bölümde saygı değeriyle ilgili FVTD ve DKAB ders kitabı metinlerinin karşılaştırmalı yorumuna yer verilmiştir.

Tablo 33: “Saygı- İnsanlığa Saygı” Değeriyle İlgili Alt Kategorilerinin Yorumu

FVT (TD- 2)	DKAB	YORUM
Kaynakların Kullanımı ve Varlıkların Dengesindeki Önemi	Dinlerin İnsana Verdiği Değer ve Özellikle Anne Babaya Saygı	Fen dersi değer metinlerinde; yeryüzü dengesi açısından kaynakların kullanımında birbirimizin hakkına saygılı davranma mesajı öne çıkarken; din dersi metinlerinde, dinlerin evrensel olarak insana verdiği değer, insanlığa ve anne babaya saygı konusu vurgulanmıştır.
Farklılıkların Varlığına Saygı	Düşünmeye/ Düşünceye Saygı	Fen dersi metinlerinde farklılıklara saygı konusugörülmüştür.Din dersi metinlerinde,fen dersi metinlerine yakın başlıklarla,düşüncelere saygı konusuna vurgu yapılmıştır.
Farklılıkların Farkına Varmanın Önemi		
Grup Çalışması, Birlikte Çalışma	İnsanlara Uyarıda Bulunurken Saygılı Olma	Fen dersinde kişisel diyaloglarda saygılı olma değerinin, daha çok etkinliklerde grup çalışmaları ile aktarıldığı görülmüştür. Din dersi metinlerinde ise kişilerin tenkit edilmeden, saygı çerçevesinde uyarılması gibi sosyal hayatı düzenleyen saygı boyutuna dikkat çekilmiştir.

Tablo 33’te görüldüğü gibi;

- Fen dersi metinlerinde saygı değerine bütüncül bir şekilde bakıldığında doğaya saygı düşüncesinin daha ağırlıklı ele alındığı görülmektedir.Doğaya saygının şekli ise kaynakların kullanımında tasarruflu olma ve

diğerlerinin haklarına saygı duyma açısından verilmiştir. Büyüklere saygı kapsamında anne – babaya saygı konusuna fen dersi metinlerde yer verilmemiştir. Fen dersi metinlerinin farklılıkları anlama ve yorumlama biçiminde, farklılıklara saygı duyma anlamının örtük anlamı verildiği görülmektedir. Söz konusu farklılıklar, genetik çeşitliliklerimiz ve canlı varlıkların çeşitliliği bağlamında ele alınıp, yeryüzünü biyolojik farklılıklar yönüyle tanımaya yönelen metinlerdir. Metinlerde düşünce farklılıklarına saygı erdemi ile açıkça bağlantı kurulduğu görülmemektedir. Bütün metinlerin gözden geçirilmesi sonucunda fen bilgisi ders kitaplarında saygı değerinin işlenmesi açısından somut metinleri gerektiren konu alanından soyut çağrışımların da yer aldığı metinlere geçilmediği görülmektedir.

- Din dersi metinlerinde saygı değerinin birçok yönden ele alınmıştır. Konu alanı ile doğrudan ilişkili birçok açı olduğundan, fen dersine oranla din kültürü ve ahlak bilgisi dersinde, değer uyumlu metinlerin daha fazla olduğu görülmektedir. Diğer yandan, “Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi” ismini taşıyan bir ders olmasına karşın; Peygamberimize (sav), Sahabelere, din büyüklerine (âlimlere), Nebilere saygı konuları zayıf denecek kadar az ele alındığı görülmektedir. Dinlerin evrensel mesajları açısından da saygı değeri, DKAB ders kitaplarında geniş yer bulmuştur. Sadece Kuran- ı Kerim değil diğer semavi kitap ve inanışlarda saygının yeri metinlerde verilmiştir.

4.4.6. Temizlik

Temizlik, sağlık ve öznel iyi oluş durumumuzu etkileyen önemli faktörlerdendir. Maddi boyutlarının dışında, temizliğin günahlardan, kötülüklerden (manevi kirlilerden) arınma anlamlarından söz eden dini literatürde, manevi temizlik kavramı da bulunmaktadır.

Tablo 34: “*Temizlik*” Değeri Metin Analizi

TEMİZLİK					
METİN KODU	ANA KTG	FVT	METİN KODU	ANA KTG	DKAB
F7A	Doğal Çevrenin Temizliği	Çürükçüller ve Tabiattaki Temizlik Dengesi	D7A	Manevi Temizlik ve Doğal Çevrenin Temizliği	Toplum Sağlığı Açısından Temizliğin Önemi
F7B		Suların Mikroplardan Temizlenmesi İçin Kullanılan Metotlar	D7B		Suların Temiz Tutulmasının Önemi
F7C		Atıklarla Edebilmede Dönüşüm	Baş Geri		D7C

Tablo 34’te *Temizlik* değerinin DKAB ve FVT dersi için oluşturulmuş metin analizleri verilmiştir. Bu tabloya bakıldığında ders kitabı metinlerinden türetilen alt kategoriler ve bunların kavramsallaştırılmasıyla elde edilen ana kategoriler görülmektedir.

4.4.6.a.(FVTD)Doğal Çevrenin Temizliği

Doğal çevrenin temizliği konulu ana kategoride FVT ders kitabında yer alan metinlerden yola çıkılarak oluşturulmuş 3 alt kategori yer almaktadır. Alt kategoriler doğrudan alıntılarla açıklanmış ve yorumlanmıştır.

4.4.6.a.1. Çürükçüller ve Tabiattaki Temizlik Dengesi

Çürükçüller ve tabiattaki temizlik dengesi adlı alt kategori FVT ders kitabında geçen düz metinlerden birinde şöyle yer almıştır:

“Gündelik yaşantımızın bir sonucu olarak evde oluşan atıklarımızı biriktirir ve toplanmak üzere çöp kovalarına koyarız. Görevlilerce toplanan bu çöpler belirlenen alanlara getirilerek buralara atılırlar. Atılan çöpler veya doğada bulunan başka bitki ve hayvan atıkları oldukları gibi kalıyorlar mı? Eğer bu atıklar değişime uğramadan sürekli birikseydi ekosistemi nasıl etkilerdi?” (F7A)

4.4.6.a. 2. Suların Mikroplardan Temizlenmesi İçin Kullanılan Metotlar

Suların mikroplardan temizlenmesi için kullanılan metotlar adlı alt kategori FVT ders kitabında geçen düz metinlerden birinde şöyle yer almıştır:

“Şehir şebekelerinde, sulardaki mikropların öldürülmesi amacıyla klorlama yöntemi uygulanmaktadır. Bu yöntem sudaki hastalık yapıcı organizmaların yok edilmesi veya etkisiz hâle getirilmesi için kullanılan en yaygın metotlardan birisidir.”(F7B)

4.4.6.a. 3. Atıklarla Baş Edebilmede Geri Dönüşüm

Atıklarda baş edebilmede geri dönüşüm adlı alt kategori FVT ders kitabında geçen düz metinlerden birinde şöyle yer almıştır:

“Atıklarla baş edebilmek için iyi çözüm öncelikle daha az atık üretmeye çalışmak, daha sonra onları değerlendirmek için en uygun yolu bulmak, onarıp yeniden ya da başka bir amaçla kullanmaktır. Ayrıca geri kazanımla yeni maddelerin üretiminde kullanılması için çaba harcamak başka bir çare kalmadığında da çöpe atarak çöp alanına göndermektir. “(F7C)

4.4.6.b. (DKAB) Manevi Temizlik ve Doğal Çevrenin Temizliği

Manevi temizlik ve doğal çevrenin temizliği kategorisinde DKAB ders kitabında yer alan metinlerden hareketle 4 alt kategori oluşturulmuştur. Bu alt kategoriler DKAB ders kitabı metinlerinden yapılan doğrudan alıntılar ile açıklığa kavuşturulmuştur. Devamında, metinlerin söz konusu değer ile olan bağı ve derinliği yorumlanmıştır.

4.4.6.b.1. Toplum Sağlığı Açısından Temizliğin Önemi

Toplum sağlığı açısından temizliğin önemi adlı alt kategori DKAB ders kitabında geçen düz metinlerden birinde şöyle yer almıştır:

“Hz. Muhammed(sav) doğayı ve hayvanları korumaya önem verir, çevrenin temiz tutulmasını öğütlerdi. Bu anlamda kişinin bulunduğu evi bahçeyi meydanları, piknik alanlarını ve yolları temiz tutmasını istemiştir. Temiz ve sağlıklı bir toplumun ancak temiz bir çevreyle mümkün olacağını söylemiştir.”(D7A)

4.4.6.b. 2. Su Temizliğinin Önemi

Su temizliğinin önemi adlı alt kategori DKAB ders kitabında geçen düz metinlerden birinde şöyle yer almıştır:

“Hz. Peygamber su havzalarını nehir kenarlarını ve gölleri kirletmeyi yasaklamıştır. Ayrıca suların kirlenmemesi için açılan kuyuların etrafında geniş bir alanın boş bırakılması gerektiğini belirtmiştir. Hayvan ağullarının ve besi yerlerinin açılan kuyuya uzak yapılmasını önermiştir.”(D7B)

4.4.6.b. 3. Maddi Temizlik ve Gönül- Kalp Temizliği

Maddi temizlik ve gönül- kalp temizliği adlı alt kategori DKAB ders kitabında geçen düz metinlerden birinde şöyle yer almıştır:

“İslam dini temizliğe büyük önem vermiştir. İslam'ın ilk emirlerinden biri:” Giysilerini temiz tut ve kötü şeylerden kaçın” şeklindedir.”(D7C)

“Yahudilikte de temizliğe önem verilmiş ve Tevrat'ta bu husus şöyle zikredilmiştir:” ...Kirli olup kendisini temizlemeyen adam, halkın arasından

atılacaktır". Yahudilikte maddi temizliğin yanında gönül ve kalp temizliğine de büyük önem verilmiştir." (D7D)

4.4.6.c. Temizlik Değeri Metinlerinin Karşılaştırılması

Bu bölümde ders kitaplarında yer alan temizlik değeriyle ilgili metinlerin yorumuna yer verilmektedir.

Tablo 35: Temizlik Değeriyle İlgili Alt Kategorilerin Yorumu

FVT	DKAB	YORUM
Çürükçüller ve tabiattaki temizlik dengesinin korunması	Toplum sağlığı açısından temizliğin önemi, doğanın ve hayvanların korunması için çevre temizliğinin önemi	Fen dersi metinlerinde tabiattaki temizlik dengesi ve bunu sağlayıcı biyolojik faktörler üzerinde durulurken, din dersi metinlerinde çevre temizliğinin doğa, toplum, insan ve hayvan sağlığı için gerekliliğine vurgu yapılmıştır.
Suların mikroplardan temizlenmesi için kullanılan metotlar	Suların temiz tutulmasının önemi	Her iki alana ait ders kitabı metinlerinde de suların temizliğine ortak bağlamda dikkat çekilmiştir.
Atıklarla edebilmede dönüşüm baş geri	Maddi temizlik ve gönül-kalp temizliği	Fen dersi metinlerinde zahiri temizlikle ilgili(çöpler ve geri dönüşüm dengesi) metinler işlenirken, din kültürü dersinde temizlik ile ilgili değerler arasında kalp- gönül temizliğine değinilerek metinlerde derinlik oluşturulduğu görülmektedir.

Tablo 35'te görüldüğü gibi;

- Fen dersi metinlerinde temizlik değeriyle ilgili olarak oldukça sathi bir yaklaşım görülmektedir. "Görünen temizlik" üzerine vurgu yapılan ders kitabı metinlerinde "iç güzelliği" denilebilecek soyut çağrışımlara açık metinler görülmemektedir. Diğer değer metinlerinde görülen konu alanı bağlamının dışına çıkmama, soyut çağrışımlara açık olmayan kalıp metinler problemiyle, temizlik değerinin işlenişinde de karşılaşılmaktadır. Öte yandan

temizlikdeğerinde, çevre bilgisi ve beden temizliğiyle ilgili etkili metinler de görülmemektedir.

- Temizliğin evrensel olarak tüm semavi dinlerde nasıl yer aldığı konusu din kültürü ve ahlak bilgisi ders kitabı metinleri arasında bulunmaktadır. Temizlik değerine fen bilgisinden başka bir bakışa da yer veren din dersi metinlerinde, farklı olarak bâtını(içsel olan, içe dair) temizliğe de yer verilmiştir. Temizlik değeri verilirken İslam Peygamberi Hz. Muhammed'in (sav) de görüşleri aktarılmıştır. Öte yandan Kuran-ı Kerimde bulunan temizlik ile ilgili ayetlerin konu bütünlüğü içinde, dinin temizliğe bakışını ifade etmek için etkili olarak kullanıldığı görülmüştür.

4.4.7. İnsanlığa Hizmet – Yardımseverlik

İnsanlığa hizmet ifadesinden değerler bağlamında, beklentisizlik ilkesine bağlı olarak yardım etme düşüncesi öne çıkmaktadır..Fen ve Teknoloji dersi tutum ve değerlerinden elde edilen değer ifadelerinden olan insanlığa hizmet değeriile Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersi değerlerinden yardımseverlik değerinin anlamca örtüştüğü görülmüştür. Bu bağlamda her iki değer, ortak değerler listesine alınmıştır.

Aşağıdaki tabloda ise ana kategoriler ve alt kategorilerin analizi verilmiştir.

Tablo 36: “İnsanlığa Hizmet – Yardımseverlik” Değeri Metin Analizi

İNSANLIĞA HİZMET/ YARDIMSEVERLİK						
METİN KODU	ANA KTG	ALT KATEGORİ		METİN KODU	ANA KTG	ALT KATEGORİ
F9A	Buluş – İcat Yoluyla İnsanlığa Hizmet/ Yaşamı Kolaylaştıran Bilimsel Üretimler	İnsanlığa Buluşlar	Yararlı	D9A	Yardımseverlik ve Teknolojiyi İnsanlığın Hizmetine Sunma	Kurban İbadetiyle Toplumsal Birlik ve Dayanışma
F9B		Bilim İnsanlığa Götürme	Üreterek Hizmet	D9B		Toplumsal Beraberlik/ Birlik/ Kolektif Şuur ve Yardımlaşma Değeri
F9C		Bilim Koymanın Kişinin Ölümsüzleşmesi	Üretmenin Ödülü: İsminin	D9C		Fiziksel Yasalardan Hareketle İcat Edilen Teknolojinin İnsanlığa Hizmeti
E1		Grup Birlikte Çalışma	Çalışması,	D9D		
E26		Elde Edilen Bilginin Paylaşımı				

Tablo 36’da görüldüğü gibi;

Din dersi metinlerinde, içerisinde insanlığa hizmet götürmek/ hizmet vermek geçen yerlerde yardımseverlik anlamı çıkarılabildiği gibi fen dersi metinlerinde geçen bilim üretmek ifadelerinden de fertlerin hayatını kolaylaştırmak açısından yardımseverlik düşüncesi anlaşılabilir.

4.4.7.a. (FVT) Buluş – İcat Yoluyla İnsanlığa Hizmet/ Yaşamı Kolaylaştıran Bilimsel Üretimler

Buluş – İcat Yoluyla İnsanlığa Hizmet/ Yaşamı Kolaylaştıran Bilimsel Üretimler adını taşıyan ana kategoriden, ders kitabı metinlerine göre 5 alt kategorinin var olduğu görülmektedir. Alt kategoriler, doğrudan alıntılarla desteklenerek, metin ve yorumlar biçiminde verilmiştir.

4.4.7.a.1. İnsanlığa Yararlı Buluşlar

İnsanlığa yararlı buluşlar adlı alt kategori FVT ders kitabında geçen düz metinlerden birinde şöyle yer almıştır:

“Yüzyıllardır insanlar doğadan elde ettikleri çeşitli maddeleri işleyerek kullana gelmişlerdir. Bazılarını ihtiyaç yüzünden bazılarını ise tesadüfen bulmuşlar ve diğer insanların hizmetine sunmuşlardır.”(F9A)

4.4.7.a.2. Bilim Üreterek İnsanlığa Hizmet Götürme

Bilim üreterek insanlığa hizmet götürme adlı alt kategori FVT ders kitabında geçen düz metinlerden birinde şöyle yer almıştır:

“Arshimedes yüzlerce yıl önce modern bilimsel yöntem anlayışına çok yakın bir anlayışla bugün de geçerli olan statik ve hidrostatik kanunlarını bulmuş, bu katkılarıyla bilim tarihinin en büyük kahramanlarından biri olmaya hak kazanmıştır.”(F9B)

4.4.7.a.3. Bilim Üretmenin Ödülü: Kişinin İsmine Ölümsüzleşmesi

Bilim üretmenin ödülü: kişinin isminin ölümsüzleşmesi adlı alt kategori FVT ders kitabında geçen düz metinlerden birinde şöyle yer almıştır:

“Aşağıdaki özelliklere sahip bir element periyodik sistemden firar etmiştir. Bilim insanları her yerde kaçan bu elementi aramaktadır. Hangi elementin kaçtığı bilinmemesine rağmen elemente ait çeşitli özellikler bilinmektedir. Bu elementi görenlerin, bilim adına en yakın araştırma merkezine başvurmaları rica olunur. ÖDÜL: Elementi bulan kişinin adı, bu elementin oluşturduğu bileşiğe verilecek ve kişinin adı böylelikle ölümsüzleştirilecektir” (F9C)

4.4.7.a. 4. Grup Çalışması/ Birlikte Çalışma

Grup çalışması/ birlikte çalışma adlı alt kategori FVT ders kitabında geçen etkinlik metinlerinden birinde şöyle yer almıştır:

“Arkadaşlarınızla gruplara ayrılıңыз” (E9)

“ Sınıfımızda altışar kişilik gruplar oluşturalım” (E27)

4.4.7.a.5. Elde Edilen Bilginin Paylaşımı

Elde edilen bilginin paylaşımı adlı alt kategori FVT ders kitabında geçen etkinlik metinlerinden birinde şöyle yer almıştır:

“Yaptığımız sınıflandırmayı gösterecek şekilde kartlarımızı sırasıyla sınıf panosuna asalım.” (E26)

4.4.7.b. (DKAB)Yardımseverlik ve Teknolojiyi İnsanlığın Hizmetine Sunma

Yardımseverlik ve teknolojiyi insanlığın hizmetine sunma ana kategorisi 4 alt kategori ile açıklanmıştır.

4.4.7.b.1. Kurban İbadetiyle Toplumsal Birlik ve Dayanışma

Kurban ibadetiyle toplumsal birlik ve dayanışma adlı alt kategori DKAB ders kitabında geçen düz metinlerden birinde şöyle yer almıştır:

“Kurban ibadetinin hem birey hem de toplum açısından birçok yararı vardır. Bu ibadet bireye başkalarını düşünme ve onlara yardım etme alışkanlığı kazandırır. Kişiyi cömert olmaya yöneltir, onu bencillikten kurtarır. Böyle insanlardan oluşan toplumlarda birlik ve dayanışma duygusu daha da güçlenir.”(D9A)

4.4.7.b. 2. Toplumsal Beraberlik/ Kolektif Şuur ve Yardımlaşma Değeri

Toplumsal beraberlik/ kolektif şuur ve yardımlaşma değeri adlı alt kategori DKAB ders kitabında geçen düz metinlerden birinde şöyle yer almıştır:

“İslam dini toplumda bir arada yaşayan insanların, yardımlaşmalarına ellerindeki imkânları başkalarıyla paylaşmalarına önem vermiştir. Yakınımız olan kişilerden başlayarak muhtaç durumda olanlara yardım etmemizi öğütlemiştir.”(D9B)

4.4.7.b. 3. Fiziksel Yasalardan Hareketle İcat Edilen Teknolojinin İnsanlığa Hizmeti

Fiziksel yasalardan hareketle icat edilen teknolojinin insanlığa hizmeti adlı alt kategori DKAB ders kitabında geçen düz metinlerden birinde şöyle yer almıştır:

“Fiziksel yasalara dayalı olarak gelişen teknoloji ve onun ürünleri insanların yaşamlarını kolaylaştırır. Bunların tasarımlarında insanların evrende keşfettikleri ve pratiğe döktükleri fiziksel yasalar vardır. İnsan akli ve zekâsıyla fiziksel yasalardan hareketle icat ettiği araçları insanlığın hizmetine sunar.”(D9C)

4.4.7.c. İnsanlığa Hizmet – Yardımseverlik Metinlerinin Karşılaştırılması

Bu bölümde alt kategorilerinin karşılaştırılması ve yorumuna yer verilmiştir.

Tablo 36: İnsanlığa Hizmet - Yardımseverlik Değeri Alt Kategorilerin Yorumu

FVT (TD- 5)	DKAB	YORUM
İnsanlığa Yararlı Bir Buluş Ortaya Koyma	Kurban İbadetiyle Toplumsal Birlik ve Dayanışma	Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersinde insanlığa hizmet ve yardımseverlik değerine kaynak/temel olarak ibadetlerin işaret edildiği görülmektedir. Fen ve Teknoloji dersi metinlerinde ise; bilimsel buluş ortaya koymaya motive eden bir değer olarak dikkate verildiği görülmektedir.
Bilim Üreterek İnsanlığa Hizmet Götürme	Toplumsal Beraberlik/ Kolektif Şuur ve Yardımlaşma Değeri	
Bilim Üretmenin Ödülü: Kişinin İsmiyle Ölüksüzleşmesi	Fiziksel Yasalardan Hareketle İcat Edilen Teknolojinin İnsanlığa Hizmeti	
Grup Çalışması, Birlikte Çalışma		
Elde Edilen Bilginin Paylaşımı		

Tablo 36’da görüldüğü gibi;

- Fen ve teknoloji dersi metinlerinde; bir insanın/öğrencinin bilimsel olmasına önem atfedildiği gibi insanlığa hizmet/ iyi niyet değerinin sunulduğunda dabanun yansımaları görülmüştür. Bilimsellerin gayelerinden birisi olan buluş ortaya koyma ve objektif bilgi üretme anlayışı değerle ilişkili olarak metinlerde yer almaktadır. Öte yandan Fen ve Teknoloji Dersi metinlerinde insanlığa hizmet yaklaşımı açısından ferdiyetçi bir

yaklaşım benimsenmektedir. Her iki bulgunun da en önemli göstergesi, kişinin adının buluş yaptıktan sonra ölümsüzleşmesi; isimlerin elementlere verilmesi ve fiziksel yasa/ kanun adları ile isimlerin ebediyet kazanması yönünde düz metinlerde ve okuma parçalarında yer alan ifadelerdir. Fen ve teknoloji dersi metinlerinde iyi niyet ve toplumsal güven gibi konulara, doğrudan yer verilmemesi bu sonucu desteklemektedir.

- Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersi metinlerinde, insanlığa hizmet/ iyi niyet değeri, daha çok toplumsal iyiliğe bireyin katkısı, ferdî iyilik çabası, teknoloji ve bilim üreterek insanlığa hizmet götürme, ibadetler yoluyla (Kurban, Zekât ibadetleri gb) topluma hizmet götürmenin önemi gibi mesajların öne çıktığı görülmektedir. Bu yönüyle değer metinlerinin toplumsala vurgu yaptığı ve değerın kaynağı olarak da ibadetlerin dikkate verildiğı söylenebilir.

4.4.8. Doğal Çevreyi Koruma/ Doğal Çevreye Duyarlılık

Doğal çevreyi korumak ile doğal çevreye duyarlılık ortak bir değer başlığında sunulmuştur. Burada ele alınacak olan değer metinleri, içerik olarak duyarlılık ve temizlik değerinden ayrılan metinlerdir. Bu sebeple tekrar eden bir metinlere yer verilmemiş, doğal çevreyi koruma – doğal çevreye duyarlılık değeri ile her iki dersin de kendi bağlamında çevre eğitimine bakışı yansıtılmıştır.

Tablo 37: “Doğal Çevreyi Koruma/ Doğal Çevreye Duyarlılık” Değeri

DOĞAL ÇEVREYİ KORUMA / DOĞAL ÇEVREYE DUYARLILIK					
METİN KODU	ANA KTG	ALT KATEGORİ	METİN KODU	ANA KTG	ALT KATEGORİ
F10A	Ekolojik Denge- Genetik Bilimi ve Çevre	Çevrenin Korunmasında Genetik Biliminin Önemi	D10A	Hz. Peygamber'in Çevreye Karşı Örnek Tutumu	Hz. Muhammed'in (sav) Doğayı Korumak İçin Aldığı Tedbirler
F10B		Çevrenin Korunmasında Doğalgaz Tercihi	D10B		Hz. Muhammed'in (sav)Hayvanlara Karşı Şefkat ve Merhameti
F10C		Ekolojik Dengenin Sağlanmasında Temizlik	D10C		Ağaç Dikmenin Önemi
F10D		Geri Dönüşüm Kutusuyla Çevre Dostluğu	D10D		Doğal Çevrenin Korunmasında Dinlerin Öğütleri
F10E		Genetik Mühendislerinin Duyarlılığı	D10E		

Tablo 37’de, doğal çevreyi korumak – doğal çevreye duyarlılık değeriyle ilgili ana kategori ve alt kategoriler yer almaktadır.

4.4.8.a. (FVT) Ekolojik Denge- Genetik Bilimi ve Çevre

Fen ve teknoloji ders kitaplarından derlenen değer metinlerinden, ekolojik denge – genetik bilimi ve çevre adlı ana kategori aşağıda görüldüğü gibi; çevrenin korunmasında genetik biliminin önemi, çevrenin korunmasında doğalgaz tercihi,

ekolojik dengenin sağlanmasında temizlik, geri dönüşüm kutusu ile çevre dostluğu ve genetik mühendislerinin duyarlılığı alt başlıkları etrafında açıklanmıştır.

4.4.8.a. 1. Çevrenin Korunmasında Genetik Biliminin Önemi

Çevrenin korunmasında genetik biliminin önemi adlı alt kategori FVT ders kitabında geçen düz metinlerden birinde şöyle yer almıştır:

“Genetik bilimi çevre kirliliğinin önlenmesine yönelik çalışmalar yapar.”(F10A)

4.4.8.a. 2. Çevrenin Korunmasında Doğalgaz Tercihi

Çevrenin korunmasında doğalgaz tercihi adlı alt kategori FVT ders kitabında geçen düz metinlerden birinde şöyle yer almıştır:

“Doğalgaz zehirsiz külsüz havadan hafif ve dumansız bir yakıttır. Şehirde yaşadığımız çevre kirliliğinin önlenmesi yolunda çok ciddi avantajlar sunmaktadır”(F10B)

4.4.8.a. 3. Ekolojik Dengenin Sağlanmasında Temizlik

Ekolojik dengenin sağlanmasında temizlik adlı alt kategori FVT ders kitabında geçen düz metinlerden birinde şöyle yer almıştır:

“Dünyamız gittikçe değişik etkenlerle kirlenmekte ve canlıların yaşaması oldukça güçleşmektedir. Hatta bazı canlılar bu çevre kirlilikleri nedeniyle yok olma tehlikesiyle karşı karşıya kalmışlardır. Dünyanın tahribi ekolojik dengenin bozulması sadece iklimin değişmesine neden olurken, bu durum, atmosferdeki oksijen-karbondioksit dengesini de etkilemektedir. tüm dünya ülkelerinin bilinçli ya da bilinçsiz olarak çevreyi tahrip etmeleri sonucunda ekolojik denge bozulur”(F10C)

4.4.8.a. 4. Geri Dönüşüm Kutusuyla Çevre Dostluğu

Geri dönüşüm kutusuyla çevre dostluğu adlı alt kategori FVT ders kitabında geçen düz metinlerden birinde şöyle yer almıştır:

“...bütün bunların önlenmesi için bilinçli çevre dostu olmamız gerekir. Bunun için de çevre kirliliğine sebep olan atık maddelerin çeşitli geri dönüşüm yöntemleri ile

tekrar imalat sürecine katılmaları sağlanmalıdır. Bu yüzden biz de atık maddelerimizi üzerinde geri dönüşüm işareti bulunan kutulara bırakmalıyız” (F10D).

4.4.8.a. 5. Genetik Mühendislerinin Duyarlılığı

Ekosistem içindeki dengeyi bozabilecek uygulamalara karşı genetik mühendislerinin duyarlılığı adlı alt kategori FVT ders kitabında geçen düz metinlerden birinde şöyle yer almıştır:

“Genetik mühendislerinin uygulamaları bazı problemleri de beraberinde getirmektedir. Örneğin genetik mühendisliği çalışmaları sonucunda zararlı bir böceğe karşı direnç kazanmış bir bitki üretildiğini düşünelim. Bu bitkinin polenleri zararlı böceğe karşı direnç oluşturan genleri taşır. Bu genleri taşıyan polenler de yakına büyüyen yabancı bitkilere ulaşabilir. Genin bu şekilde yayılımı böceklerin yabancı bitkilerle beslenmesini engelleyeceğinden ekosistem içindeki besin ağını bozabilir.” (F10E)

4.4.8.b. (DKAB) Hz. Peygamber’in (sav) Çevreye Karşı Örnek Tutumu

Hazreti Peygamber’in (sav) çevreye karşı örnek tutumu ana kategorisinde din kültürü ve ahlak bilgisi ders kitaplarında yer alan *doğal çevreyi koruma* konusunda doğrudan alıntılar verilmiş ve yorumlanmıştır. Ana kategoriye bağlı alt kategoriler şöyledir; Hz. Muhammed'in (sav) doğayı korumak için aldığı bireysel tedbirler ve ümmetine önerileri, Hz. Muhammed'in (sav) hayvanlara karşı şefkat ve merhameti, ağaç dikmenin önemi, doğal çevrenin korunmasında dinlerin öğütleri.

4.4.8.b.1. Hz. Muhammed’in (sav) Doğayı Korumak için Aldığı Tedbirler

Hz. Muhammed’in(sav)doğayı korumak için aldığı tedbirleradlı alt kategori DKAB ders kitabında geçen düz metinlerden birinde şöyle yer almıştır:

“Hz. Muhammed yaşadığı çevrenin güzelleştirilmesine ve yeşillendirilmesine çalışırdı. Doğanın korunmasını, ağaçların kesilmemesini öğütlerdi. Peygamberimiz ağaç kesenlere kestikleri ağacın yerine yenisini dikmesini söylerlerdi. Kendisi de ağaç dikmeye önem verirdi. O, Medine yakınlarındaki bir araziye ağaçlandırdı. Bazı yerleri de özel koruma altına aldı.” (D10A)

4.4.8.b.2. Hz. Muhammed'in (sav) Hayvanlara Karşı Şefkat ve Merhameti

Hz. Muhammed'in (sav) hayvanlara karşı şefkat ve merhameti adlı alt kategori DKAB ders kitabında geçen düz metinlerden birinde şöyle yer almıştır:

“Hz. Muhammed(sav) doğayı sever ve hayvanları korurdu. Çevresindeki insanlara da bu şekilde davranmalarını öğütledi. Peygamber efendimiz hayvanlara her zaman şefkat ve merhametle yaklaşmıştı. Onların aç ve susuz kalmamalarına özen göstermişti.”(D10B)

4.4.8.b.3. Ağaç Dikmenin Önemi

Ağaç dikmenin önemi adlı alt kategori DKAB ders kitabında geçen düz metinlerden birinde şöyle yer almıştır:

“Peygamberimiz(sav) doğanın ayrılmaz parçası olan ağaçlara önem vermiştir. "Bir kimse ağaç dikerse, bunun meyvesinden insan hayvan ve kuş yersen yenen şey onun için bir sadaka yerine geçer" sözleriyle Müslümanlara ağaç dikmeyi tavsiye etmiştir.”(D10C)

4.4.8.b.4. Doğal Çevrenin Korunmasında Dinlerin Öğütleri

Doğal çevrenin korunmasında dinlerin öğütleri adlı alt kategori DKAB ders kitabında geçen düz metinlerden birinde şöyle yer almıştır:

“İçinde yaşadığımız doğal çevrede her yönüyle bir denge ve düzen vardır. Dinler insan yaşamı için büyük önemi olan doğal çevrenin korunmasını istemiştir“ (D10E)

4.4.8.c.Doğal Çevreyi Koruma Değerinin Alt Kategorilerinin Karşılaştırılması

Tablo 38: Doğal Çevreyi Koruma Değeri Alt Kategorilerin Yorumu

FVTD (TD-3)	DKAB	YORUM
Çevrenin Korunmasında Genetik Biliminin Önemi	Hz. Muhammed'in (sav) Doğayı Korumak İçin Aldığı Tedbirler	FVT dersi metinlerinde doğal çevreye duyarlılık değerinin; ekolojikdengenin korunması için çaba harcamak, genetik biliminin farkında olmak, geri dönüşüm bilincini taşımak ve zararlı yakıt tüketimi yapmamak konularında öğretici bağlamda ele alındığı görülmektedir. DKAB metinlerinde ise çevreye karşı duyarlı olmanın, Hz. Peygamberin (sav), örnek teşkil eden davranışlarıyla anlatıldığı -anlamlı kılındığı-görülmektedir.
Çevrenin Korunmasında Doğalgaz Tercihi	Hz. Muhammed'in (sav) Hayvanlara Karşı Şefkat ve Merhameti	
Ekolojik Dengenin Sağlanmasında Temizlik	Ağaç Dikmenin Önemi	
Geri Dönüşüm Kutularıyla Çevre Dostluğu	Doğal Çevrenin Korunmasında Dinlerin Öğütleri	
Genetik Mühendislerinin Duyarlılığı		

Tablo 38 de görüldüğü gibi;

- Din kültürü ve ahlak bilgisi dersinin yansıttığı pencereden, çevre adına yapılacak iyi eylemlerin kaynağı olarak Allah'ın emirlerineve Hz. Peygamber'in (sav) davranışlarına uygun yaşama bağlamında ele alındığı görülmektedir. Bunun yanısıra, toplumsal ve çevresel etkileriyle çevreyi koruma değeri, örneklerde yer almıştır.
- Fen ve teknoloji dersi metinlerinde, fiziksel düzen açısından tabiata zarar vermemeye dikkat çekildiği görülmüştür. Yeryüzünün insana Allah tarafından armağan edilen ve emanet bilinciyle korunması bağlamında her hangi bir dini temelli ifadeye yer verilmemiştir.

4.4.9. Dayanışma

Dayanışma, toplum içinde yaşayan tekil insanın desteğe ihtiyaç duymasıyla ilgili bir kavramdır. Dolayısıyla dayanışma değeri yüksek olan toplumlarda yardımlaşma ve birbirini anlama duygusunun gelişmiş olması beklenmektedir.

Tablo 39: “Dayanışma Değeri” Ana Kategori ve Alt Kategorilerin Analizi

DAYANIŞMA					
METİN KODU	ANA KTG	ALT KATEGORİ	METİN KODU	ANA KTG	ALT KATEGORİ
E23	Birlikte Öğrenme	Öğrenme Etkinliklerinde Dayanışma Değeri	D11A	İbadet Bilinci ile Toplumsal Dayanışma	Zekât, Sadaka, Kurban Gibi İbadetlerle Toplumsal Dayanışma
			D11B		Kurban İbadetinin Toplumsal Birlik ve Dayanışmaya Etkisi
			D11C		Toplumsal Bağın Güçlenmesi Açısından Dayanışma
E27					
E32					

Tablo 39’de, her iki ders açısından analiz edilen alt kategori ve ana kategoriler yoluyla “Dayanışma Değeri” açıklanmaya çalışılmıştır.

4.4.9.a. (FVT) Birlikte Öğrenme

Dayanışma değeriyle ilgili fen ve teknoloji ders kitaplarında kayda değer bir metinle karşılaşılmamıştır. Fakat metinlerde, dayanışma değerini yansıttığını düşündüğümüz en belirgin ifadeler aşağıda değer metinleri olarak sunulmuştur. Öğrenme etkinliklerinde dayanışma değeri adlı alt kategoride, doğrudan alıntılarla değerin verilme biçimi açıklanmıştır.

4.4.9.a.1. Öğrenme Etkinliklerinde Dayanışma Değeri

Öğrenme etkinliklerinde dayanışma değeri adlı alt kategori FVT ders kitabında geçen etkinlik metinlerinden birinde şöyle yer almıştır:

“20 elemente ait kartlar hazırlandığında her birimiz elementimizi arkadaşlarımıza tanıtalım”(E23)

“Defterimizde bir çizelge oluşturarak elementlerle ilgili yaptığımız sıralamayı kaydedelim”(E27)

“Oyunumuzun ardından her grup kendi içinde fotosentez olayının nasıl gerçekleştiğini tartışıp bir karara varsın. Daha sonra grup arkadaşlarımızla el ele tutuşarak fotosentez denkleminin anlamını ifade edelim” (E32)

4.4.9.b. (DKAB) İbadet Bilinci ile Toplumsal Dayanışma

Bu bölümde, din kültürü ve ahlak bilgisi ders kitabında yer alan dayanışma değeriyle ilgili metinler aşağıda doğrudan alıntılarla verilmiştir. İbadet bilinci ile toplumsal dayanışma ana kategorisinde, din ile sosyal hayatın düzenlenmesi mesajının öne çıktığı görülmektedir. Alt kategoriler şunlardır; *zekât, sadaka, kurban gibi ibadetlerle toplumsal dayanışma, kurban ibadetinin toplumsal birlik duygusu ve dayanışmaya etkisi, toplumsal bağın güçlenmesi açısından dayanışma.*

4.4.9.b.1. Zekât, Sadaka, Kurban Gibi İbadetlerle Toplumsal Dayanışma

Zekât, sadaka, kurban gibi ibadetlerle toplumsal dayanışma adlı alt kategori DKAB ders kitabında geçen düz metinlerden birinde şöyle yer almıştır;

“İslam dininin emrettiği zekât sadaka kurban fitre gibi ibadetler toplumda dayanışma bilincinin gelişmesini sağlamıştır. Sosyal dayanışma ve yardımlaşmaya verilen önem sonucunda tarihin her döneminde toplumumuzda çeşitli yardım kurumları kurulmuştur” (D11A)

4.4.9.b.2. Kurban İbadetinin Toplumsal Birlik Duygusu ve DayanıŖmaya Etkisi

Kurban ibadetinin toplumsal birlik duygusu ve dayanıŖmaya etkisi adlı alt kategori DKAB ders kitabında geçen düz metinlerden birinde Ŗyle yer almıŖtır;

“Kurban ibadetinin hem birey hem de toplum açısından birçok yararı vardır. Bu ibadet bireye baŖkalarını dŖünme ve onlara yardım etme alışkanlığı kazandırır. KiŖiyi cömert olmaya yöneltir, onu bencillikten kurtarır. Böyle insanlardan oluŖan toplumlarda birlik ve dayanıŖma duyguları daha da güçlenir” (D11B)

4.4.9.b.3. Toplumsal Bağın Güçlenmesi Açısından DayanıŖma

Toplumsal bağın güçlenmesi açısından dayanıŖma adlı alt kategori DKAB ders kitabında geçen düz metinlerden birinde Ŗyle yer almıŖtır;

“İslam dini insanların kardeŖe dayanıŖma ve yardımlaŖma içinde yaŖamalarını ister. Bu yüzden Hz. Muhammed (sav), Müslümanları bir beden in organlarına benzetmiŖtir. Bu organlar arasındaki iliŖkilerin güçlendirilmesi, beden in uyumlu alıŖmasını sağlar. Bunun gibi toplumun bireyleri arasındaki bağın güçlendirilmesi de toplumsal uyumun güçlendirilmesi için önemlidir. Bundan dolayı İslam dini insanlar arasında yardımlaŖma ve dayanıŖmayı ğtler”. (D11C)

4.4.9.c. Dayanışma Değeriyle İlgili Metinlerin Karşılaştırılması

Bu bölümde iki farklı ders kitabına ait alt kategori metinlerinin karşılaştırılmasına yer verilmiştir.

Tablo 40: “*Dayanışma Değeri*” Metinlerinin Alt Kategorilerin Yorumu

FVT (TD- 4)	DKAB	YORUM
Öğrenme Etkinliklerinde Dayanışma Değeri	Zekât, sadaka, kurban gibi ibadetler yoluyla toplumsal dayanışmanın sağlanması	Fen ve teknoloji ders kitaplarına ait metinlerinde, dayanışma değerini yüzeysel ve oldukça örtük biçimde ele alındığı görülmektedir.
	Kurban ibadetinin toplumsal birlik duygusu ve dayanışmaya etkisi	DKAB ders kitabı metinlerinde ise dayanışma değerinin, daha etkili ele alındığı görülmüştür. Buna rağmen, metinlerde ibadetlerin dayanışmaya olan katkısının, çok yönlü ele alınmadığı görülmüştür.
	Toplumun bireyleri arasındaki bağın güçlenmesi ile toplumsal dayanışmanın sağlanması	

Tablo 40’ta görüldüğü gibi;

- Fen ve teknoloji dersi kitaplarında düz metinlerde dayanışmaya dair metinler görülmemiştir. Tablo 40’da yer alan metinler etkinliklerde yer alan metinlerdir. Bu bağlamda Fen ve Teknoloji Ders kitabı düz metinlerinde ve etkinliklerinde, dayanışma değerinin önemle ele alınan bir değer olduğu görülmemiştir.
- DKAB ders kitabında; dayanışma değerinin ibadetleri açıklayarak verildiği görülmüştür. İbadetlerin biçimi ve toplu ibadet etme bağlamında, camiye ve cemaat olma konularına atıfta bulunulmuştur. Bunun yanı sıra Hz. Peygamber’in (sav) yaşantısından da örnekler ile dayanışma değerinin önemi vurgulanmıştır. Fakat dinin tüm sosyal hayata ve insan psikolojisine sağladığı katkılara, kapsamlı ve anlamlı ölçüde vurgu yapılmadığı görülmüştür.

4.4.10. Tutarlılık/ Güvenilirlik

Tutarlılık değerinin Fen ve Teknoloji Dersi metinlerinde, bilginin tutarlılığı ve deneysel etkinliklerin sonuçlarına güven duyma bağlamında verildiği görülmektedir. Bu ifade aynı zamanda güvenilirlik anlamını da ihtiva etmektedir.

Tablo41:Tutarlılık/Güvenilirlik Değeriyle İlgili Ana -Alt Kategorilerin Analizi

TUTARLILIK - GÜVENİLİRLİK					
METİN KODU	ANA KTG	ALT KATEGORİ	METİN KODU	ANA KTG	ALT KATEGORİ
F13A	Deneysel Bilginin Tutarlılığı	Özellik Belirlemede Tekrar Eden Sonuç Doğrulaması	D13A	Doğru Bilginin ve Güvenilirliğin Kaynağı Olarak İlahi Kaynağa Bakış	Hz. Muhammed'in (sav) Güvenilir Kişiliği
			D13B		İnsan ilişkilerinde güvenilirlik/ dürüstlük
			D13C		Yalan ve Aldatmanın Kötülüğü
F13B		Bilimsel Bilginin Tutarlılığı	D13D		Bilginin Güvenilirliği
E14		Bilimsel Bilginin Deneyle Açıklanması	D13E		Doğru Bilgi Kaynağı Olarak Kuran-I Kerim

Tablo 41'de Alt Kategorilerin ve ana kategorilerin metin analizlerine yer verilmiştir.

4.4.10.a. (FVT) Deneysel Bilginin Tutarlılığı

Bilginin güvenilir olması için kaynağının önem taşıdığı bir gerçektir. Bu, Fen ve Teknoloji Dersi içinde önemli görülen noktaların başında gelmektedir. Metinlerde bilgi türlerinden somut ve deneye tabi tutulabilen böylelikle sınavabilir

olma özelliği taşıyan bilgilerin güvenilirliği yüksek olarak dikkate verilmiştir. Fen ve Teknoloji Dersinde bilginin tutarlı olması da bununla ilişkilidir. Deneysel olan ve sonuçları ispatlanabilen bilimsel bilginin tutarlı olduğu yönündeki metinlere ders kitabında yer verilmiştir. Aşağıdaki alt kategorilerde de bu konu üzerinde durulmuş, ders kitabı metinlerinden doğrudan alıntılar verilmiştir.

4.4.10.a.1.Özellik Belirlemede Tekrar Eden Sonuç Doğrulaması

Özellik belirlemede tekrar eden sonuç doğrulaması adlı alt kategori FVT ders kitabında geçen düz metinlerden birinde şöyle yer almıştır;

“Mendelejev oluşturduğu çizelgede elementlerin sürekli olarak yinelenen özellikler gösterdiğini fark etmiştir.”(F13A)

4.4.10.a.2. Bilimsel Bilginin Tutarlılığı

Bilimsel bilginin tutarlılığı adlı alt kategori FVT ders kitabında geçen düz metinlerden birinde şöyle yer almıştır;

“Büyük patlama teorisinin farklı yıllarda yapılan çalışmalarla iki kez Nobel ödülü alması bilimsel bilginin hangi yönünü ortaya koymaktadır?”(F13B)

4.4.10.a.3.Bilimsel Bilginin Deneyle Açıklanması

Bilimsel bilginin deneyle açıklanması adlı alt kategori FVT ders kitabında geçen etkinlik metinlerinden birinde şöyle yer almıştır;

“Daha sonra farklı yoğunluklara sahip sıvıları kullanarak aynı işlemi tekrar ediniz. Sıvıların yoğunluğu ile kaldırma kuvveti arasındaki ilişkiyi tartışınız.”(E14)

4.4.10.b. (DKAB) Doğru Bilginin ve Güvenilirliğin Kaynağı Olarak İlahi Kaynağa Bakış

İnsanlığı yücelten duyguların en yüksek taşıyıcısı olan Hazreti Peygamber(sav) DKAB ders kitabı metinlerinde sıkça anılmıştır. Diğer değerlerde olduğu gibi bu değer için de Peygamber’imizin (sav) hayatından konuyla alakalı metinlere yer verilmiştir. Aşağıdaki alt başlıklar ana kategoriyi bazı yönleri

itibarıyla çeşitlendirerek; ders kitabı metinlerinden doğrudan alıntılara yer verilmiştir.

4.4.10.b.1. Hz. Muhammed'in (sav) Güvenilir Kişiliği

Hz. Muhammed'in(sav) güvenilir kişiliği adlı alt kategori DKAB ders kitabında geçen düz metinlerden birinde şöyle yer almıştır;

“Hz. Muhammed (sav) çocukluğunda ve gençliğinde güvenilir bir kimse olarak biliniyordu. Mekkeliler ona dürüst ve güvenilir anlamına gelen "Muhammed'ül Emin" diye çağırıyorlardı. Onun hayatında dürüstlüğe dair pek çok örnek vardır.”(D13A)

4.4.10.b.2. İnsan İlişkilerinde Güvenilirlik/ Dürüstlük

İnsan ilişkilerinde güvenilirlik/dürüstlük adlı alt kategori DKAB ders kitabında geçen düz metinlerden birinde şöyle yer almıştır;

“İnsan ilişkilerinde her zaman dürüst ve güvenilir olan Hz. Muhammed(sav) inanların da dürüst ve güvenilir olmasını istemiştir. " Müslüman elinden ve dilinden başkalarının güvende olduğu kimsedir" buyurarak, dürüstlük ve güvenilirliğin önemine vurgu yapmıştır.”(D13B)

4.4.10.b.3. Yalan ve Aldatmanın Kötülüğü

Yalan ve aldatmanın kötülüğü adlı alt kategori DKAB ders kitabında geçen düz metinlerden birinde şöyle yer almıştır;

“Yalan söyleyerek insanları aldatmak onları yalan bilgilerle zarara uğratmak da bütün dinlerce kötü bir davranış olarak nitelendirilmiştir. Özellikle yalancı şahitlik yapılarak insanların haksızlığa uğratılması; haksız olanın haklı, haklı olanın haksız duruma getirilmesi büyük bir günah olarak kabul edilmiştir.”(D13C)

4.4.10.b.4. Bilginin Güvenilirliği

Bilginin güvenilirliği adlı alt kategori DKAB ders kitabında geçen düz metinlerden birinde şöyle yer almıştır;

“Bilgi insanı gerçeğe ulaştırmalıdır. Doğru bilgi; gerçek, güvenilir ve kesin olmalıdır. Peygamberimiz(sav) : “...Fayda vermeyen ilimden Allah'a sığınırım” demiştir. Bu nedenle bizlerde kendimize doğaya çevreye ve bütün insanlığa faydalı olacak bilimsel çalışmalara yönelmeliyiz. İnsanlara ve doğaya zarar verecek zararlı işlerden kaçınmalıyız.”(D13D)

4.4.10.b.5.Doğru Bilgi Kaynağı Olarak Kuran-ı Kerim

Doğru bilgi kaynağı olarak Kuran-ı Kerim adlı alt kategori DKAB ders kitabında geçen düz metinlerden birinde şöyle yer almıştır;

“İnsan da pek çok şeyi öğrenmek ve bilmek ister. Örneğin, ilk insanın nasıl yaratıldığını, kıyametin ne zaman kopacağını merak eder. Kuran-ı kerim bu konularda insanlara en doğru bilgileri verir.” (D13E)

4.4.10.c.Tutarlılık/Güvenilirlik Değeriyle İlgili Metinlerin Karşılaştırılması

Bu bölümde tutarlılık değeriyle ilgili alt kategorilerin yorumuna yer verilmiştir.

Tablo 45: Tutarlılık Değeriyle İlgili Alt Kategorilerin Yorumu

FVT (TD- 4)	DKAB	YORUM
Özellik Belirlemede Tekrar Eden Sonuç Doğrulaması	Hz. Muhammed'in (sav)Güvenilir Kişiliği	Fen ve teknoloji dersinde tutarlılık değerinin, bilimsel bir ölçüt olarak verildiği görülmüştür. Bu bağlamda değer işlenirken verilen anlam, bilginin tutarlılığının önemi ve bilimsel yöntemin bu konudaki işlevi yönünde olmuştur. DKAB dersinde tutarlılık/güvenilirlik değeri, güven toplumu sağlamada İslam dininin öğütleri ve Hz. Peygamber'in örnek davranışları çevresinde verilmiştir. Bunun yanı sıra bilginin tutarlılığı/güvenilirliği konusunda Kuran-ı Kerim ve bilimsel bilginin birlikte sunulduğu görülmüştür.
	İnsan İlişkilerinde Güvenilirlik	
	Yalan ve Aldatmanın Kötülüğü	
Bilimsel Bilginin Tutarlılığı	Bilginin Güvenilirliği	
Bilimsel Bilginin Deneyle Açıklanması	Doğru Bilgi Kaynağı Olarak Kuran-ı Kerim	

Tablo 42’de görüldüğü gibi;

- Fen ve teknoloji dersmetinlerinde tutarlılık değeri, etkinlik ve düz metinlerinde bilginin deney süzgecinden geçirilmesi yoluyla ulaşılan sonuç bağlamında ele alınmıştır. Diğer bilgi kaynaklarına inancın önünü kapatan bu yaklaşım ile Fen ve Teknoloji dersinin; bilimsel zihniyetin (bu kavram ile pozitivist bakış kastediliyor) aktarıldığı bilim öğretimi işlevini yerine getirdiği görülmektedir. Örnek olarak; her gün güneşin aynı yönden doğması, canlıların yaşamında gözlemlediğimiz davranışsal ve biyolojik özellikler, bunların canlı grupları olarak mevsimlerle ve coğrafya ile ilişkileri gibi konular,yaratılış esaslarının tam bir tutarlılık içinde ortaya konduğunu açıklamaktadır. Saydığımız noktalar fen bilimlerinin dışında olmayan bizzat, canlılar âlemiyle çok yakından ilgili konulardır. Bu yakın alakaya rağmen fen dersi metinlerinde tabiat olaylarının tekdüze ele alınmasının; muhtevanın ilgisizliğinden değil, örtük felsefî gidişata muhalefet kaygısından kaynaklandığı açıktır. Bu bağlamda Fen ve Teknoloji dersi, tek yönlü bir dünyayı algılama biçimine teşvik eden metinleriyle, tutarlılık/güvenilirlik değer aktarımında büyük ölçüde eksik görülmektedir.
- Din kültürü ve Ahlak Bilgisi dersinde tutarlılık/ güvenilirlik değeriyle ilgili metinlerde daha çok;*her türlü bilgiyi edinmek değerli midir, toplumsal güveni sağlamada Hz. Peygamber (sav) ne yapardı, kâinatı, toplumu ve insanı anlamada barışçıl bir yaşam sürmede güvenilir bilgi kaynakları nelerdir* gibi sorulara yanıt arandığı görülmüştür. Bu sorular Fen ve Teknoloji Dersi için sorulduğunda yanıtların birbirinden oldukça farklı olduğu görülmektedir. Fen ve teknoloji dersi için deney düzeneğinde ispat edilemeyen bilgi türleri güvenilir olmaktan uzak görülmektedir. Bunların başında vahiy gelmektedir. Bu tür bilgiler(ilahi kaynaklı) ders kitabı metinlerinde geçmemekle beraber, fen ve teknoloji dersi içerisinde tutarlı ve güvenilir bilgi referansı olarak da verilmemektedir.

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu bölümde araştırma neticesinde elde edilen bulgular doğrultusunda sonuçlar ve öneriler sunulmuştur.

5.1. Sonuçlar

Bu araştırmanın sonucunda, fen ve teknoloji dersi 8. Sınıf öğretim programında 16 değer yer aldığı görülmüştür. Bu değerler; Öğrenme İsteği, Açık Fikirlilik, İyi Niyet, Sorumluluk, Tutarlılık, İrade, Samimiyet, İnsanlığa Hizmet, Dayanışma, Özgüven, Planlılık, İnsan Haklarına Saygı, Kişi Haklarına Saygı, Doğal Çevreyi Koruma, Adalet, Bilimselliktir.

Yapılan diğer çalışmalarda (Çepni vd., 2003) ise; bir fen öğretim programında değer gelişiminin sağlanması için gerekli olan bazı noktalara, dikkat çekilmiştir. Burada, farklı konu alanlarının doğasında bulunan değerlere dikkat çekme, öğrencilerin birbirine soru sorma, paylaşma ve saygı duymasını sağlama, sınıf içi ilişkilerde demokratik ilişkilerin öğrenilmesini sağlama, çocuk hakları gibi insan haklarını, çevre koruma ve sağlıklı yaşamayı öğrenmeye teşvik edildiği görülmektedir. Benzer bir çalışmada, matematik alanıyla ilgili yapılmıştır. Katılımcıları arasında fen ve teknoloji öğretmenlerinin de olduğu bu çalışmanın sonucunda, matematik eğitimi değerleri; doğruluk, açıklık, tahmin, tutarlılık, yaratıcılık, etkili organizasyon, eğlence, esneklik, açık fikirlilik, süreklilik, sistematik çalışma olarak listelenmiştir (Aktaran: Durmuş vd., 2008: 96).

Bu çalışmada ulaşılan diğer sonuçta; DKAB dersi öğretim programında, 8. Sınıf düzeyine ait 25 adet değer yer aldığı görülmüştür. Bu değerler; Sorumluluk, Bilimsellik, Çalışkanlık, Güven, Yardımlaşma, Paylaşım, Kardeşlik, Dayanışma, Dostluk, Sevgi, Hoşgörü, Duyarlılık, Sözüde Durmak, Estetik, Doğa Sevgisi, Doğal Çevreye Duyarlılık, Hayvan Sevgisi, Bağımsızlık, Sağlıklı Olmaya Önem Verme, Haklara saygı, Doğruluk, Akademik Dürüstlük, Temizlik, Saygı ve Güzel Davranışlarda Bulunmaktır.

Çekin (2012), ilköğretim DKAB dersi kazanımlarında değerlerin durumunu inceleyen çalışmasında, 232 kazanım cümlesi içinde 64 adet (%36) kazanım cümlesinin değerlerle ilişkili olduğunu tespit etmiştir. Kazanım cümlelerini değer

isimlerine göre gruplandığında ise; 16 adet değer kavramına ulaşmıştır. Çalışmamızdaki 25 değer kavramından farklı olarak Çekin'in (2012) sıraladığı değerler arasında; laiklik, vatan – millet bilinci ve evrensellik değerleri de bulunmaktadır. Diğerler değerlerin ise çalışmamızda geçen değer kavramları ile ortak olduğu görülmektedir.

Bu çalışmada ulaşılan sonuçlardan en önemlisi, DKAB ve FVTD (Fen ve Teknoloji Dersi) öğretim programında da öğrencilere kazandırılması önerilen 10 (on) ortak değer yer almasıdır. Bu değerler; Duyarlılık, Açık fikirlilik – Hoşgörü, Bilimsellik, Sorumluluk, Temizlik, İnsanlığa Saygı, Doğal Çevreyi Koruma – Doğal Çevreye Duyarlılık, Dayanışma, İnsanlığa Hizmet – Yardımseverlik, Tutarlılık – Güven'dir.

Yapılan diğer çalışmalarda, duyarlılık değeriyle ilgili benzer ve farklı alt kategorilerin yer aldığı görülmektedir. Keskin ve Öğretici'nin (2013) yaptığı değer çalışmasına göre duyarlılık değerinin boyutları; toplumsal sorunlara karşı, küresel sorunlara karşı, doğal çevreye karşı, kültürel mirasa karşı ve Türk tarihine ve Türk büyüklerine karşı duyarlılık olarak belirlenmiştir. Bu boyutların birçok yönden çalışmamızda belirlenen alt kategoriler ile benzer olduğu görülmektedir. Girmen (2013) çalışmasında, duyarlılık değerinin geliştirilmesi gereken bir ders olarak DKAB dersinde verildiğini ve atasözleri yoluyla da desteklendiğini ifade etmiştir. Fakat aynı çalışmada, fen ve teknoloji dersine ilişkin bir bulgudan söz edilmemiştir. Bir başka değerler çalışmasında ise, Candan ve Ergen (2014), duyarlılık değerinin Türkiye toplumunda ortak değerler listesinde yer aldığını belirtmişlerdir.

Yapılan diğer araştırmalarda, çalışmamızda benzer anlamlı kabul ederek birlikte ele aldığımız hoşgörü – açık fikirlilik değeriyle ilgili benzer yorumların olduğu görülmektedir. Atalay (2008), hoşgörü kavramının muhtevasında genel olarak; anlayış, saygı, mazur görme, medeni olma, farklılıklara ve farklı görüşlere sınır koymama, kabul etme, rahatsız olmama ve fikirlerin karşılıklı anlayış içinde tartışılması gerektiği gibi anlamların ortaya çıktığını ifade etmiştir. Elkatmış (2012), çalışmasında hoşgörü değeriyle ilgili, toplum ve insan yaşamının pratiği içinde bir yaşam biçimi olmasıyla ilgili bulgulara yer vermiştir. Ayrıca Demirbaş ve Yağbasan'ın (2006), çalışmasında bilimselliğe ilişkin tutumlar arasında hoşgörüye de yer verildiği görülmektedir. Çalışmamızda ulaştığımız sonuçlardan birisi de hoşgörü

ve açık fikirlilik değerinin öğretim programlarında ortak değerler arasında yer aldığıdır. Bu bağlamda, toplumsal olarak yaşam biçimine ve karşılıklı anlayışa temel oluşturan bir değer olarak hoşgörü ve açık fikirliliğin, ortak değerler arasında makul biçimde yer aldığı görülmektedir.

Yapılan diğer araştırmalarda bilimsellik değeriyle ilgili ulaşılan sonuçlar önem taşımaktadır. Fen'in temelinde yatan bilimsel değerler öğrencileri bilimi anlamaya, bilime ilgiduymaya ve problemlere bilim insanıgibi yaklaşılmaya yönlendirmektedir (Türkdoğan ve Ayvacı, 2010: 14). Fen ve teknoloji ve DKAB dersinde ortak olarak yer alan bilimsellik değerinin fen alanında, bilimsel düşünmeyi öğrenme (Demirbaş ve Yağbasan, 2006: 275), din alanında ise din araştırmaları da buna dâhil olmak üzere bilimsellik üzerinde önemle durulduğu görülmüştür (Kaymakcan, 2006: 18). Bu bağlamda bilimsellik değerinin ortak bir değer olması sonucu literatürle uygun görünmektedir. Bazı çalışmalarda ise özellikle fen alanında etkisini daha fazla hissettiren bilimsellik değerinin özgürlük değeriyle çeliştiği ima edilmiştir. Batı (2013); fen bilimlerindeki bilimsellik algısını şu sözleriyle eleştirmiştir; *“Eğitim uygulamalarında, çocuklardan pozitivist yöneme uygun bilimsel basamakları adım adım izlemeleri ve hatta bu basamakları içselleştirerek kendi hayatlarına transfer etmeleri ve karşılaştıkları günlük yaşam problemlerinin çözümünde kullanmaları beklenmektedir.”* Bayraklı (1995) ise, bilimselliğin bir pozitivizm değeri olduğunu öne sürerken, batı dünyasında insanların kader görüşünü temelden değiştirdiğini ifade etmiştir.

Değerler eğitimiyle ilgili yapılan diğer çalışmalarda sorumluluk değerinden sıkça söz edilmektedir. Altan (2011), çalışmasında sorumluluk değerini, değerler eğitiminin amaçları arasında saymıştır. Akbaş (2008) ise; etkili bir karakter eğitimi kazanımı olarak sorumluluk değerine çalışmasında yer vermiştir. Değerler eğitimi evrensel veya kuşatıcı olma özelliğiyle kabul ettiğimizde, sorumluluk değerinin fen ve din eğitimi alanında ortak sayılan değerlerden olması kaçınılmazdır.

Yiğittir'in (2010) çalışmasında temizlik değeri, öğrencilere kazandırılması öngörülen 20 değer kavramı arasında yedinci sırada önemli bulunmuştur. Başka bir çalışmasında Yiğittir (2010), 97 değer kavramından, öğrencilerin en çok tercih ettiği 13 değer arasında temizlik değerinin yer aldığı sonucuna ulaşmıştır. Aydın (2010), çalışmasında temizlik değerini, günümüz dünyasında akademik başarı kadar, çağdaş

hayatın vazgeçilmezleri arasında olduğunu ifade etmiştir. Yaşar ve Çengelci (2012) öğrencilerle yapılan görüşmeler sonrasında, öğrencilerin değer algıları arasında temizlik değerinin de bulunduğu sonucuna ulaşmışlardır. Ayrıca, Turan ve arkadaşları (2010) yaptıkları çalışmada, Mesnevi’de temizlik değerinin niteliklerini içeren beyitler tespit etmiştir. Türkiye’de Aile Değerleri Araştırma (2010) çalışmasında, temizlik değeri toplumsal açıdan en önemli değerler arasında sayılmıştır. Yapılan diğer çalışmalarda da görüldüğü gibi hayatın hemen her alanında kendini gösteren temizlik değerinin ortak değerler bağlamında da önemi büyüktür.

Yapılan diğer araştırmalarda insanlığa saygı değeri bağlamında, çeşitli sonuçlara ulaşıldığı görülmüştür. Kaymakcan (2007), çalışmasında hoşgörü değerinin yaşanması ve yaşatılması için gerekli olan önemli noktalardan birisi olarak saygı değerinin önemine vurgu yaparak; insanlık onurunun tanınması ve saygı gösterilmesinin ilişkisini de ortaya koymuştur. Özden (2005), çalışmasında başkalarına saygı duyma değerini dönüşümcü liderlik kavramıyla da ilişkilendirmiştir. Karakoç ve Sezer (2007) çalışmasında insan haklarına saygılı olmayı, eğitimin amaçları arasında sıralamışlardır. Yeşil ve Aydın’ın (2007) çalışmasında, özgün bir toplum olmayı sağlayan değerler arsında, insan haklarına saygı değerine yer verildiği görülmüştür. Ayrıca Dilmaç (2007), değerlerin kendisinin hayata saygı anlamı kattığını ifade etmektedir (Akt. Yüksel ve Adıgüzel, 2012: 69). Her iki ders açısından (FVTD ve DKAB) ortak değer olarak saygı kavramına yer verilmesi gerekliliğinin, yapılan diğer çalışmalar tarafından desteklendiği görülmektedir.

Erten (2004), makalesinde insanlığın karşılaştığı ve karşılaşması muhtemel olan bir çok felaketin ana sebebi olarak çevreye karşı duyarsızlığı görmektedir. Laçın Şimşek (2011), çalışmasında, fen ve teknoloji dersi öğretim programında ve ders kitaplarında çevrecilik değerinin doğa merkezli işlendiği sonucuna ulaşmıştır. Çalışmamızda da fen dersi programında ve ders kitaplarında çevreyi koruma ve çevre duyarlılığı ismiyle ele aldığımız değer bağlamının, salt tabiat eksenli olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Davranışların değişmesiyle daha iyi bir çevre sağlanabileceği gerçeğiyle, çevreyi koruma ve çevreye duyarlılık değerinin her iki dersin ortak değerleri arasında yer alması anlamlıdır.

Tahiroğlu (2013), çalışmasında; dayanışmaya yönelik verilen performans görevlerinin, öğrencilerin yardımseverliğe ilişkin olumlu tutum geliştirmelerinde etkili

olduğu sonucuna ulaşmıştır. Çalışmamızda ulaşılan ortak değer ifadelerinden, dayanışma değerinin hayatın her alanında, toplumsal yaşamı iyileştiren bir değer olarak ayrıca önem taşıdığı bir gerçektir. Hayatın çarpışma, yarışma ve diğerini elimine etme anlayışına dayalı sürdürülmesinden, toplumsal olarak veya fertler açısından hiçbir yarar görülmediği/görülmeceği açıktır. Buna karşın, önemli bir manevi reçete olarak dayanışma değeri büyük önem taşımaktadır.

Yapılan diğer çalışmalarda yardımseverlik değeriyle ilgili bulgular arasında, öğrencilerin saydığı değerler arasında öncelikli yer aldığı görülmektedir (Yiğittir, 2012:9). Bir diğer çalışmada ise Türkiye'nin ortak değerler listesinde yardımseverlik değerinin yer aldığı belirtilmiştir (Candan ve Ergen, 2014: 137). Yılmaz (2009) ise çalışmasında, yardımseverlik değerini, insani değer boyutları içinde sıralamıştır.

Akbaş'a (2012) göre, güvenilir olmak bir değer olarak görülür. Güven hakkındaki araştırmalar, güvenin ahlaki bir temeli olduğu düşüncesi için önemli bir destek sağlar (Akbaş, 2012: 591). Bu bağlamda ortak değerler içinde güvenilir olma değeri büyük önem taşımaktadır.

Ulaşılan bir diğer sonuç; ders kitabı metinlerinin ortak değerleri yansıtmakta zayıf olduğudur. Bu ortak değerler, fen ve din öğretiminin nitelik kazanmasını sağlayacak olmasına karşın, fen ve teknoloji ders kitabı metinlerinde ortak değerlerin anlam bakımından genellikle dini duygu ve düşünceye kapalı verildiği görülmüştür.

DKAB ders kitaplarında, ortak değer olarak sunulan on adet değer tamamına ait örnek bulunmaktadır. Fakat değerleri ele alışı bakımından görülen problemlere yönelik eleştiriler aşağıda verilmiştir;

- ✓ Programda değer ifade biçimlerine anlam yüklenmesine karşın ders kitabı metinlerinde yüzeysel ve çok yönlü olmayan metinlerin yer aldığı görülmektedir.
- ✓ Metinlerde din kültürü ve ahlakına ait konular verilirken, Din Bilginlerine, İslam Bilginlerine, İslam Âlimlerine, İslam Araştırmacılarına ve Sahabe'lere yeterli ölçüde yer verilmemiştir. Oysa bu değer içerikli metinlerin, büyüklere saygı başlığıyla yakından ilgili olduğu bilinmektedir.

Fen ve Teknoloji Dersi, daha önceki bölümlerde de ifade edildiği gibi içerik olarak bilim öğretiminin gerçekleştirildiği bir ders olduğu görülmektedir. Bu kabulle

yola çıktığımızda, değerler eğitimine engel olan birçok problemden söz edilebilmektedir. FVTD metinlerinin, değerleri ele alışı bakımından görülen problemlere yönelik eleştiriler aşağıda verilmiştir;

- ✓ Görünene bağlı bir algı oluşturma ve salt konu alanı bağıllığı bu açıdan öğrencinin soyut düşünce temellerini körelten bir yaklaşım sergilediği ders kitabı metinlerinde görülmektedir.
- ✓ Fen ve Teknoloji Dersinin ortak değerleri Pozitivist bağlamda yansıttığı ders kitabı metinlerinde açıkça görülmektedir.

5.2. Öneriler

Bu bölümde tez çalışmasının sonunda ulaşılan sonuçlara ilişkin önerilere yer verilmiştir.

1. Din kültürü ve ahlak bilgisi ile fen ve teknoloji dersi için ortak bir öneri olarak, ortak değer başlıkları ile metin derinliği arasındaki uyuma önem verilmelidir. Bu doğrultuda metinler özenle seçilmelidir.
2. Din kültürü ve ahlak bilgisi ile fen ve teknoloji dersi için ortak bir öneri olarak, ortak değerler eğitimi işlevsellikten uzak bir teorik ifadenin ötesine geçmeli, değer ilişkilendirmelerine (fen –din) ağırlık verilmelidir.
3. Fen ve Teknoloji Dersi için metin seçiminde görünen âlemin yanında metafizik âlem hakkında da bilgilere yer verilmelidir. Değerler eğitimi açısından önem taşıyan bu birliktelik sağlanmalıdır.
4. DKAB ders kitabı metinlerinde *–büyüklerine saygı ve açık fikirlilik ortak değeri bağlamında–* Hz. Peygamber’in (sav) örnek kişiliği ve kutsi beyanlarını daha iyi anlamaya araç olan, Din Büyükleri, İslam bilginleri, İslam Âlimleri ve İslam araştırmacılarına; görüşlerine ve eserlerinden pasajlara yer verilmelidir.
5. Fen ve teknoloji dersinde, bilimsellik kaygısı ile oluşturulan değer mahrumu metinlerin yerine, fen ve din metinlerinin iç içe ve ilintili olarak verildiği metinler yer almalıdır.

6. Fen ve teknoloji dersi içeriğiyle din kültürü ve ahlak bilgisi konularının mezc edildiği (kaynaştırıldığı/birleştirildiği) bir ğretim programının tasarlanması, değerler eğitiminin fen dersinde de yer bulması önerilmektedir.

KAYNAKÇA

- Açıkgenç, A. (2008). *İslam Medeniyetinde Bilgi ve Bilim* (4. Baskı). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Yayınları
- Akbaş, O. (2008). Değerler Eğitimine Genel Bir Bakış. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 6(16), 9 – 27
- Akbaş, O. (2012). Lise Öğrencilerinin İnsanların Çoğunluğuna Güvenmeme Nedenleri: Değerler Eğitimi Bağlamında Bir İnceleme. *Kuram ve uygulamada eğitim bilimleri dergisi*, 12(2), 591 – 608
- Akyol, T. (2010). *Bilim ve Yanılgı*, (7. Baskı), İstanbul: Doğan Kitap
- Altan, M. (2010). *Küresel Vicdan* (1. Baskı). İstanbul: Timaş Yayınları
- Altan, M. Z. (2011). Çoklu Zekâ Kuramı Ve Değerler Eğitimi. *Pegem Eğitim ve Öğretim Dergisi*, 1(4), 54 – 57
- Aslan, S. ve Yılmaz, A. (2001). Modernizme Bir Başkaldırı Projesi Olarak Postmedernizm. *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 2(2),93 – 108
- Atasoy, E., Ertürk, H., (2008). İlköğretim Öğrencilerinin Çevresel Tutum ve Çevre Bilgisi Üzerine Bir Alan Araştırması, *Erzincan Eğitim Fakültesi Dergisi*, 10 (1) 105-122.
- Aydın, M. Z. (2010). Okulda Değerler Eğitimi. *Eğitime Bakış Dergisi*, 6 (18), 16 – 19
- Ayvacı, H.,Türkdoğan, A. (2010). Yeniden Yapılandırılan Bloom Taksonomisine Göre Fen ve Teknoloji Dersi Yazılı Sorularının İncelenmesi. *Türk Fen Eğitimi Dergisi*, 7 (1), 14 – 25
- Bayraklı, B. (1995). Eğitim Felsefesinde Pragmatizm. *Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi*, 2, 3 – 30
- Batı, K. (2013). Fen Eğitiminde Bilimsel Yöntem Süreci Öğretimi Üzerine Bir İnceleme: Pozitivizmden Anarşist Bilgi Kuramına. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 34 (2), 211 – 226
- Bilgin, B. (t.y). *Din Eğitiminin Genel Eğitimdeki Yeri*, 469 – 483

- Bağcı Kılıç, G. (2003). Üçüncü Uluslararası Matematik ve Fen Araştırması (TIMSS): Fen Öğretimi, Bilimsel Araştırma ve Bilimin Doğası. *İlköğretim – Online*, 2 (1), 42 – 51
- Bell, R., Lederman, N. G. (2003). Understandings of The Nature of ScienceAndDecisionMaking On ScienceAndTechnologyBasedİssues. *ScienceEducation*, 87, 352 – 377
- Çepni, S., Bacanak, A., Küçük, M. (2003). Fen Eğitiminin Amaçlarında Değişen Değerler: Fen – Teknoloji – Toplum. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 1 – 29
- Çelik, F., Fidan, S., Şahin, K. (2011). Aydınlanma'nın Fransız Düşüncesi İçinde “Kati Liberal Değerler” Bağlamında Ele Alınmasında Ansiklopedi ve Ansiklopedistlerin Yeri. *Akademik Bakış Dergisi*, 23,1 – 19
- Çimen, İ. T. (2007). İlköğretim Okullarındaki DKAB Dersi Öğretim Programında Ahlak Öğretimi. *Yüksek Lisans Tezi Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Adana
- Çubukçu, Z. (2012). İlköğretim Öğrencilerinin Karakter Eğitimi Sürecinde Örtük Programın Etkisi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri Dergisi*, 12(2), 1513 – 1534 .
- Demirbaş, M.,Yağbasan, R. (2006). Fen Bilgisi Öğretiminde Bilimsel Tutumların İşlevsel Önemi Ve Bilimsel Tutum Ölçeğinin Türkçeye Uyarlanma Çalışması. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 12 (2), 271 – 299
- Demircioğlu, İ. H., Tokdemir, M. A. (2008). Değerlerin Oluşturulma Sürecinde Tarih Eğitimi: Amaç, İşlev ve İçerik. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 6 (15), 69 – 88
- Demirel, Ö. (2010). *Eğitimde Program Geliştirme* (14. Baskı). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık
- Dinçer, M. (2003). Eğitimin Toplumsal Değişme Sürecindeki Gücü. *Ege Eğitim Dergisi*, 3(1), 102 – 112
- Doğanay, A.,Seggie, N. F., Caner, A. (2012). Avrupa Değerler Eğitimi Projesi. *Uluslararası Eğitim Programları ve Öğretim Çalışmaları Dergisi*, 2(3), 73 – 86
- Durmuş, S., Bıçak, B., Çakır, S. (2008).Fen ve Teknoloji, Matematik ve Sınıf Öğretmenlerinin Sahip Oldukları Matematik ve Matematik Eğitimi Değerlerinin

Farklı Değişkenler Açısından İncelenmesi. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 6 (16), 93 – 112

Duverger, M. (1980). *Sosyal Bilimlere Giriş*. (2. Baskı). (Çev. Ünsal Oskay). İstanbul: Bilgi Yayınevi

Elkatmış, M. (2012). İnsan Hakları ve Vatandaşlık Ara Disiplini Kazanımlarının Gerçekleşme Düzeyi. *Akademik Bakış Dergisi*, 29, 1 – 20

Ersoy, F. ve Şahin, T. (2012). Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarının Değerler Eğitimi Yaklaşımları Açısından İncelenmesi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri Dergisi*, 12(2), 1535 – 1558

Erten, S. (2004). Çevre Eğitimi Ve Çevre Bilinci Nedir, Çevre Eğitimi Nasıl Olmalıdır?. *Çevre ve İnsan Dergisi*, 65 (66)

Foucault, M. (1999). *Bilginin Arkeolojisi*. (Çev. Veli Urhan). İstanbul: Birey Yayıncılık

Foucault, M. (2012). *Bilme İstenci Üzerine Dersler (1. Baskı)*. (Çev. Eksen Kerem). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları

Genç, Z., Eryaman, Y. (2011). Değişen Değerler ve Yeni Eğitim Paradigmamız. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 90 – 102

Gediklioğlu, T. (2005). Avrupa Birliği Sürecinde Türk Eğitim Sistemi: Sorunlar ve Çözüm Önerileri. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1(1), 66 – 80

Girmen, P. (2013). Türkçe Eğitiminde Atasözleri ve Değerler Eğitimi. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 11 (25), 117 – 142

Göle, N. (2010). *İç İçe Geçişler: İslam ve Avrupa* (2. Baskı). İstanbul: Metis Yayıncılık

Güzel Candan, D., Ergen, G. (2014). 3. Sınıf Hayat Bilgisi Ders Kitaplarının Temel Evrensel Değerleri İçermesi Bakımından İncelenmesi. *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 7 (1), 134 – 161

Gülçür, K. M. (2013). Din ve Bilim Münasebeti. *Yeni Ümit Dini İlimler ve Kültür Dergisi*, 101(1), 17 – 21

Güngör, E. (1998). *Değerler Psikolojisi Üzerine Araştırmalar (1. Baskı)*. İstanbul: Ötüken Neşriyat

- Hökelekli, H. (2011). *Değerler Psikolojisi ve Eğitimi* (1. Baskı). İstanbul: Timaş Yayınları
- Hume, D. (2010). *Ahlak*. (1. Baskı). (Çev. Nil Şimşek). İstanbul: Dergâh Yayınları
- Jackson, R. (2005). *Din Eğitimi: Yorumlayıcı Bir Yaklaşım* (1. Baskı). (Çev. Mehmet Ali Özkan ve Üzeyir Ok). İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları
- Karakoç, İ., Sezer, A. (2007). İlköğretim II. Kademe Sosyal Bilgiler Dersi Coğrafya Konularının Öğretiminde Çoklu Zekâ Uygulamalarının Akademik Başarıya Etkisi, *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 11(2), 9 – 20
- Karpat, K. (2010). *Türk Demokrasi Tarihi* (3. Baskı). İstanbul: Timaş Yayınları
- Kaya, Y. (2009). *İnsan Yetiştirme Düzenimiz* (5. Baskı). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık
- Kaymakcan, R. (2007). Hoşgörü ve Eğitimi. *DEM Dergi*, 2(6), 114 – 119
- Kaymakcan, R. (2006). Türkiye’de Din Eğitimi Politikaları Üzerine Düşünceler. *EKEV Akademi Dergisi*, 10 (27), 21 – 36
- Keskin, Y., Öğretici, B. (2013). Sosyal Bilgiler Dersinde “Duyarlılık” Değerinin Etkinlikler Yoluyla Kazandırılması: Nitel Bir Araştırma. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 11 (25), 143 – 181
- Kılıç, A. (2012). İlköğretim 4. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Programındaki Değerlerin Kazanımla İlişkisi ve Öğrenci Çalışma Kitaplarında Yer Alma Düzeyleri. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri Dergisi*, 12(2), 1593 – 1612
- Kılıç, R. (2002). *Modern Batı Düşüncesinde Vahiy* (1. Baskı). İstanbul: Ötüken Yayıncılık
- Kızıltan, G. S. (1986). *Kişinin Silinen Yüzü Çağımızda Yabancılaşma Sorunu*. (1. Baskı). İstanbul: Kent Basımevi
- Kop, Y. (2004). Progressivizm ve Progressivizme Eleştirel Bir Yaklaşım. *Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi*, (10), 270 – 288

- Kurt, O. A. (2010). Lessing'in Bilge Nathan'ında 'Üç Yüzük' Metaforu Bağlamında 'Dinî Çokluk'. *Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, 10(3), 111 – 133
- Laçın Şimşek, C. (2011). Fen ve Teknoloji Dersi Öğretim Programı ve Ders Kitaplarındaki Çevre Konularının Etik ve Estetik Değerler Açısından İncelenmesi. *Kuramdan Uygulamaya Eğitim Bilimleri Dergisi*, 11 (4), 2239 – 2257
- Lefebvre, H. (2013). *Modern Dünyada Gündelik Hayat (3. Baskı)*.(Çev. Işın Gürbüz). İstanbul: Metis Yayınları
- Maslow, H. A. (1996). *Dinler, Değerler, Doruk Deneyimler*.(Çev. H. Koray Sönmez). Kuraldışı Yayınları
- M.E. B (Milli Eğitim Bakanlığı). (2006). *T. C. Milli Eğitim Bakanlığı İlköğretim Fen ve Teknoloji Dersi (4.5.6.7 ve 8. Sınıflar) Öğretim Programı*, Ankara: M.E. B
- M.E.B (Milli Eğitim Bakanlığı). (2010). *T. C. Milli Eğitim Bakanlığı İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi (4,5,6,7 ve 8. Sınıflar) Öğretim Programı ve Klavuzu*, Ankara: M.E.B
- Nişancı, Ş. T. (2001). Bir Bütün Olarak İnsan Gerçeği Açısından 'Kant Ahlakı'nın Pratik Değeri. *Köprü Dergisi*, 75, 20 – 42
- Nursi, S. (2011). *Mektubat*. İstanbul: Şahdamar Yayınları
- Nursi, S. (2009). *Eski Said Dönemi Eserleri- Münazarat*,201- 312.(1. Baskı), İstanbul: Yeni Asya Yayıncılık
- Ocak, H. (2011). Bir Ahlak Felsefesi Problemi Olarak Erdem Kavramına Yüklenen Anlamın İlkçağdan Ortaçağ'a Evrimi. *Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi*, 11, 79 – 101
- Öktem, Ü. (2007). Kant Ahlakı. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Felsefe Bölümü Dergisi*, 18, 11-22.
- Ölmez Atalay, Y. (2008). Felsefi Açından Tolerans ve Hoşgörü. *Yüksek Lisans Tezi*, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.
- Özdemir, O. (2010). Doğa Deneyimine Dayalı Çevre Eğitiminin İlköğretim Öğrencilerinin Çevrelerine Yönelik Algı ve Davranışlarına Etkisi. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 27, 125 – 138

- Özden, Y. (2005). *Eğitimde Yeni Değerler (6. Baskı)*. Ankara: Pegem A Yayıncılık
- Russell, B. (1999). *Bilim ve Din (1. Baskı)*. (Çev. Hilmi Yavuz). Nobel Dizisi: Cem Yayınevi
- Russel, B. (2013). *Sorgulayan Denemeler (1. Baskı)*. (Çev. Nermin Arık). İstanbul: Say Yayınları
- Shapin, S. (2000). *Bilimsel Devrim*. (Çev. Ayşegül Yurdaçalış). İstanbul: İzdüşüm Yayınları
- Sönmez, V. (2002). *Eğitim Felsefesi (6. Baskı)*. Ankara: Anı Yayıncılık
- Sülün, Y. (2002). Çevre Kirliliğini Önlemede Eğitimin Rolü. *Muğla Üniversitesi SBE Dergisi*, 8
- Şeriatı, A. (2008). *İnsan*. (Çev. Şamil Öcal). İstanbul: Fecr Yayınları
- Şentürk, H. (1996). Kişilik ve Din. *Yeni Ümit Dini İlimler ve Kültür Dergisi*, 34, 18 – 21
- Şimşek, O. (2009). Türk Toplum Düşüncesine; Medeniyet, Kültür – Zihniyet – Sanayi Bağlamında Bütüncül Bir Yaklaşım. *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 5(8), 253 – 283
- Tarhan, N. (2012a). *Akıldan Kalbe Yolculuk: Bediüzzaman Modeli (1. Baskı)*. İstanbul: Nesil Matbaacılık
- Tarhan, N. (2012b). *Toplum Psikolojisi; Sosyal Şizofreniden Toplumsal Empatiye (5. Baskı)*. İstanbul: Timaş Yayınları
- Tarhan, N. (2011). *Güzel İnsan Modeli (1. Baskı)*. İstanbul: Timaş Yayınları
- Taşdemir, M. (2009). İlköğretimde Değerler Eğitimi ve Bu Değerlerin Alevi – Bektaşî Değerleri ile İlişkililiği. *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, 51, 295 – 326
- Tahiroğlu, M. (2013). İlkokul Sosyal Bilgiler Dersinde Yardımseverlik Değerinin Geliştirilmesine Yönelik Performans Görevi Uygulaması. Kuramdan uygulamaya eğitim bilimleri dergisi, 13 (3), 1843 – 1862

- Tecim, V. (2004). Sistem Yaklaşımı ve Soft Sistem Düşüncesi. *Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 19(2), 75 – 100
- TDK(2014).
http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.52ec0cc386a3e5.29592228 Adresinden 31 Ocak 2014 Tarihinde Alınmıştır.
- Topçu, N. (2011b). *Türkiye'nin Maarif Davası* (7. Baskı). İstanbul: Dergâh Yayınları
- Topçu, N. (2011a). *İsyân Ahlakı*. (8. Baskı). İstanbul: Dergâh Yayınları
- Tosun, C. (2005). *Din Eğitimi Bilimine Giriş*. (3. Baskı). Ankara: Pegem Akademi Yayınları
- Turan, R., Belenli, T., Kiriş, A. (2010). Mesnevi ve Mesnevi'nin Sosyal Bilgiler Programında Yer Verilen Değerler Çerçevesinde İncelenmesi. *Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 30 (1), 169-203
- Turgut, H. (2009). Fen ve Teknoloji Öğretmen Adaylarının Bilimsel, Sözde-Bilimsel Ayrımına Yönelik Algıları. *Eğitim ve Bilim*, 34(154), 50-68
- Türkiye'de Aile Değerleri Araştırması, (2010). Ankara: T. C. Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü
- Ulusal Risale-i Nur Kongresi. (2005). V. Masa: Tarih Boyunca Bilim ve Din İlişkisi, II. *Ulusal Risale-i Nur Kongresi Sonuç Bildirisi*. 26 – 27 Mart. İstanbul: Köprü Dergisi Yayınları
- Uludağ, Z. (2008). İnsan ve Mekân İlişkisinde Okul. *Eğitime Bakış Dergisi*, 11, 15 – 22
- Ülken, H. Z. (1967). *Eğitim Felsefesi*. İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları
- Ültanır, G. (2003). Eğitim ve Kültür İlişkisi – Eğitimde Kültürün Hangi Boyutlarının Genç Kuşaklara Aktarılacağı Kaygısı. *Gazi Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 23 (3), 291 – 309
- Ünder, H. (2010). Yapılandırmacılığın Epistemolojik Savlarının Türkiye'de İlköğretim Fen ve Teknoloji Dersinde Görünümleri. *Eğitim ve Bilim Dergisi*, 35 (158), 199 – 214

- Variş, F. (1996). *Eğitimde Program Geliştirme "Teori ve Teknikler"*. Ankara: Alkım Kitapçılık
- Yargıcı, A. (2005). Din ve Bilim: Baba ile Oğul. *Köprü Dergisi*, 89
- Yaşar, Ş., Çengelci, T. (2012). Sosyal Bilgiler Dersinde Değerler Eğitimine İlişkin Bir Durum Çalışması. *Uluslararası Avrasya Sosyal Bilimler Dergisi*, 3(9)
- Yayla, A. (2011). Marksizm Niçin Hala Popüler? *Liberal Düşünce Dergisi*, 16 (61 – 62), 7 – 23
- Yeşil, R., Aydın, D. (2007). Demokratik Değerlerin Eğitiminde Yöntem ve Zamanlama. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 11(2), 65 – 84
- Yıldırım, C. (2011). *Bilim Felsefesi* (15. Basım). İstanbul: Remzi Kitabevi
- Yıldırım, A., Şimşek, H. (2008). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri* (7. Baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık
- Yılmaz, E. (2009). Öğretmenlerin Değer Tercihlerinin Bazı Değerler Açısından İncelenmesi. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 7 (17), 109 – 128
- Yılmaz, H. (2008). Çağdaş Dünyada Din Öğretimi ve Kırgızistan'la Karşılaştırılması. *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 12(1), 91 – 119
- Yiğittir, S. (2010). İlköğretim Öğrenci Velilerinin Okullarda Kazandırılmasını Arzuladığı Dersler. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 8 (19), 207 – 223
- Yiğittir, S., Öcal, A. (2010). İlköğretim Altıncı Sınıf Öğrencilerinin Değer Yönelimleri. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 24, 408 – 416
- Yiğittir, S. (2012). İlköğretim 5. Sınıf Öğrencilerinin Değer Yönelimlerinin Rokeach ve Schwartz Değer Sınıflandırmasına Göre Değerlendirilmesi. *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, (19), 1 – 15
- Yüksel, İ., Adıgüzel, A. (2012). Değerler Eğitiminde Karikatür Kullanımı: Toplumsal Birlik Beraberlik ve Dayanışma Değer Örneği. *Sakarya University Journal Of Education*, 2(3), 68 – 80